

ISSN 2786-4731 (Print)
ISSN 2786-474X (Online)

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Таврійський науковий вісник

Публічне управління та адміністрування

Випуск 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

ISSN 2786-4731 (Print)
ISSN 2786-474X (Online)

*Рекомендовано до друку вченою радою Херсонського державного аграрно-економічного університету
(протокол № 8 від 30.05.2024 року)*

Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування / Херсонський державний аграрно-економічний університет. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 2. 82 с.

Журнал включений до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Свідectво про державну реєстрацію KB № 24812-14752P від 12.04.2021 року.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017 (додаток 3) журнал внесений до переліку фахових видань України в категорії «Б» (спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт журналу: <http://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public>

Редакційна колегія:

Потравка Лариса Олександрівна – завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Херсонського державного аграрно-економічного університету, доктор економічних наук, професор (головний редактор)

Вольська Олена Михайлівна – професор кафедри публічного управління та адміністрування Херсонського державного аграрно-економічного університету, доктор наук з державного управління, доцент

Гарафонов Оля Іванівна – професор кафедри менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук, професор

Дурман Олена Леонідівна – доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету, кандидат наук з державного управління

Карташова Оля Григорівна – доцент кафедри публічного управління та адміністрування Херсонського державного аграрно-економічного університету, кандидат економічних наук

Кирилов Юрій Євгенович – професор кафедри публічного управління та адміністрування Херсонського державного аграрно-економічного університету, доктор економічних наук, професор

Монастирський Григорій Леонардович – професор кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу Західноукраїнського національного університету, доктор економічних наук, професор

Пугач Андрій Миколайович – завідувач кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування Дніпровського державного аграрно-економічного університету, доктор наук з державного управління, професор

Храпкіна Валентина Валентинівна – професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор економічних наук, професор

Kryk Barbara – Doctor of Economics, Professor, Professor University of Szczecin (Poland)

Smalskys Vainius – Doctor of Social Sciences, Professor, Institute of Public Administration, Mykolas Romeris University (Lithuania)

УДК 352.07:323.21]:340.132.2(430:477)
DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.1>

ПАРТИСИПАТИВНЕ МУНІЦИПАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ФРН В УКРАЇНІ

Акула К. Ю. – аспірантка кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи
Запорізького національного університету
ORCID: 0000-0002-9857-834X

В статті розглянуто партисипативне муніципальне управління як один з процесів, що характеризує демократичне суспільство та дозволяє підвищити якість прийняття рішень на місцевому рівні, згуртувати громаду, створити партнерські відносини між громадою та представниками місцевої влади. Заходи, орієнтовані на обмін досвідом між Україною та ФРН представлені співпрацею громад-побратимів, проведенням міжнародних конференцій, спільних проєктів, нетворкінгом тощо. Визначено, що практики партисипативного муніципального управління представлені в Україні налагодженням процедур проведення місцевих референдумів, розробкою бюджетів участі та програмних документів громад, створенням громадських рад, підтримкою місцевих ініціатив. Українські дослідники акцентують увагу передусім на обмеженій кількості процедур залучення громади до співпраці, досить помірному рівні активності її членів, необхідності аналізу позитивного досвіду як всередині країни, так і в інших державах. Охарактеризовані здобутки ФРН в області муніципального управління: розглянуто теоретичні моделі *Participatory phombus* (Н. Керстинг), «*Trialog*» (Г. Клагес), модель партисипативного муніципального управління м. Лейпциг, який визнано як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зазначено, що практиками, які можуть бути успішно імплементовані в Україні, є адвокація, лобіювання, створення колаборації з громадськими діями та лідерами думок, проведення інформаційних кампаній, робота з молоддю, розширення кількості залучених груп за рахунок більш інтенсивної роботи з окремими групами населення. Визначено, що імплементация досвіду ФРН в Україні передбачає їх теоретичне осмислення, юридичну імплементацию, розробку організаційних процедур, а також розширення методик роботи з громадою з метою активізації її потенціалу.

Ключові слова: партисипація, муніципальне управління, імплементация, громада, практики участі.

Akula K. Yu. Participative municipal governance: implementation of the experience of Germany in Ukraine

Participatory municipal management is considered in the article as one of the processes that characterizes democratic societies and allows to improve the quality of decision-making at the local level, unite the community, and create partnership relations between the community and representatives of local authorities. Activities aimed at the exchange of experience between Ukraine and Germany are represented by the cooperation of communities, holding international conferences, joint projects, networking, etc. It was determined that the practices of participatory municipal management are represented in Ukraine by establishing procedures for holding local referendums, developing participatory budgets and community program documents, creating community councils, and supporting local initiatives. Ukrainian researchers focus primarily on the limited number of procedures for involving the community in cooperation, the rather moderate level of activity of its members, the need to analyze positive experiences both within the country and in other countries. The achievements of the Federal Republic of Germany in the field of municipal management are characterized: the theoretical models of *Participatory phombus* (N. Kersting), "*Trialog*" (G. Klages), the model of participatory municipal management of the city of Leipzig, which is recognized both at the national and international levels, are considered. It is noted that the practices that can be successfully implemented in Ukraine are advocacy, lobbying, creating collaborations with public figures and opinion leaders, conducting information campaigns, working with young people, expanding the number of involved groups due to more intensive work with individual population groups. It was determined that the implementation of the experience of the Federal Republic of Germany in Ukraine involves their theoretical understanding, legal implementation, the development of organizational procedures, as well as the expansion of methods of working with the community in order to activate its potential.

Key words: participation, municipal management, implementation, community, participation practices.

Постановка проблеми. Ефективна взаємодія влади та громади на всіх рівнях управління є одним з ключових питань сучасних демократій. Впровадження елементів партисипативного управління на муніципальному рівні згуртовує громаду, дозволяє врахувати інтереси всіх залучених сторін та створити партнерські відносини між учасниками процесу, знімаючи напруженість між муніципальною владою та громадою.

Партисипативне управління на муніципальному рівні у ФРН має тривалу історію та значні здобутки позитивної взаємодії громади та влади у питаннях, пов'язаних із вирішенням проблем міста – від впровадження великих інфраструктурних проєктів до вирішення соціальних та екологічних питань. Україна активно залучається до обміну досвідом із муніципалітетами ФРН. Так, з 13 по 15 листопада 2023 року у Лейпцигу відбулась шоста німецько-українська конференція з питань муніципального партнерства, яка включала питання обміну практичним досвідом, нетворкінгу, участі у спільних проєктах. Активний обмін ведеться на рівні окремих громад в межах співпраці з німецькими містами, які є побратимами українських міст (такими є Берлін, Мюнхен, Лейпциг, Дюссельдорф, Гамбург, Регенсбург та ін.).

І ФРН, і Україна мають стійкі історичні традиції залучення громади до муніципального управління, орієнтовані на реалізацію концепції сталого розвитку та імплементацію міжнародно-правових актів у сфері місцевого самоврядування. Корисним для України є досвід залучення різних соціальних груп, координації їхньої діяльності, використання сучасних інформаційних платформ тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичне осмислення партисипативності на місцевому рівні представлено роботами українських науковців, які розглядають його в аспектах окремих успішних кейсів залучення громади до прийняття рішень, що пов'язані з інфраструктурою громади, з цифровізацією послуг, із формування громадських компетенцій. В. Мамонова та О. Добвня розглядають партисипативність у прийнятті рішень органами публічного управління в Україні на прикладах впровадження великих інфраструктурних проєктів. Аналізуючи позитивний досвід ФРН та Республіки Польща, автори фокусують увагу на «драбині партисипації» Ш. Арнштайна та зазначають, що в Україні рівень залученості громади знаходиться на найнижчому, формальному рівні, що потребує вироблення дієвих стратегій та впровадження дієвих інструментів залучення громади до прийняття рішень [1, с. 192–194]. Погоджуючись з позицією автора щодо недостатнього рівня залученості громади до співпраці з муніципальними органами в цілому, зауважимо, що в Україні цей процес є неоднорідним і ступінь залучення громадян коливається від високої до дуже помірної залежно від специфіки діяльності місцевої влади та швидкості процесу децентралізації в цілому.

О. Карпенко, О. Левченко та С. Сакалош розглядають процеси партисипації у контексті процесу цифровізації суспільства та впровадження концепції розвитку електронної демократії в Україні (2017). Автори рекомендують спиратись на принципи належного консультування, стимулювання участі громадян у прийнятті рішень завдяки створенню онлайн-сервісів, мобільних додатків та інтерактивних карт [2, с. 114]. Поділяючи позицію, зазначених авторів, відзначимо, що в умовах дії воєнного стану, на жаль, використання декотрих цифрових інструментів є обмеженим (наприклад, частина інтерактивних мап у прифронтових містах України є відключеною для користувачів; в декотрих випадках відновлена процедура особистої присутності члена громади; неможливо забезпечити безперервну роботу цифрових платформ внаслідок ситуації у країні тощо).

О. Знаткова підкреслює необхідність формування громадської компетентності у розвитку відносин «місцева влада – громада» та наголошує на необхідності подолання інерції з боку посадових осіб задля більшої залученості спільноти до спільного прийняття рішень [3, с. 132]. Визнаючи обґрунтованість такого підходу, зазначимо, що розвиток партнерських відносин є багатофакторним процесом та має включати роботу неурядових організацій, громадських активістів, окремих соціальних груп і покладання всієї відповідальності за розвиток процесу виключно не органи муніципального управління є не досить коректним.

Досліджуючи розвиток партисипації, українські дослідники акцентують увагу на обмеженій кількості інструментів залучення громади, низькому рівні участі та вивченні позитивного досвіду інших громад, як в середині країни, так і за її межами.

Метою статті є виділення детермінант ефективного партисипативного муніципального управління у містах ФРН, форм залучення громади та механізмах її взаємодії з владою, які можуть бути використані Україною задля вдосконалення національної системи муніципального управління.

Виклад основного матеріалу. У 2019 році Рада Європи оновила «Кодекс рекомендованих норм участі громадськості у процесі прийняття рішень». Відповідно до його положень виділяють 4 рівні залучення громади: інформування, консультування, діалог та партнерство [4, с. 9-11]. Для кожного рівня визначені відповідні процедури: різні форми слухань, семінари, форуми, петиції, онлайн та оффлайн консультації, проведення інформаційних кампаній тощо. В Україні не прийняті окремі акти, положення яких виключно визначають участь членів громади у вирішенні місцевих справ, але окремі положення чинного законодавства регулюють зазначене питання, зокрема Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про органи самоорганізації населення», Закону України «Про звернення громадян».

Активне впровадження практик партисипації на місцевому рівні в Україні пов'язане з реформою децентралізації та відповідними законодавчими актами: прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (2014) та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015).

Крім того, наявна практика реалізації міжнародних нормативно-правових актів: Кодексу кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, Європейської конвенції про участь іноземних громадян у громадському житті на місцевому рівні, Переглянутої Європейської хартії щодо участі молоді у громадському житті на місцевому та регіональному рівнях, Додаткового протоколу до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевої влади, окремих Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи та Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи.

Аналіз наукових публікацій свідчить про те, що серед найбільш затребуваних форм участі: проведення місцевих референдумів (до введення правового режиму воєнного стану в Україні), громадські слухання, залучення представників спільноти до формування Стратегії розвитку громади, впровадження бюджету участі, громадських рад та ініціатив.

О. Проценко серед проблем впровадження партисипативних процедур на муніципальному рівні визначає такі: високий рівень неспівпадіння між очікуваннями громадян та діяльністю влади, що має прояв у низькому рівні довіри до влади,

зафіксованого за результатами національних опитувань, відмова від участі у демократичних процедурах; низький рівень модернізації національного законодавства та певна «застарілість» діючих норм, коли існуюча база змінюється повільніше, ніж відбуваються суспільні зміни; практики декларації номінальних здобутків, практична цінність яких не є високою [5, с. 222–226].

О. Чабан, обґрунтовуючи переваги демократії участі, зазначає, що її перевагами є зростання рівня інтелектуальної обґрунтованості рішень та їх легітимності внаслідок залучення широких кіл учасників, запобігання зловживання владою та врахування інтересів різних прошарків населення [6, с. 39–40]. Погоджуючись з автором, зазначимо, що в Україні, на жаль, інформаційні кампанії щодо залучення громадян часто враховують їх диференціації або належності до соціально незахищених верств населення, активність яких є вкрай низькою, тому думка цієї частини членів громади часто залишається поза увагою органів муніципальної влади.

В. Аветисян, порівнюючи моделі прямої та партисипативної демократії зазначає, що відмінність між ними є певним чином умовною, але партисипація суттєво підвищує легітимність політичних рішень, оскільки людина не лише делегує право прийняття рішень посадовим особам місцевого самоврядування, але й сама також бере участь у прийнятті рішень [7, с. 234–235]. Приєднуючись до цієї оцінки, відзначимо, що практика застосування партисипативної демократії свідчить, що її застосування призводить до підвищення якості життя громади, налагодження суспільного діалогу та відповідального ставлення до вирішення місцевих проблем.

На відміну від України, історія застосування партисипативного підходу в муніципальному управлінні ФРН нараховує кілька десятиліть та була започаткована в середині ХХ століття. Фундаментом виступають нормативно-правові акти, зокрема Федеральний закон «Про просторове планування», який встановлює обов'язковість участі громади в процесах регіонального планування та «Закон про розширення участі громадськості та стандартизацію процедур для визначення галузевих планів», який передбачає обов'язкову участь громадськості в процедурі планування місцевого розвитку [8]. При цьому практика ФРН передбачає дві форми участі громади: обов'язкову (офіційну, передбачену законодавчими актами) та необов'язкову (неофіційну). Пряме законодавче регулювання ситуацій, які передбачають обов'язкове залучення громади до прийняття рішень з одного боку, виступає директивною вимогою, з іншого – слугує своєрідним запобіжником, який унеможливорює прийняття важливих муніципальних рішень без участі громади.

Щодо форм залучення громади, то вони є різноманітними: використовуються конкурси проєктів, організація відкритих форумів, воркшопи, опитування членів громади, організація тематичних виставок, бюджет участі, семінари з цифрового планування, онлайн-обговорення тощо [8]. Як зазначають німецькі дослідники, муніципальний рівень у ФРН часто розглядається як своєрідна «лабораторія» щодо впровадження нових ініціатив, а окремі унікальні кейси в подальшому аналізуються як органами муніципального управління, так і громадськістю з метою аналізу їх ефективності та можливості відтворення у власній громаді.

Н. Керстінг розглядає елементи партисипації у ФРН крізь призму концепції сталого розвитку та розробку інструментів участі громади з метою впливу на прийняття рішень, активізації активності громади, розвитку соціального капіталу та впровадженні ініціатив «знизу».

Автор пропонує модель ромба (Participatory rhombus), яка включає різні форми участі громади в партисипативному управлінні. Модель включає:

1) пряму демократичну участь (Direct demonstrative Participation), що реалізується через громадянські ініціативи, місцеві референдуми та петиції;

2) демонстративну (протестну) партисипацію (Demonstrative Participation/Protest Participation), яка передбачає участь у громадянських акціях на підтримку певної ініціативи або висловлення протесту проти неї;

3) представницьку партисипацію (Representative Participation) – голосування, розвиток політичних контактів, участь у діяльності політичних партій;

4) дорадчу партисипацію (Deliberative Participation) – участь у відкритих форумах, громадянські збори, конференції стейкхолдерів тощо [9].

Об'єднуючим елементом у автора виступає онлайн-партисипація (Online Participation), яка реалізується через ведення блогів, підписання електронних петицій, організації флешмобів тощо). Форми партисипації, описані Н. Керстином, використовуються і в Україні. Але, на нашу думку, слід звернути увагу на представницьку та дорадчу партисипацію як сталу політичну діяльність, що відрізняється від української практики спорадичної політичної активності та проведення епізодичних зустрічей з муніципальними стейкхолдерами у зв'язку з політичними виборами.

Згідно з дослідженням громадської думки у ФРН, проведеним у 2020 році, серед найважливіших інструментів партисипативної демократії респонденти назвали (у порядку від найбільш до найменш важливих): голосування на місцевих виборах (84%), участь у місцевих референдумах (69%), участь у відкритих форумах (63%), участь у демонстраціях (47%), конференції стейкхолдерів (44%), громадські збори (39%) [9]. В Україні рівень визначення важливості партисипативних практик як правило, вимірюють опосередковано, за результатами опитувань щодо довіри до влади, який, якщо враховувати довоєнний час, у країні був традиційно низький [5, с. 222-223].

Й. Лозе, узагальнюючи досвід ФРН у реалізації партисипативного підходу в муніципальному управлінні, зазначає, що багатоманітність форм участі та роботи з громадою демонструє унікальність кожного випадку та має стимулювати громаду до постійного вдосконалення механізмів залучення членів спільноти до активної участі у вирішенні спільних питань. Особливої уваги, на його думку, заслуговує інформування через радіо, телебачення, соціальні мережі тощо та розповсюдження листівок у домогосподарствах чи публічних місцях, яке виступає першим етапом в процесі активізації спільноти [10].

Крім того, Й. Лозе виділяє низку факторів, що забезпечують успіх у використанні інструментів партисипативної демократії: робота з групами інтересів та зацікавленими сторонами; прозорість та зрозумілість процедури участі; наявність чітко визначеної мети та інструментів її реалізації. На нашу думку, робота з громадою на постійній основі виступає тією практикою, якої не вистачає Україні та яка забезпечує сталість розвитку демократії.

Як зазначає А. Едвардс, з 1970х років у ФРН були вироблені декілька моделей залучення громади, які були пізніше розширені та доповнені: використання «радників», в якості яких виступають посадові особи місцевого самоврядування, які надають консультаційні послуги; створення дорадчих комітетів із кола зацікавлених та мотивованих членів громади; створення журі, яке формується з членів громади та розглядає питання у визначений календарний період; створення інституційної платформи для проведення дискусій між громадою та місцевою владою [11, с. 95-100]. Слід зауважити, що формування моделей залучення громади є тривалим процесом, який вимагає років співпраці та не може бути штучно прискореним.

Муніципальна влада міст ФРН використовує модель «Trialog», розроблену Г. Клагесом, яка розглядає участь трьох категорій партнерів, які представлені мешканцями міста, міською адміністрацією та політиками. Відповідно до моделі всі три групи мають бути представлені у діалозі, при цьому вигода та користь для всіх учасників мають бути чітко визначені та зрозумілі.

Взірцевою у ФРН визнається модель міста Лейпциг, в якій застосовуються різноманітні форми залучення громади до реалізації муніципальних рішень на основі п'яти принципів громадської участі:

- 1) співпраця громадян, міської ради та муніципальної адміністрації;
- 2) можливість будь-кого з членів громади долучитись до процесу у будь-який час, обравши для себе зручну форму участі;
- 3) зміцнення взаємозв'язку між громадою та владою;
- 4) залученість громадян на всіх етапах прийняття рішень;
- 5) наявність позиції координатора, який організовує процес взаємодії громадян та муніципальної влади [12].

Найбільший інтерес, на нашу думку, представляє для України диференціація форм участі членів громади на прості, до яких можна долучитись у будь-який час без попередньої підготовки (участь в опитуваннях, дискусії на платформах тощо) та такі, що потребують попередньої підготовки для залучення (участь у воркшопах, ознайомлення з тематичними матеріалами тощо). Тим самим зберігається можливість участі будь-якого зацікавленого члена громади, але в той же час створюється кваліфікаційний бар'єр, проходження якого допомагає уникнути відвертого популізму та гарантує, що залучена особа має певний рівень підготовки, і відповідно її участь буде фаховою, а рішення – раціональними та обґрунтованими.

В якості додаткових можливостей реалізації принципів партисипації у ФРН використовуються:

- молодіжні парламенти, куди обираються члени громади 14-21 року, які представниками такої ж вікової категорії;
- тематичні консультативні ради, які спеціалізуються на окремих питаннях (міграція, бідність, допомога вразливим категоріям, запобігання злочинності, допомога тваринам тощо). До тематичних консультативних рад входять члени громади, які мають відповідний досвід та представники міської влади;
- ради мікрорайонів, які діють як консультативні ради [12].

О. Левицька та В. Запотоцька, розглядаючи форми участі громадськості в муніципальному управлінні ФРН, виділяють участь формальну, до якої зобов'язує діюче законодавство, та неформальну, яка є важливою, але юридично не обов'язковою. До першої групи відносяться місцеві референдуми, вибори, ініціативи; до другої – індивідуальна активність або залучення до діяльності громадських організацій через участь у зустрічах, семінарах, нарадах цільових груп, круглих столах, форумах тощо) [13, с. 8]. Авторки пропонують трьох рівневу модель, яка включає етапи інформування, консультування і потім – участі. На нашу думку, особливої уваги заслуговує позиція інформування, яка ґрунтується на роботі з громадською думкою, донесенні інформації щодо важливості певних питань та необхідності їх вирішення. Інформування також сприяє збагаченню соціального капіталу, оскільки за його результатами до партисипативного управління залучаються не тільки громадські активісти, але й профільні фахівці, які мають відповідний досвід та кваліфікацію.

Для реального представництва інтересів різних груп населення в партисипативних практиках, корисним буде розгляд такого інструменту, як адвокація, який

зазначений у «Кодексі рекомендованих норм участі громадськості у процесі прийняття рішень» та активно використовується у ФРН. Адвокація є інструментом переважно для НГО та передбачає представництво інтересів конкретної групи, яка є частиною громади, але не охоплена з різних причин чинним законодавством або іншими програмними документами [4]. Крім того, серед інструментів партисипації, що ще не використовуються на належному рівні в Україні, назовемо проведення інформаційних кампаній та лобіювання, яке полягає у публічному відстоюванні певних позицій. Станом на сьогодні питання, пов'язані з лобіюванням, не є врегульованими законодавством України.

Висновки. Партисипація у муніципальному управлінні є однією з істотних характеристик демократичних суспільств. Залучення громади до співпраці та розгляд громади як партнера у спільній праці, а не об'єкта управління, сприяє прийняттю якісних рішень на муніципальному рівні, дозволяє врахувати інтереси різних груп та згуртовує громаду в цілому. Вивчення досвіду ФРН щодо впровадження партисипативних інструментів має користь для України як держави, яка прагне до впровадження європейських стандартів у даній сфері.

Сьогодні вже виконані цікаві дослідження, в яких визначені головні напрямки засвоєння передових німецьких практик: робота з громадою, впровадження інформаційних платформ взаємодії зі спільнотою, мобілізація соціального капіталу та ін. Відповідно створюється підґрунтя для відповідної роботи на законодавчому рівні з оновлення чинних нормативно-правових актів з метою імплементації до найкращих інституційних моделей муніципальної партисипації, що добре зарекомендували себе у ФРН і затребувані в сучасній Україні, у тому числі у зв'язку з налагодженням процедур проведення місцевих референдумів, розробкою бюджетів та програмних документів громад, створенням громадських рад, підтримкою місцевих ініціатив та ін.

На нашу думку, серед практик партисипації на муніципальному рівні, транзит яких може бути успішно здійснений в Україні, є адвокація; лобіювання; створення розгалуженої мережі інформування громади, яка включає використання не тільки офіційних ЗМІ, але й колаборації з соціальними медіа, експертами, лідерами думок; представлення позитивних практичних кейсів; підвищення обізнаності членів громади щодо інструментів взаємодії з муніципальною владою; систематична робота зі всіма категоріями населення, особливо з молоддю, що забезпечує спадковість традицій та забезпечує більше залучення батьків; збільшення чисельності неформальних заходів, орієнтованих на залучення громади: проведення опитувань, круглих столів, форумів, дискусій, воркшопів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мамонова В.В., Довбня О.Б. Партисипативність у прийнятті містобудівних рішень органами публічного управління: зарубіжний досвід. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 191–198.
2. Карпенко О., Левченко О., Сакалош С. Партисипативні трансформації на місцевому рівні: електронна та цифрова демократія. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 111–115.
3. Знаткова О.М. Формування громадських компетентностей – необхідна умова розвитку партисипації в системі публічного управління в Україні. *Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи* : зб. тез XVIII Міжнар. наук. конгресу, 26 квітня 2018 р. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2018. С. 130–133.

4. Code of Good Practice for Civil Participation in the decision-making process. Revised: adopted by the Conference of INGOs on 30 October 2019. Civil Participation. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/code-of-good-practice-civil-participation-revised-301019-en/168098b0e2>.

5. Проценко О.В. Демократія в сучасній Україні – партисипаторна чи делегативна, «сильна» чи «крихка»? *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / гол. ред. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія» : Південноукраїнський центр гендерних проблем, 2012. Вип. 44. С. 220–229.

6. Чабан О.О. Переваги, недоліки та межі застосування партисипативної моделі демократії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Питання політології. 2014. № 1091. Вип. 25. С. 38–44.

7. Аветисян В. Вітчизняний досвід дослідження проблематики партисипативних відносин в сучасному публічному управлінні. *The 7th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science»* (March 18-20, 2020). Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2020. Pp. 233–237.

8. Germany. Context for Participatory Planning. URL: <https://participatory.tools/before-you-start/context-for-participatory-planning-in-four-member-countries/germany-context-for-participatory-planning/>.

9. Kersting N. Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability*. 2021. Iss. 13(13). P. 7214. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/13/7214>.

10. Lohse J. Citizen participation in Germany – some practical experiences. URL: https://www.governance-fonds.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Joachim_Lohse_Masterclass_Paper-ls-gl-t-en.pdf.

11. Edwards A., Meer J., van der. Citizen and city; developments in fifteen local democracies / H. Daemen & L. Schaap (eds). Delft: Eburon, 2000, pp. 95–109.

12. Souris E. Lessons from Leipzig. New America. URL: <https://www.newamerica.org/political-reform/reports/lessons-from-leipzig/case-study-leipzig/>.

13. Levytska, O., & Zapototska, V. (2017). Public participation in urban planning: German and Ukrainian experience. *Journal of Geography and Environmental Management*. № 45(2). Pp. 18–27.

REFERENCES:

1. Mamonova, V.V., Dovbnia, O.B. (2019) Partysypatyvnist u pryiniatti mistobudivnykh rishen orhanamy publichnoho upravlinnia: zarubizhnyi dosvid [Participation in the adoption of urban planning decisions by public administration bodies: foreign experience]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Iss. 2, Pp. 191-198 [in Ukrainian].

2. Karpenko, O., Levchenko, O., Sakalosh, S. (2019) Partysypatyvni transformatsii na mistsevomu rivni: elektronna ta tsyfrova demokratiia [Participatory transformations at the local level: electronic and digital democracy. Actual problems of public administration]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. Iss. 1. Pp. 111-115 [in Ukrainian].

3. Znatkova, O.M. (2018) Formuvannia hromadskykh kompetentnostei – neobkhidna umova rozvytku partysypatsii v systemi publichnoho upravlinnia v Ukraini [The formation of public competences is a necessary condition for the development of participation in the system of public administration in Ukraine]. *Publichne upravlinnia KhKhI stolittia: svitovi praktyky ta natsionalni perspektyvy* : zb. tez XVIII Mizhnar. nauk. konhresu, 26 kvitnia 2018 r. Kharkiv :Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». Pp. 130-133. [in Ukrainian].

4. Code of Good Practice for Civil Participation in the decision-making process. (2024) Revised: adopted by the Conference of INGOs on 30 October 2019. Civil

Participation. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/code-of-good-practice-civil-participation-revised-301019-en/168098b0e2> [in English].

5. Protsenko, O.V. (2012) Demokratsiia v suchasni Ukraini – partysypatorna chy delehatyvna, «sylna» chy «krykhka»? [Democracy in modern Ukraine – participatory or delegative, «strong» or «fragile»?] *Aktualni problemy polityky* : zb. nauk. pr. / hol. red. S. V. Kivalov ; vidp. za vyp. L. I. Kormych. Odesa : Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia» : Pivdennoukraiynskiy tsentr hendernykh problem. Iss. 44, Pp. 220-229 [in Ukrainian].

6. Chaban, O.O. (2014) Perevahy, nedoliky ta mezhi zastosuvannia partysypatyvnoi modeli demokratsii [Advantages, disadvantages and limits of the use of the participatory model of democracy]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriia : Pytannia politolohii*. Iss. 1091, vol. 24, Pp. 38-44 [in Ukrainian].

7. Avetyasian, V. (2020) Vitchyzniani dosvid doslidzhennia problematyky partysypatyvnykh vidnosyn v suchasnomu publichnomu upravlinni [National experience of researching the problems of participatory relations in modern public administration]. *The 7th International scientific and practical conference «Dynamics of the development of world science»* (March 18-20, 2020) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. Pp. 233-237 [in Ukrainian].

8. Germany. Context for Participatory Planning. (2024) URL: <https://participatory.tools/before-you-start/context-for-participatory-planning-in-four-member-countries/germany-context-for-participatory-planning/> [in English].

9. Kersting, N. (2021) Participatory Democracy and Sustainability. Deliberative Democratic Innovation and Its Acceptance by Citizens and German Local Councilors. *Sustainability*. Iss. 13(13), Pp. 7214. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/13/7214> [in English].

10. Lohse, J. (2024) Citizen participation in Germany – some practical experiences. URL: https://www.governance-fonds.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Joachim_Lohse_Masterclass_Paper-ls-gl-t-en.pdf [in English].

11. Edwards, A., Meer, J., van der. (2020) Citizen and city; developments in fifteen local democracies / H. Daemen & L. Schaap (eds). Delft: Eburon, Pp. 95-109 [in English].

12. Souris, E. (2021) Lessons from Leipzig. New America. URL: <https://www.newamerica.org/political-reform/reports/lessons-from-leipzig/case-study-leipzig/> [in English].

13. Levytska, O., & Zapototska, V. (2017) Public participation in urban planning: German and Ukrainian experience. *Journal of Geography and Environmental Management*. Iss. 45(2), Pp. 18-27 [in English].

UDC 372.853:371.3:377.36

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.2>

SOME ASPECTS OF TEACHING GRAMMAR IN BUSINESS ENGLISH TO MASTER'S DEGREE STUDENTS IN PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Boiko L. M. – Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Public Administration, Law and Humanities,

Kherson State Agrarian and Economic University

ORCID: 0000-0002-8045-3864

Business English is designed to help prepare students to function adequately in specific professional situations. To achieve this goal, it is necessary to understand how to balance the needs of society to train qualified professionals with a high level of foreign language proficiency, the requirements of university curricula, and the limited number of academic hours available for language instruction.

In the field of public administration, effective communication is crucial, as managers are responsible for leading and influencing large teams and communities. Proficiency in business English grammar is essential for these professionals because leaders are expected to communicate clearly, accurately and professionally. The ability of managers and administrators to express themselves accurately and persuasively in English can have a significant impact on their credibility and the effectiveness of their leadership.

The article presents grammatical topics from the Business Foreign Language program for students of the second (master's) degree of higher education and the types of exercises used to consolidate students' knowledge of grammar. Only authentic materials are used in the classroom, not fictionalized abstract speech situations. The vocabulary on which grammar teaching is based should be familiar to students and should encourage them to communicate effectively on professional issues.

The English grammar studied at university is not too different from what they learned at school, but students should focus on automating the skills of using grammatical structures in a new professional context. Emphasis on understanding and extracting information from authentic professional texts is a key factor in the selection of grammar material for study.

Key words: Business English, Master's degree students, grammar skills, grammar exercises, public management

Бойко Л. М. Деякі аспекти викладання граматики в курсі ділової англійської мови для магістрів публічного управління і адміністрування

Ділова англійська мова покликана допомогти підготувати студентів до адекватного функціонування в конкретних професійних ситуаціях. Для досягнення цієї мети необхідно зрозуміти, як забезпечити відповідність між потребами суспільства у підготовці кваліфікованих фахівців з високим рівнем володіння іноземною мовою, вимогами навчальних планів університетів та обмеженою кількістю академічних годин, відведених на викладання мови.

У сфері державного управління ефективна комунікація має вирішальне значення, тому що управлінці відповідають за керівництво та вплив на великі колективи та спільноти. Володіння граматиною ділової англійської мови є важливим для цих фахівців, оскільки від лідерів вимагається чітка та професійна комунікація. Здатність управлінців і адміністраторів точно та переконливо висловлювати свої думки англійською мовою може суттєво вплинути на довіру до них та на ефективність їхнього керівництва.

У статті наведено граматичні теми з програми дисципліни «Ділова іноземна мова» для студентів другого (магістерського) ступеня вищої освіти та подані типи вправ, що використовуються для закріплення знань студентів з граматики. На заняттях використовуються виключно автентичні матеріали, а не вигадані абстрактні мовленнєві ситуації. Лексика, на якій ґрунтується навчання граматики, має бути знайома студентам та повинна спонукати їх до ефективного спілкування з професійних питань.

Грамматика англійської мови, яка вивчається в університеті, мало відрізняється від вивченої у шкільному курсі, проте студенти повинні зосередитися на автоматизації навичок використання граматичних структур у новому професійному контексті. Назолос на

розумінні та виділенні інформації з автентичних професійних текстів є ключовим фактором при відборі граматичного матеріалу для вивчення.

Ключові слова: ділова англійська мова, студенти-магістри, граматичні навички, вправи з граматики, публічне управління

Formulation of the problem. The current social and economic situation opens up new opportunities for future professionals to achieve self-realization, which can occur not only through individual cases of communication with foreign colleagues and partners, but also through professional activities in a foreign-speaking environment. Part of the skills required for a successful career as a modern professional is the ability to use a foreign language, the usage of words and expressions typical for the global business environment, and a generally accepted understanding of international business etiquette.

Business English aims to help prepare students for adequate functioning in specific professional situations. To achieve this goal, it is necessary to understand how to ensure compliance between the needs of society in training qualified specialists with a high level of foreign language skills, the requirements of university's curricula, and the limited number of academic hours allocated for teaching the language.

In the sphere of public management, effective communication is crucial, particularly for future managers who will be responsible for guiding and influencing large teams and communities. Mastery of Business English grammar is essential for these specialists, as their roles require clear, precise, and professional communication. The ability of public managers and administrators to convey ideas accurately and persuasively in English can significantly impact their credibility and the effectiveness of their leadership. That is why the training necessitates a student to be a fruitful participant in intercultural communication, have the necessary skills and abilities of professional, business, and situational communication in oral and written forms, and be ready to grasp the latest professional information through foreign sources. All these requirements increase the demand for qualified graduates, who are fluent in a foreign language and necessitate study at the second (master's) degree [1].

The discipline "Business English" is taught to students pursuing a second (master's) degree. There have been some researches in teaching Business English to students of Economics, Law, Management, Marketing and other specialties. However, some aspects of teaching grammar in the course of Business English to Public Management students are still not adequately studied.

Analysis of recent research and publications. The issue of Business English teaching methods has always been of interest to researchers. The following scientists have contributed to the development of Business English teaching methods: O. Tarnopolskii investigated the general issues of Business English teaching [8], forming foreign language socio-cultural and communicative competence in the process of professional training in a higher education institution was studied by R. Hryshkova [5], teaching Business English to the non-philological students was investigated by N. Dido [6], the peculiarities of Business English teaching to future specialists of agriculture and teaching English grammar peculiarities to the non-philological students were the focus of L. Baidak's research works [3; 4].

Still, there are some issues that have not been covered by those studies. That is why the problems of forming foreign language grammar competence of Public management students during the process of learning Business English are in the centre of the given study.

The purpose of the article is to investigate some peculiarities in teaching grammar in the course of Business English to students obtaining the Master's degree in Public Management and Administration.

Presentation of the main material. It is possible to teach a student to communicate to obtain professional information and to understand the speech of native speakers within a limited period of study, combining traditional and innovative methods, among which the principle of communicative approach to teaching and the use of teaching materials and teaching aids is in the foreground.

To organize successful teaching of foreign language grammar in a non-linguistic higher education institution, it is necessary to compile a list of basic grammatical elements necessary for mastering various types of speech activities; to develop a methodology for getting acquainted with grammatical structures; to identify techniques for developing grammatical skills [7]. The English grammar at university is almost the same as the grammar they studied at school, but university students should focus on automating the skills of using these grammatical structures in a new professional context. Students must recognize the phenomena they studied in school within entirely different contexts and situations. Emphasizing the comprehension and extraction of information from authentic professional texts is a key factor in selecting grammar material for learning.

Grammatical skills should ensure communication without distortion of meaning in written and oral communication within the scope of professional needs. The grammar themes that are central to the Business English Master's degree program are as follows: Tenses (Present Simple, Present Continuous, Present Perfect Simple, Present Perfect Continuous, Past Simple, Past Continuous, Past Perfect Simple, and Past Perfect Continuous, Future Tenses); Past with "used to" and "would"; other ways of talking about the future; Modals 1 (talking about possibility, ability, asking, offering and giving permission); Modals 2 (making suggestions and giving advice); Modals 3 (saying what people have to do); Modals 4 (speculating and saying how certain you are) [1].

As you can see students do not acquire new grammar material; instead, they review and reinforce grammar concepts previously learned during their school and bachelor's education. This review is undertaken at an advanced level and is specifically adapted to a professional context.

The principal issue in choosing a grammar aid is selecting the right textbook. One of the valuable textbooks for teaching grammar within the realm of Business English is "Grammar for Business" by M. McCarthy, J. McCarten, D. Clark, R. Clark [2]. The authors used a large database of business texts from newspapers, magazines and recordings of spoken business language at meetings, negotiations, presentations and other business events in companies from different countries.

The textbook is well-organized, having a presentation page in every unit to give the crucial information about the grammar of the given unit, a few pages of practical tasks, where the exercises and activities of practicing the grammar relating to work situations are offered, the extension sections focus on speaking and writing that are common in business.

The authors also offer Speaking strategies that business people need, for example, conversations and polite ways of disagreeing or checking information. The Review section is given to check and review what a student learned in the previous units. The Practice section consists of different types of exercises and activities, for instance:

- Read the extract from a leaflet. Match the word with the rest of the sentence;
 - Complete the sentences using the forms of the verbs from the box;
-

- Write the questions to the given answers;
- Read the article. Change the verbs to emphasize that the article is describing a current trend (while studying the Present Continuous Tense);
- Tick the most suitable response to each comment;
- Complete the sentences so that they are true for you;
- Match each pair of the sentences with the suitable responses;
- Look at the table. Make true sentences by using the verbs needed;
- Match the two halves of the sentences;
- Finish the sentences so that they are true for your company;
- Rewrite the words so that the email sounds more impersonal;
- Make the extracts from a job application letter more formal. Rewrite the verbs using a passive form;
- Compose the questions using the words given;
- Find and correct mistakes in the emails;

In the Business talk section there are different assignments that teach:

to be polite (make the requests less direct; make the telephone conversation more polite by changing verbs into a suitable form);

to give background information (decide which is the main event or action and complete the sentences; change one of the verbs into an appropriate form to give the background information);

to show regrets and intentions (rewrite the sentences using the correct forms of the verbs and make any other necessary changes);

to organize presentations and workshops (look at the slides and notes from a presentation; complete the spoken presentation using these phrases);

to make informal suggestions (compose advice you would give to a manager who wanted to motivate staff in the company);

to respond to other people (think of good and bad things that have happened to your colleagues, friends or family recently; show surprise, happiness or sympathy for them);

to negotiate (complete the extracts from negotiations using your own ideas);

to persuade and give opinions with negative questions (write negative questions to persuade the others of their view; change the comments so that your partner wouldn't be upset);

to talk about the news (write an informal email to a close friend at work about some news that you have heard at work recently using reporting verbs);

to use verbs and objects in typical business situations (which of the verbs in this section would you be likely to use in your job? Think of a context in which you would use three of them and make sentences using them without an object);

to give reasons and views (write a self-assessment for yourself or a description of what you said last time you had a performance review, using five verbs from the unit).

In the Speaking strategies section one can find the typical phrases for conversations as for giving opinions, agreeing and disagreeing. After listening to conversations the students are offered to decide whether or not to agree with the comments and write a suitable response.

Managing conversations section presents the rules of starting conversations and meetings, managing and ending conversations, handling conference calls.

Emphasizing and softening section gives the ways to soften or emphasize the phrases. The tasks include assignments to emphasize the comments using the words in brackets; soften the criticisms by underlining the most suitable words; add expressions to emphasize or soften the manager's words.

Making your meaning clear and avoiding misunderstandings section offers to study rewording what one says, correcting yourself and other people, avoiding misunderstanding and getting things clearer.

Checking information section considers repeating words and phrases, using statements as questions, using echo questions.

Especially valuable activity is the Make it personal section. Here the students are asked to write an advertisement for a event their company is having or to make a list of frequently asked questions about their company and the products or services it provides, using the material from the exercises above or compose a paragraph about their company for its website and then check for errors, using a checklist of some common mistakes one should always check for.

In this section one can meet real-life situations when the students are asked to answer the questions about their company situation right now, about the issue everyone is talking about, the topic people in the company gossiping about etc.

One of the tasks includes searching online for texts about the future, for example, business forecast in the industry the students are interested in. Or they can be asked to find a job on the internet that they could apply for and write an application letter.

The authors suggest to think of something someone did at work recently which could be done better or something that must get done within a few next months.

After every four units there is a test to check and review what the students learnt. According to our Business English curriculum there are two tests a semester. The teacher can choose when to give those tests to students, what grammar material should be included into the tests, etc.

The textbook's primary feature is the exclusive use of authentic materials, avoiding abstract speech situations. The vocabulary on which the grammar instruction is based should be familiar to students. Furthermore, the vocabulary must be engaging, encouraging students to communicate effectively.

Conclusions. Managers and administrators who can express themselves correctly in English greatly enhance their leadership effectiveness. Thus, understanding grammar is crucial for mastering a foreign language in general and Business English in particular by the master's degree students in Public Management and Administration. Teaching grammar enhances foreign language proficiency, thereby improving the quality of communication, which is essential for future management professionals.

It is essential to use a vast database of business texts from authentic newspapers, magazines, and recordings of spoken business language at meetings, negotiations, presentations, and other business events in companies from different countries. The exercises in "Speaking strategies", "Business talk", and "Make it personal" sections of the considered textbook are highly valuable for acquiring the necessary grammar skills. The teacher is responsible to choose and implement grammar exercises and activities that develop and sustain strong grammatical competencies.

Future research on this topic could cover listening, speaking, reading, and translation competencies as Public Management students acquire Business English.

BIBLIOGRAPHY:

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Ділова іноземна мова» для здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Херсон: ХДАЕУ, 2023. 17 с.
2. McCarthy M., McCarten J., Clark D., Clark R. Grammar for Business. Cambridge University Press, 2012. 267 p.

3. Байдак Л. І. Особливості викладання ділової англійської мови магістрам аграрного ЗВО. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць. Запоріжжя, 2022. № 82. С. 88-94. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/9896/19E.pdf>

4. Байдак Л. І. Особливості навчання граматиці іноземної мови студентів нелінгвістичних ВНЗ. Філологічні науки. Методика викладання мови та літератури. Суми, 2018. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6088/1B8.pdf>

5. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 220 с. URL : <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/102/1.pdf>

6. Дідо Н. Д. До проблеми викладання ділової англійської мови для студентів немовних факультетів ВНЗ. Науковий вісник УжНУ. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 35. 2015. С. 62-65. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11668/1/97.pdf>

7. Мойсеєнко Н. Г., Сізова Л. В. Місце та роль граматики у формуванні комунікативних навичок студентів економічних вищих навчальних закладів. Науковий вісник гуманітарного наукового університету. № 3. 2011. С. 90-91. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v3/19.pdf>

8. Тарнопольский О. Б., Кожушко С. П. Принципи навчання ділової англійської мови студентів вищих навчальних закладів економічного профілю. Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мови у вищих навчальних закладах України. К., 2003. С. 173-179.

REFERENCES:

1. Robocha prohraha navchalnoi dystsypliny «Dilova inozemna mova» dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity, shcho navchaiutsia za spetsialnistiu 281 «Publichne upravlinnia ta administruvannia». (2023). [Program of the discipline "Business Foreign Language" for higher education students majoring in 281 "Public Administration and Management"]. Kherson. [in Ukrainian].

2. McCarthy M., McCarten J., Clark D., Clark R. (2012). Grammar for Business. Cambridge University Press.

3. Baidak L. I. (2022). Osoblyvosti vykladannia dilovoi anhliiskoi movy mahistram ahrarnoho ZVO. [Peculiarities of teaching Business English to masters of Agrarian University]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zbirnyk naukovykh prats*. № 82. 88-94 URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/9896/19E.pdf> [in Ukrainian].

4. Baidak L. I. (2018). Osoblyvosti navchannia hramatytsi inozemnoi movy studentiv nelinhvistychnykh VNZ [Peculiarities of foreign language grammar teaching to students of non-linguistic universities]. *Filolohichni nauky. Metodyka vykladannia movy ta literatury*. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6088/1B8.pdf> [in Ukrainian].

5. Hryshkova R. O. (2015). Metodyka navchannia anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei [Methods of teaching ESP to students of non-philological specialties]. URL : <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/102/1.pdf> [in Ukrainian].

6. Dido N.D. (2015). Do problemy vykladannia dilovoi anhliiskoi movy dlia studentiv nemovnykh fakultetiv VNZ. [On the Problem of Teaching Business English to Students of Non-Language Faculties of Higher Education]. *Naukovyi visnyk UzhNU. Serii «Pedahohika, sotsialna robota»*. V.35. 62-65. [in Ukrainian].

7. Moiseienko N. H., Sizova L. V. (2011). Mistse ta rol hramatyky u formuvanni komunikativnykh navychok studentiv ekonomichnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv [The place and role of grammar in the formation of communication skills of students of economic higher educational institutions]. *Naukovyi visnyk humanitarnoho*

naukovoho universytetu 3, 90-91. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v3/19.pdf> [in Ukrainian].

8. Tarnopolskij O. B., Kozhushko S. P. (2003). Pryntsypy navchannia dilovoi anhliiskoi movy studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv ekonomichnoho profilu [Principles of teaching business English to students of higher educational institutions of economic profile]. *Linhvometodychni kontseptsii vykladannia inozemnykh movy u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy*. [in Ukrainian].

УДК 351:[355:2]

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.3>

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА ЯК УПРАВЛІНСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ – АРМІЇ – ЦЕРКВИ

Бондарчук Ю. П. – кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління, права та гуманітарних наук
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: 0000-0001-5744-9237

Бондарчук С. В. – кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри льотної експлуатації та безпеки польотів Льотної академії
Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0001-5636-328X

Сучасна російсько-українська війна, не тільки консолідувала українське суспільство у протистоянні з ворогом, а й оприявила пріоритети суспільних інститутів, вивісивши на перше місце Армію і Церкву. Сьогодні слово «капелан» стрімко увірвалося у повсякденний лексикон українців. Адже на початку війни, коли на передовій ще не було психологів, волонтерський рух тільки формувався, священники у камуфляжній формі були серед бійців. Вони поєднали функції і волонтерів, і психологів, і душпастирів.

У статті на основі зібраних матеріалів розкриваються нові аспекти душпастирської місії в сучасній українській армії. Так, ретельно вивчивши історію формування інституту військових капеланів ми запропонували свій власний підхід до її періодизації, в основу якого поклали ініціативні процеси що поперемінно виходили від церкви та держави. Процес становлення та формування інституту капеланів пройшов шлях у тридцять років. І був завершений у листопаді 2021 р., коли Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Службу військового капеланства», яким започаткувала нову сторінку душпастирського служіння священників і ЗСУ.

У статті наголошується, що в особі капелана війська отримують підготовленого організатора духовного життя військових підрозділів, який на практиці має реалізувати високу гуманістичну роль релігії у поширенні та утвердженні загальнолюдських цінностей. Сьогодні, очевидно, капелани в умовах війни постають перед нами в образі сучасних героїв, особливої категорії учасників війни, які не тільки свідчать про події на передовій з перших вуст, але й підтримують духовно-моральний стан військовослужбовців, надають їм практичну психологічну, соціальну та волонтерську допомогу, а згодом, на етапі тимчасової або постійної демобілізації, сприяють реабілітації вояків і їхніх родин.

Таким чином, вивчення та аналіз особливостей душпастирського піклування надає можливість застосувати накопичений досвід у сучасних умовах, сприяє налагодженню відносин співробітництва між церквою та державою, дозволяє актуалізувати проблематику духовно-моральної складової соціального розвитку суспільства.

Ключові слова: капелан, армія, церква, держава, закон, ініціативний процес.

Bondarchuk Yu. P., Bondarchuk S. V. The establishment of the institute of military chaplaincy as an administrative interaction of the State – Army – Church

The current Russian-Ukrainian war not only consolidated the Ukrainian society in the confrontation with the enemy, but it also highlighted the priorities of social institutions, putting forward the Army and the Church. Today, the word "chaplain" has rapidly entered the everyday lexicon of Ukrainians. After all, when the war started, there were no psychologists on the front lines, the volunteer movement was just forming, but the priests in camouflage uniforms did stand together with soldiers. They combined the functions of volunteers, psychologists, and pastors.

Based on the collected materials, the article reveals new aspects of the pastoral mission in today's Ukrainian army. Thus, having studied the history of the institute of military chaplains in detail, we proposed our approach to its periodization, which is based on the processes that were alternately initiated by the church and the state. The process of establishing the Institute of Chaplains took thirty years. It was completed in November 2021, when the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law "On the Service of Military Chaplaincy", which opened a new page for pastoral ministry and the Armed Forces.

The article emphasizes that the army chaplains act as trained organizers of the spiritual life of military units; they implement the highly humanistic mission of religion to spread and affirm universal values. Today, in conditions of war, chaplains appear as heroes of the time; they make a special category of war participants who not only testify to the events on the front line firsthand but also support the servicemen spiritually and morally, providing them with practical psychological, social and volunteer training assistance. Chaplains are also important to help at the stage of temporary or permanent demobilization, they spend great efforts in the rehabilitation of soldiers and their families.

Thus, the study and analysis of the peculiarities of pastoral care provide an opportunity to use the accumulated experience in modern conditions; the study contributes to the establishment of management and cooperation relations between the church and the state and allows to actualization the spiritual and moral components of the social development of society.

Key words: chaplain, army, church, state, law, management, initiative process.

Постановка проблеми. Впродовж останніх років визначається зростання ролі і впливу релігії та церкви на суспільні процеси в країні. Церква, релігія та їх інститути стають не тільки учасниками активної політики, а й відновлюють ті ніші соціально-гуманітарного простору, які історично закріплювалися за ними. Розбудова сучасного громадянського суспільства на основі складової духовних цінностей потребує об'єднання різних суспільних інститутів Держави – Церкви – Армії.

Церква і Армія були поєднанні з самого початку свого існування, повсякчас надаючи опору і підтримку один одному. Церква через душпастирське піклування військовими, забезпечувала стійкий морально-психологічний дух у збройних силах. Сьогодні важливість душпастирської опіки посилюється зростанням релігійності серед українського населення, адже наше суспільство за останні десятиліття пройшло шлях від пануючого войовничого атеїзму часів СРСР до поступового посилення ролі і впливу церкви в соціумі. Відтак зростають і потреби віруючих протягом військової служби у питаннях душпастирської опіки, їх духовному окормленні.

Актуальність теми посилюється і сучасною російсько-українською війною, яка не тільки консолідувала українське суспільство у протистоянні з ворогом, а й оприявила пріоритети сучасних суспільних інститутів, вивівши на перше місце Армію і Церкву. Сьогодні слово «капелан» стрімко увірвалося у повсякденний лексикон українців. Адже на початку війни, коли на передовій ще не було психологів, волонтерський рух тільки формувався, священники у камуфляжній формі були серед бійців. Вони поєднали функції і волонтерів, і психологів, і душпастирів.

Отож вивчення та аналіз особливостей душпастирського піклування надає можливість застосувати накопичений досвід у сучасних умовах, сприяє налагодженню відносин співробітництва між церквою та державою, дозволяє актуалізувати проблематику духовно-моральної складової соціального розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років питання військового капеланства досліджується багатьма науковцями, як українськими, так і зарубіжними. Зарубіжні науковці приділяють дуже серйозну увагу релігійній сфері життя військовослужбовців. Варто відзначити праці Дж. Д. Лейнга, П. Отіс, Б. Болмана, Ф. Гансена, М. Іннайгера, Н. Паркера та інших, у яких досліджуються важливі питання військового капеланства у арміях США, Австралії, Великої Британії, Канади, Швейцарії. Автори пропонують способи вирішення проблем, які постають перед військовими капеланами. Сучасна українська наукова теорія, що осмислює інститут капеланства представлена працями науковців різних напрямків – історії, психології, військової теорії та права. Разом з тим, ґрунтовних праць

в галузі публічного управління, що осмислювали б питання взаємовідносин держави, армії, церкви - бракує.

Мета статті. Мета дослідження полягає у відтворенні на основі аналізу еволюції нормативно-правової бази цілісної картини становлення та розвитку служби військових капеланів у Збройних силах України, запропонувати власну періодизацію процесу в основу якого поклали ініціативні процеси, що поперемінно виходили від церкви та держави.

Виклад основного матеріалу. Відколи існують армії, військові капелани служать разом з солдатами, задовольняючи їхні духовні потреби. Історія душпастирської служби в українському війську першої половини ХХ ст. мала приклади організованого служіння капеланів у легіоні Українських Січових Стрільців, Галицькій армії, в Армії УНР та Українській повстанській армії (навіть в умовах партизанської війни). У зв'язку із розбудовою Збройних сил України, а особливо з початком російської агресії, проблема церковно-державних відносин та організація душпастирської опіки військовослужбовців ЗСУ набуває особливої ваги.

Дослідження становлення інституту капеланства в Україні тісно пов'язане із питанням визначення періодизації цього процесу, в основу якої науковці вкладають сутнісні ознаки, а також різний предмет наукового дослідження. Відтак, осмислення та аргументація історичного процесу становлення та формування служби військових капеланів у різних науковців має свої особливості. Позаяк, як ми уже зазначали, інститут військових капеланів є предметом наукового зацікавлення різних галузей наукового пізнання від релігієзнавства, права, військової справи до психології.

Однією з перших запропонувала свій підхід до періодизації становлення капеланства Л. Владиченко, яка в її основу поклала принцип взаємодії держави та релігійних організацій, виокремивши три періоди: перший (1992–2008 рр.) – час безсистемної та спорадичної співпраці, другий (2008–2014 рр.) час початку дієвої співпраці релігійних організацій і МОУ, третій (з 2014 р.) – інституалізація капеланства на державному рівні [1]. Духовний маркер був закладений в основу періодизації діючим військовим капеланом о. А. Зелінським. Він виділяє три етапи становлення капеланства: перший мирний, другий – початок військових дій, і третій від 2017 р. – офіційне визнання та плідна співпраця церкви, держави, волонтерського руху [2]. Заслугує на увагу й періодизація М. Вашука, що спирається на нормативно-правовий критерій формування військового капеланства: перший (1991–2004 рр.) етап формування громадської та державної ініціатив; другий (2004–2014 рр.) – активізація військово-церковного співробітництва, ухвалення перших нормативно-правових актів; третій (2014–2016 рр.) поєднання з початком АТО/ООС волонтерського і капеланського руху; четвертий (від 2017 р.) – визнання на офіційному рівні інституту капеланства [3]. Подібною є й періодизація дослідників УГКЦ В. Гоголя і Р. Делятинського [4].

В процесі дослідження ми розробили власне бачення періодизації становлення та формування інституту військового капеланства в Україні. В її основу покладено ініціативні процеси як з боку церкви, так і держави.

Перший етап – налагодження співпраці (1991–2000 рр.) характеризується поступовим зближенням церковних інститутів і держави за ініціативи церкви. Взаємодія носила переважно горизонтальний непостійний характер на рівні доброї волі командирів військових з'єднань та церкви. Представники провідних християнських конфесій: Української православної церкви київського патріархату (УПЦ КП), Української автокефальної православної церкви (УАПЦ), Української

греко-католицької церкви (УГКЦ), Української православної церкви московського патріархату (УПЦ МП) та Адвентистів сьомого дня (АСД) у травні 1994 р. здійснили першу спробу консолідувати військово-християнський рух, заснувавши Міжцерковну раду з питань душпастирської діяльності та запропонували організувати духовну опіку церковних структур над військовиками [5]. У жовтні 2000 р. за участі традиційних релігійних конфесій було створено Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнське військове братство [6]. На цьому етапі було ухвалено Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», який гарантував право на свободу світогляду громадян, окреслив обов'язки держави щодо релігійних організацій та обов'язки релігійних організацій перед державою [7].

Другий етап – сприяння держави розгортанню душпастирської місії (2000–2008 рр.). На цьому етапі держава більш уважно ставилася до ініціатив Церкви, імплементувала деякі з них у життя. Так, МОУ сприяло Всеукраїнському міжконфесійному братству організувати підготовку 200 священників різних конфесій «капеланського резерву» для ЗСУ [8]. У 2004 р. ухвалено Указ Президента України «Концепція гуманітарного та соціального розвитку у Збройних силах України», де вперше визнавалася можливість взаємодії ЗСУ з релігійними організаціями [9]. Проте, лише після Помаранчевої революції, на думку В. Гоголя та Р. Делятинського [4, с.31], ця співпраця набула реальних обрисів. Директивою міністра оборони України «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців ЗСУ» у квітні 2006 р. було передбачено: можливість відвідувати найближчі храми для участі у богослужіннях та виконання релігійних обрядів; передавати в оренду приміщення військової частини релігійним організаціям тощо [10].

Третій етап – зближення позицій, активізація співробітництва (2008–2014 рр.). На цьому етапі важливе місце займає «Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗСУ», укладений представниками провідних християнських релігійних конфесій та Духовним управлінням мусульман України з МОУ, що передбачав поетапне створення інституту військових капеланів [11]. З цієї метою, утворювалася Рада у справах душпастирської опіки, консультаційно-дорадчий орган при МОУ [12]. Статус, мету та завдання військових капеланів визначила «Концепція душпастирської опіки у ЗСУ» 2011 р. [13], яка окреслювала завдання військових капеланів: «навчання віруючих військовослужбовців основам віровчення; виховання любові до Бога, готовності до самопожертви заради Батьківщини і ближніх» [13].

Міжконфесійна дискусія визначила принципи роботи капеланів різних конфесій та узгодила позиції щодо несення душпастирської місії в умовах поліконфесійності віруючих вояків. Згідно розробленого «Кодексу військового священника (капелана)» 2013 р., капелан має добровільно взяти на себе обов'язок співпрацювати із капеланами інших релігійних конфесій; намагатися не переманювати віруючих інших релігій до своєї віри; поважати релігійні практики інших конфесій та не вимагати дотримання власних; «виявляти особисту віру та любов до Бога у своєму житті, намагаючись спільно зі своїми колегами священнослужителями сприяти служінню в гідності і честі, до якого вони були покликані» [13]. Таким чином, держава і церква зробили крок на зустріч один одному, викристалізувалося бачення розвитку душпастирської опіки в ЗСУ.

Четвертий етап – волонтерська ініціатива (2014–2017 рр.). Цей період позначений початком випробування військовою агресією рф. Потребу у душпастирській місії відчула як переважна більшість вояків, так і велика кількість

священнослужителів, які на волонтерських засадах намагалися долучитися до ЗСУ та добровольчих загонів початкового етапу війни. Тому інститут капеланів на цьому етапі розвивався двома шляхами. Перший – волонтерський, оприявлений загальним піднесенням українського суспільства, що постало на захист Вітчизни, другий – офіційний, що намагався запровадити та розширити мережу капеланів в ЗСУ в зоні АТО/ООС. Зібрані нами матеріали засвідчили, що значна частина священників за покликом Бога і серця поїхали в зону АТО для душпастирської місії серед захисників України. Із благословення архієрея, а деякі, переважно священнослужителі УПЦ МП і без такого схвалення, на волонтерських засадах окормлювали військових у зоні ведення бойових дій. МОУ ініціювало перші навчання для військових капеланів у квітні 2014 р., під час яких особлива увага зверталася на психологічну підтримку військових, надання першої медичної допомоги [4]. Офіційно інститут капеланів в українській армії запроваджувався Постановою «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України, Національній гвардії України та Державній прикордонній службі» 2014 р., що повноцінно запрацював лише у 2017 р. [4; 14]. Разом з тим, ухвалити спеціальний закон на цьому етапі не вдалося.

П'ятий етап – ініціативи держави (2017–2021 рр.). На основі підготовленої в попередній період нормативно-правової бази відбувається становлення в силових структурах ЗСУ інституту військового капеланства, що передбачало зарахування священнослужителів на цивільні штатні посади працівників ЗСУ. До 2020 р. на посади військових капеланів зараховано представників п'яти релігійних організацій ПЦУ, УГКЦ, ЦЄЦ, Церква Скинія і УПЦ МП.

Шостий етап – законодавче визнання (2022). У листопаді 2021 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Службу військового капеланства», яким започаткувала нову сторінку душпастирського служіння священнослужителів і ЗСУ [15]. Нажаль, вона пишеться в умовах жорстокої і кровопролитної війни, в якій український народ намагається відстояти своє право на існування та фундаментальні загальнолюдські цінності, у тому числі і право на віросповідання. А капелани, за цих обставин, намагаються через своє служіння Богові підтримати віру і моральний дух української армії. У жовтні 2022 р. відповідно до Закону було запущено службу військових капеланів [16]. Кількість військових капеланів в умовах воєнного часу є військовою таємницею, Законом встановлено не менше ніж 0,15% від граничної чисельності службовців для Збройних Сил, Нацгвардії, Держприкордонслужби та інших військових формувань [15]. Із відкритих джерел нам вдалося зібрати інформацію, що з 2014 р. капеланську місію виконували понад 600 священників. Сьогодні близько 100 – є штатними капеланами у ЗСУ, а майже 300 здійснюють душпастирську опіку на волонтерських засадах [17].

Висновки. Таким чином, майже весь період існування незалежної української держави був позначений взаємодією держави і церковних інститутів, що шукали шляхи та форми створення душпастирської опіки військовослужбовців української армії. Розпочавшись у 90-х роках ХХ ст інститут душпастирства військових капеланів був завершений лише під час повномасштабної військової агресії рф у 2022 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Владиченко Л. Досвід впровадження військового капеланства у Збройні сили України. URL: https://risu.ua/dosvid-vprovadzhennya-viyskovogo-kapelanstva-u-zbroyni-sili-ukrajini_n81624 (дата звертання: 08.01.2024).

2. Зелінський А. О. Моя мандрівка у Країну морпихів. Із щоденника капелана. Львів: «Видавництво Старого Лева». 2021. 228с.
3. Вашук М. Теоретико-правові аспекти утвердження інституту капеланства: до постановки проблеми. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 14. Т. 2. С. 5–8.
4. Гоголь В., Делятинський Р. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991 – 2022 роки). Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2022. Випуск 42, С. 26–38.
5. Підлісний А. Про створення організації служби капеланів у Збройних Силах України. Військово-науковий вісник: Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 2015. Вип. 23. С. 183–191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2015_23_15 (дата звертання: 08.01.2024).
6. Коханчук Р. Роль капеланства у процесі відродження Збройних сил України на початку 90-х років минулого століття / Руслан Коханчук // Військо України, 2011. № 8 (134). С. 20–22.
7. Закон України Про свободу совісті та релігійні організації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звертання: 03.01.2024).
8. Коханчук Р. Історія (2004) // Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ. URL: <http://kapelanstvo.ugcc.ua/istoriya/> (дата звертання: 07.01.2024).
9. Указ Президента України Про Концепцію гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України від 12 січня 2004 року N 28/2004. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28/2004#Text> (дата звертання: 05.01.2024).
10. Директива Міністра оборони України 21.04.2006 НД Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України. URL: <http://surl.li/fnkdp> (дата звертання: 04.01.2024).
11. Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України опіки при Міністерстві оборони України. URL: <http://surl.li/fnkax> (дата звертання: 04.01.2023).
12. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України (2011 року). URL: <http://surl.li/fnkdk> (дата звертання: 04.01.2024).
13. Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України. URL: <http://surl.li/fnkax> дата звертання: 04.01.2024).
14. Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі. Розпорядження від 2 липня 2014 р. № 677-р. Київ. URL: <http://surl.li/fnkcn> (дата звертання: 04.01.2024).
15. Закон України Про Службу військового капеланства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>(дата звертання: 05.01.2023).
16. У ЗСУ запрацювала служба військового капеланства. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-zsu-zapracyuvala-sluzhba-vijskovogo-kapelanstva> (дата звертання: 09.01.2024).
17. Капелани в ЗСУ. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/14/kapelany-v-zsu/> (дата звертання: 07.01.2024).

REFERENCES:

1. Vladychenko L. Dosvid vprovadzhennia viiskovoho kapelanstva u Zbroini syly Ukrainy. Retrieved from: https://risu.ua/dosvid-vprovadzhennya-viyskovogo-kapelanstva-u-zbroyni-sili-ukrajini_n81624
2. Zelinskyi A. (2021) Moia mandrivka u Krainu morpikhiv. Iz shchodennyka kapelana. Lviv: «Vydavnytstvo Staroho Leva». 228 s.
3. Vashchuk M. (2017) Teoretyko-pravovi aspekty utverdzhennia instytutu kapelanstva: do postanovky problemy. Humanitarnyi korpus: zbirnyk naukovykh statei

z aktualnykh problem filosofii, kulturolohii, psykholohii, pedahohiky ta istorii. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova, Vyp. 14. T. 2. S. 5–8.

4. Hohol V., Deliatynskyi R. (2022) Istoriia stanovlennia viiskovoho kapelanstva v Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991 – 2022 roky). Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filosofsko-politolohichni studii. Vyp. 42, S. 26–38.

5. Pidlisnyi A. (2015) Pro stvorennia orhanizatsii sluzhby kapelaniv u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. Viiskovo-naukovi visnyk: Akademiia sukhoputnykh viisk imeni hetmana Petra Sahaidachnogo, Vyp. 23. S. 183–191. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnv_2015_23_15

6. Kokhanchuk R. (2011) Rol kapelanstva u protsesi vidrozhennia Zbroinykh syl Ukrainy na pochatku 90-kh rokiv mynuloho stolittia. Viisko Ukrainy, No. 8 (134). S. 20–22.

7. Zakon Ukrainy Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

8. Kokhanchuk R. Istoriia (2004) Departament viiskovoho kapelanstva Patriarshoi kurii UHKTs. Retrieved from: <http://kapelanstvo.ugcc.ua/istoriya/>

9. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Kontseptsiiu humanitarnoho i sotsialnoho rozvytku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy vid 12 sichnia 2004 roku N 28/2004. Kyiv. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28/2004#Text>

10. Dyrektyva Ministra oborony Ukrainy 21.04.2006 ND Pro vporiadkuvannia pytan zadovolennia relihiinykh potreb viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/fnkdp>

11. Memorandum pro spivpratsiu u spravakh dushpastyrskoi opiky viiskovosluzhbovtiv ZS Ukrainy opiky pry Ministerstvi oborony Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/fnkax>

12. Kontseptsiiia dushpastyrskoi opiky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy (2011 roku). Retrieved from: <http://surl.li/fnkdk>

13. Polozhennia pro Radu u spravakh dushpastyrskoi opiky pry Ministerstvi oborony Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/fnkax>

14. Pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh, Natsionalnii hvardii ta Derzhavnii prykordonnii sluzhbi. Rozporiadzhennia vid 2 lypnia 2014 r. № 677-r. Kyiv. Retrieved from: <http://surl.li/fnkc>

15. Zakon Ukrainy Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

16. U ZSU zapratsiuvala sluzhba viiskovoho kapelanstva. Retrieved from: <https://hromadske.ua/posts/u-zsu-zapracyuvala-sluzhba-viiskovogo-kapelanstva>

17. Kapelany v ZSU. Retrieved from: <https://armyinform.com.ua/2022/09/14/kapelany-v-zsu/>

УДК 351:531.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.4>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ПОВОЄННОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Золотарьов В. Ф. – кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри публічного управління та державної служби
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID: 0000-0001-8924-3268

Куц Ю. О. – доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та державної служби
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-8629-012X

Стаття присвячена удосконаленню механізмів організації підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні, в якій наголошується, що підготовка державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування передбачає отримання ними відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, зокрема, магістерську освіту за спеціальностями, спрямованими на професійну діяльність у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Запропоновано включити до навчального процесу щодо підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців дисципліни, які дозволять посадовцям опанувати наступні компетентності: навички написання та підготовки звітів та інших офіційних документів, що є важливим елементом управлінської діяльності; вміння проводити презентації та вести усну комунікацію, оскільки це необхідно для ефективного спілкування з громадськістю, особливо в повоєнний період та на тимчасово окупованих територіях після їх звільнення від агресора, колегами та підлеглими; здатність приймати управлінські рішення, звертаючи увагу на обсяг відповідальності та рівень підготовленості кожного посадовця; навички консультування та вміння слухати, що є важливими для забезпечення ефективного спілкування з громадськістю та колегами по роботі; вміння головувати, готувати до участі в нарадах та проведення їх результативно, що включає в себе організацію та керування дискусіями. У методологічному плані у статті акцентується увага на використанні досліджень у різних галузях публічно-управлінського знання: системний підхід, абстракції та згрупування, порівняльний аналіз та узагальнення. Робиться висновок щодо ключових аспектів принципів організації підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні: системна єдність професійної підготовки; випереджаючий характер навчання; висока універсальність вмінь, знань і навичок; залучення спеціалістів і керівників органів публічної влади; тісний взаємозв'язок з практикою і досвідом; інформаційно-аналітичне забезпечення; стажування викладачів в органах публічної влади; забезпеченість навчального процесу кваліфікованими науково-педагогічними кадрами, у тому числі тих, хто має практичний досвід роботи в органах влади.

Ключові слова: публічна служба, публічний службовець, державна служба, служба в органах місцевого самоврядування, регіональний розвиток, сталий розвиток.

Zolotarov V. F., Kuts Yu. O. Organizing public servant training to ensure sustainable post-war regional development in Ukraine

This article is devoted to the search of ways for improving the mechanisms of public servant training to ensure sustainable post-war regional development in Ukraine. It is noted that the training of civil servants and local government officials involves obtaining an appropriate educational qualification level, in particular, master's education in specialties aimed at professional activities in public service and in local self-government bodies. It is proposed

to include in public servant training the disciplines that will allow officials to master the following competencies: writing and preparing reports and other official documents; preparing presentations; oral public communication; decision making; counselling and listening skills; and holding effective meetings, as it is necessary for effective communication with the public, colleagues and subordinates, especially in the post-war period and in the temporarily occupied territories after their liberation from the aggressor; the ability to make managerial decisions, paying attention to the amount of responsibility and level of preparedness of each official; counseling skills and listening skills are important to ensure effective communication with the public and work colleagues; the ability to chair, prepare to participate in meetings and conduct them effectively, which includes organizing and managing discussions. In methodological terms, the article focuses on the use of research in various areas of public-administrative knowledge: the article concludes with the key aspects of public servant training for ensuring sustainable post-war regional development in Ukraine: system integrity of professional training; advanced nature of training; high versatility of skills and knowledge; involvement of public authority specialists and leaders; close correlation with practice and experience; information and analytical support; internship of coaches in public authority bodies; provision of the educational process with qualified experienced scientific and pedagogical personnel.

Key words: *post-war development in Ukraine, public service, public servant, civil service, service in local self-government bodies, regional development, sustainable development.*

Актуальність дослідження. 30 вересня 2019 року Президентом України був підписаний Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» яким визначено 16 Цілей сталого розвитку України на цей період [17]. Але віроломне повномасштабне вторгнення російського агресора 24 лютого 2022 року в нашу країну змусило направити левову долю ресурсів українського суспільства на подолання спроб окупанта знищити українскість народу та Україну як державу. Створенню цілісного механізму повоєнного відновлення країни повинна приділятися увага перш за все науковців та практиків публічного управління та адміністрування. І на нашу думку, таке відновлення треба починати з формування управлінського корпусу для реалізації концепту сталого повоєнного регіонального розвитку, в якому ключову роль будуть відігравати державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування.

Постановка проблеми і виокремлення невирішених питань. Питанням організації підготовки публічних службовців присвячено доволі чисельна кількість наукових праць. Так, скажімо, концептуальне визначення публічної служби дали в Енциклопедії державного управління (Київ, НАДУ, 2011) М. Карпа [6], а також О. Петренко і О. Антонова [12], теоретичним засадам публічної служби присвячено другий розділ праці В. Малиновського «Публічна служба в Україні» [10]. Л. Антонова вирішує проблеми професіоналізації державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування [1], правове регулювання професійного розвитку державних службовців лежить у полі зору наукових пошуків О. Луценко [9], М. Булкат [3]. Т. Василевська, С. Шевченко, Н. Сидоренко, В. Градівський, Л. Акімова й О. Акімов [20] зосереджують свою увагу на тенденціях розвитку наукових положень щодо публічної, державної та служби в органах місцевого самоврядування. Науковці Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ представили навчальний посібник «Публічна служба» [18]. Низка авторів направляють свої наукові зусилля саме на розробку методик підготовки публічних службовців за різними напрямками, зокрема: Н. Колісніченко [7], О. Пархоменко-Куцевіл О. [11], А. Перов [13], Т. Цалко [19] та ін. Але, в той же час, подекуди науковці такого розвитку події передбачити й не могли, організації підготовки публічних службовців в період воєнного стану, а особливо формування нової генерації управлінців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні теоретичні праці практично відсутні.

Метою статті є теоретичні обґрунтування щодо організації підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні.

Використана методологія. Для досягнення поставленої мети у науковій статті використовувались загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема такі: системний підхід, котрий став теоретичним підґрунтям аналізу, використовується при вирішенні більшості поставлених в даній статті дослідницьких завдань; синтез, логічне узагальнення – при визначенні соціальної значимості організації підготовки публічних службовців; абстракції та згрупування – при формуванні основних положень щодо формування та функціонування системи підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку, порівняльний аналіз та узагальнення – при дослідженні сучасних тенденцій і проблем розвитку публічної служби в Україні.

Виклад основного матеріалу. Професійна освіта для представників органів публічної влади, включаючи професійну підготовку та підвищення кваліфікації, відіграє ключову роль у підвищенні ефективності функціонування місцевих державних адміністрацій та представницьких органів місцевого самоврядування, системи місцевих рад в цілому, особливо у забезпеченні повоєнного відновлення та сталого регіонального розвитку Української держави. Після Перемоги на публічних службовців, регіонального рівня зокрема, буде покладена надзвичайна задача – відновлення постраждалих територій та формування механізмів сталого регіонального розвитку. Тому, на думку О. Бобровської, до складників способів відтворення і відновлення мають бути зарахованими «стратегування, програмування і планування системної ревіталізації економіки», а також розробка методологічно обґрунтованих загальнонаціональних і регіональних політик, «стратегій, програм і планів ревіталізації, їх інституційне й нормативно-законодавче забезпечення» [2, с. 41]. Для реалізації такої задачі необхідно надати публічним службовцям якісно новий комплекс знань для формування у них відповідних навичок, умінь та компетентностей.

Навчання, підготовка публічних службовців передбачає отримання ними відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня, зокрема, магістерську освіту за спеціальностями, спрямованими на професійну діяльність у царині державної служби, а також служби в органах місцевого самоврядування. Підвищення кваліфікації публічних службовців включає навчання з метою оновлення та розвитку необхідних навичок, умінь і знань для найбільш ефективного вирішення завдань своєї професійної діяльності. Умови для навчання та підвищення кваліфікації публічних службовців створюються в відповідних закладах вищої освіти. Професійне навчання публічних службовців є інтенсивним процесом, оскільки вимагає найшвидшого розвитку та оптимальних методів організації. Це обумовлено необхідністю постійного оновлення інформації, викликаной стрімкими змінами, особливо пов'язаних з війною росії проти суверенної України в сучасному суспільстві, постійними новаціями в законодавстві та іншими факторами. Підготовка нової генерації публічних службовців якісно змінить публічну службу як таку.

В Енциклопедії державного управління (НАДУ, Київ, 2011) категорія «публічна служба» (англ. public service – публічна служба) знайшла своє відображення в двох варіаціях. Так М. Карпа розглядає дану категорію як «професійну діяльність осіб, які займають посади в державних органах, в органах місцевого самоврядування та в інших органах публічної влади, мають статус публічного службовця, виконують повноваження публічної адміністрації та публічні функції» тощо [6, с. 486]. Вона

(публічна служба), говорить автор, «є похідним від «публічної адміністрації» (public administration). Враховуючи останні тенденції розвитку відносин влади і суспільства, можна виокремити основні складові публічної служби: державна, муніципальна, спеціалізована, цивільна тощо» [6, с. 486].

О. Петренко і О. Антонова в цій же Енциклопедії доповнюють визначення даної дефініції і вважають, що публічна служба це «організаційно-управлінський, регулятивний та інтегрований інститут суспільства, що забезпечує взаємодію громадян і держави, реалізацію функцій держави за допомогою спеціальних установ і організацій, у яких працюють спеціально підготовлені службовці, які керуються у своїй діяльності відповідними законодавчими нормами й соціальними цінностями» [12, с. 375].

У Законі України «Про державну службу», державна служба визначена як «публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави» [15]. Служба в органах місцевого самоврядування у відповідному Законі України «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначається як «публічна, професійна діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, із забезпечення реалізації територіальними громадами права на місцеве самоврядування та здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади» [16]. Треба відмітити, що за інформацією, розміщеною на сайті Національного агентства України з питань державної служби, Президентом України 18 липня 2023 р. було підписано Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» № 3077-IX. У той же час набрання чинності даним, підписаним Президентом, Законом «передбачено через шість місяців з дня його опублікування, але не раніше ніж через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні» [14]. А з огляду на більш як дворічну війну в її активній фазі з росією в цьому плані є своєрідна невизначеність з термінами вступу в дію ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» в оновленій редакції.

Із огляду на обмеженість термінів та періодичності навчання публічних службовців в сучасній Україні, а також тенденції до його скорочення, настає час істотного підвищення ефективності системи професійного навчання та системи підвищення кваліфікації публічних службовців. При збільшенні масштабів їх навчання важливо акцентувати увагу на глибоких якісних змінах у цьому процесі. Ефективність навчання посадовців визначається якістю та дієвістю самого навчального процесу.

Навчання і підвищення кваліфікації посадовців нами розглядаються як комплексний процес, який включає розвиток інтелектуальних навичок, системи професійних знань і фахових умінь, необхідних для ефективного публічного управління. З урахуванням цього, важливо зосередити увагу на конкретних напрямках підготовки, спрямованих на практичні аспекти реалізації посадових повноважень органів публічної влади для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні.

У зв'язку з цим, доцільно включити до навчального процесу щодо підготовки та підвищення кваліфікації публічних службовців дисципліни, які дозволять посадовцям опанувати наступні навички:

- навички написання та підготовки якісних звітів та інших офіційних документів, що є важливим елементом управлінської діяльності;
- вміння проводити презентації та вести усну комунікацію, оскільки це необхідно для ефективного спілкування з громадськістю, особливо в повоєнний період

та на тимчасово окупованих територіях після їх звільнення від агресора, колегами та підлеглими;

- здатність приймати ефективні управлінські рішення, звертаючи увагу на обсяг відповідальності та рівень підготовленості кожного посадовця;
- навички консультування та вміння слухати, що є важливими для забезпечення ефективного спілкування з громадськістю та колегами;
- вміння головувати, підготовка до участі в нарадах та проведення їх ефективно, що включає в себе організацію та керування дискусіями.

Важливим аспектом єдності навчання і підвищення кваліфікації публічних службовців є засвоєння навичок і вмінь, необхідних для виконання управлінських обов'язків. У місцевих органах публічної влади, проведення щорічної оцінки діяльності публічних службовців, співбесід та анкетування дозволяє визначити потреби в професійній підготовці та вдосконаленні їхніх навичок. Пріоритетом у системі професійного навчання стає підвищення кваліфікації у відповідних навчальних закладах. Однак, на практиці, важливо також приділяти чільну увагу професійному розвитку кадрів у місцевих державних адміністраціях та представницьких органах місцевого самоврядування. Використання таких форм підвищення кваліфікації, як самоосвіта, навчання на робочому місці та стажування, може стати додатковим інструментом для ефективного розвитку професійних умінь та знань.

Необхідно визнати, що в деяких випадках не знаходиться відповідного впровадження та використання цих методів підвищення кваліфікації. Важливо спрямовувати увагу на мотивацію до навчання, розглядаючи її як умову для підвищення рівня професіоналізму. Результати професійної підготовки і підвищення кваліфікації публічних службовців значною мірою залежать від їхнього бажання вдосконалювати свої професійні навички та знання.

У зв'язку зі складнощами у встановленні дієвого зв'язку між оцінкою праці та якістю виконання професійних обов'язків посадовців місцевих органів публічної влади, важливо впроваджувати механізми, що сприяють формуванню прагнення до удосконалення ділових і особистих якостей, а також підвищення їх професійного рівня. Управлінське підвищення кваліфікації посадовців може стати більш ефективним, якщо враховувати аналіз умінь, знань та навичок, необхідних для виконання посадових обов'язків, як це визначається щорічною оцінкою їх діяльності та співбесідами. Налагодження зв'язку між професійним розвитком та оцінкою праці може сприяти стимулюванню розвитку публічних службовців.

Додатково, пріоритетність підвищення кваліфікації віддається участі у навчальному процесі у відповідних навчальних закладах. Проте, слід приділити увагу іншим формам підвищення кваліфікації, таким як самоосвіта, навчання на робочому місці та стажування, які наразі недостатньо використовуються.

Для покращення ефективності системи професійного навчання, важливо забезпечити його практико-орієнтоване спрямування, враховуючи принципи системності, професійної спрямованості, наступності та індивідуалізації. Сприяти цьому може впровадження тематичних зустрічей з практиками, "круглих столів" та практичних занять. Крім того, створення умов для зв'язку між професійним розвитком та оцінкою праці може включати механізми просування по службі, оцінки підготовленості до виконання службових обов'язків та призначення публічних службовців на більш високі посади. Це допоможе стимулювати мотивацію посадовців до постійного навчання та підвищення свого професійного рівня.

Запропоноване професійне навчання посадовців органів публічної влади безпосередньо у вигляді апаратного професійного навчання в самих органах публічної влади є перспективним напрямом для підвищення якості управління та розвитку особистісних професійних навичок публічних службовців. Впровадження таких програм може зробити цю ланку навчання більш ефективною та практико-орієнтованою.

Ця ініціатива передбачає організацію навчальних заходів, які проводяться безпосередньо в органах публічної влади, залучаючи їхніх працівників, керівників структурних підрозділів, а також зовнішніх консультантів та експертів. Такий підхід може включати формати, на кшталт семінари, тренінги, лекції, ділові ігри та інші. При розробці цих програм важливо опиратися на аналіз умінь, знань та установок, які є необхідними для виконання посадовими особами органів публічної влади їхніх посадових обов'язків. Даний підхід дозволить більш точно відповідати потребам конкретної професійної діяльності в органах публічної влади.

Для успішної реалізації такої ініціативи необхідно також впроваджувати систему навчальних програм для підготовки керівників служб управління персоналом органів влади. Запрошення спеціалістів із різних галузей, таких як юристи, психологи, соціологи, економісти тощо, а також викладачів відповідних профілів, може збагатити та урізноманітнити програми і забезпечити комплексний підхід до професійної підготовки публічних службовців. У цілому, нова система управління персоналом в сфері публічної служби має бути спрямована на вдосконалення якості навчання та підвищення професійного рівня управлінських кадрів, що дозволить підвищити ефективність роботи органів публічної влади та сприятиме стабільному розвитку суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Здійснений нами окресленої тематики аналіз дозволяє виокремити деякі ключові аспекти принципів організації підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні.

1) формування чітко структурованого і об'єднаного в цілісну систему механізму підготовки: об'єднання різних аспектів, таких як управлінська, фінансова, економічна, гуманітарна, правова і соціальна підготовка, разом із глибокою спеціалізацією та урахуванням регіональних та місцевих особливостей, забезпечить більш цілісну підготовку публічних службовців до викликів сучасного управління, орієнтованого на сталий повоєнний регіональний розвиток;

2) запровадження навчальних знань випереджаючого характеру: акцент на сучасних технологіях, трендах і практиках дозволить публічним службовцям бути готовими до майбутніх викликів і тенденцій у своїх галузях діяльності;

3) орієнтація на всебічність знань, умінь і навичок: розвиток широкого спектру знань, умінь і навичок дозволить публічним службовцям ефективно працювати на різних рівнях та в суміжних областях, що стає важливим у сучасному динамічному середовищі, особливо в умовах воєнного стану;

4) залучення до навчального процесу спеціалістів-практиків і керівників органів публічної влади: інтеграція досвіду та експертизи внутрішніх та зовнішніх фахівців дозволить створити більш практичні та реально орієнтовані навчальні програми, одним із напрямів яких повинні бути механізми сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні;

5) створення системи дієвого інформаційно-аналітичного забезпечення: використання сучасних державних цифрових сервісів, інструментів та аналітичних

методів допоможе органам публічної влади ефективніше приймати рішення та розробляти програми сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні;

б) організація стажування викладачів в органах публічної влади: забезпечення викладачів, які займаються підготовкою та підвищенням кваліфікації публічних службовців можливістю проходження стажування в органах публічної влади як місцевого, регіонального так і національного рівня допоможе підтримувати актуальність та нагальність навчальних програм та зміцнювати взаємозв'язок з реальною практикою державно-управлінської діяльності;

7) забезпечення висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами: наявність високого рівня кваліфікованих та практикоорієнтованих на діяльність органів влади викладачів і доступ до відповідної інформаційно-методичної бази є ключовими для успішності та дієвості системи професійного навчання та підвищення кваліфікації публічних службовців для забезпечення, зокрема, сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні [4, с. 143].

Запропоновані ключові аспекти принципів організації підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні є досить обґрунтованими та орієнтованими на забезпечення ефективності та універсальності навчання.

Подальші розвідки у даному напрямку бажано акцентувати на безперервному і випереджаючому навчанні публічних службовців, а також врахуванні контексту та особливостей місцевих та регіональних органів публічної влади, що дозволить сформувати систему адаптовану до вимог сучасної парадигми публічного управління, спрямованого на сталий повоєнний регіональний розвиток в Україні та підвищить рівень професійної кваліфікації публічних службовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонова Л. В. Професіоналізація державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування як напрям реалізації теорії лідерства в публічному управлінні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.1.4.
2. Бобровська О. Ревіталізація як сукупність способів інтегрованого процесу відновлення економіки України в стратегіях і планах розвитку держави. *Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпро, 4 травня 2023 р.* / за заг. ред. І. А. Чикаренко; Т. В. Маматової. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка». 2023. 257 с. С. 38-43.
3. Булкат М. С. Тенденції розвитку наукових положень щодо публічної, державної, служби в органах місцевого самоврядування. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 33-42. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.5>.
4. Золотарьов В. Підвищення рівня професійної компетентності посадовців органів публічної влади. *Публічне управління: український вимір: матеріали щорічної наук.-практ. конференції, 7 грудня 2022 р., м. Харків*; електронне видання. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. 176 с. С. 141-145.
5. Кадрова політика і державна служба у сфері публічного управління (регіональний аспект): [монографія] / [В. М. Мартиненко, С. М. Серьогін, В. О. Євдокимов та ін.]; за заг. ред. В. М. Мартиненка. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 2008. 304 с.
6. Карпа М. І. Публічна служба. *Енциклопедія державного управління* [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун

(співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 486-487.

7. Колісніченко Н. М. Іншомовна комунікація у підготовці публічних службовців: європейський досвід та українські реалії: монографія / Н. М. Колісніченко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2020. 216 с.

8. Ларіна Н. Б. Впровадження ресурсно-мережевої моделі у професійному навчанні публічних службовців. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 2. С. 220-244. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-2.37>.

9. Луценко О. Є. Правове регулювання професійного розвитку державних службовців. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. В. 75: Ч. 3. С. 41-46 DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.7>.

10. Малиновський В. Я. Публічна служба в Україні: підручник. Київ : Видавничий дім «Кондор». 2018. 312 с.

11. Пархоменко-Купевіл О. Інноваційний підхід до підготовки державних службовців та осіб місцевого самоврядування. *Публічне урядування*. 2017. № 1 (6). С. 152-158.

12. Петренко О. С., Антонова О. В. Публічна служба. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; –наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 3 : Історія державного управління / наук.-ред. колегія : А. М. Михненко (співголова), М. М. Білінська (співголова) та ін. 2011. 788 с. С. 375-376.

13. Перов А. Правові засади професійного навчання державних службовців України. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/pov/19973/pierov.pdf>.

14. Президент України підписав Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (№ 3077-IX). URL: <https://nads.gov.ua/news/prezydent-ukrainy-pidpysav-zakon-ukrainy-pro-sluzhbu-v-orhanakh-mistsevoho-samovriaduvannia-3077-ikh>.

15. Про державну службу. Закон України. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n80>.

16. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України. Прийняття від 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text4>.

17. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>.

18. Публічна служба: навч. посіб. / С. М. Серьогін, Н. А. Липовська. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2020. 280 с.

19. Цалко Т. Р. Проблеми сучасної підготовки та кадрового забезпечення державної служби в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. Електронне наукове видання. 2021. № 1 (17). С. 17-24. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17616/1_2021_18-25.pdf. DOI: 10.25313/2617-572X-2021-1-6973.

20. Vasylevska T., Shevchenko S., Sydorenko N., Gradyvskyy V., Akimova L. and Akimov O. Development of professional competence of public servants in the conditions of decentralization of public authority. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2022. Vol. 12, Iss. 2, Special Iss. XXIX, 61-66.

REFERENCES:

1. Antonova, L. V. (2020) Profesionalizatsiya derzhavnykh sluzhbovtstv ta sluzhbovtstv orhaniv mistsevoho samovryaduvannya yak napryam realizatsiyi teoriyi liderstva v publichnomu upravlinni. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf. DOI: 10.32702/2307-2156-2020.1.4.

2. Bobrovs'ka, O. (2023) Revitalizatsiya yak skupnist' sposobiv intehrovanoho protsesu vidnovlennya ekonomiky Ukrayiny v stratchiyakh i planakh rozvytku derzhavy.

Zabezpechennya stiykosti, revitalizatsiyi ta rozvytku terytoriy i hromad v Ukraini : materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastyu, m. Dnipro, 4 travnya 2023 r. / za zah. red. I. A. Chykarenko; T. V. Mamatovoyi. Dnipro : NTU «Dniprovs'ka politehnika». 257 s. S. 38-43

3. Bulkat, M. S. (2023) Tendentsiyi rozvytku naukovykh polozhen' shchodo publichnoyi, derzhavnoyi, sluzhby v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*. № 3. S. 33-42. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3>.

4. Zolotar'ov, V. (2023) Pidvyshchennya rivnya profesiynoyi kompetentnosti posadovtsiv orhaniv publichnoyi vlady. *Publichne upravlinnya: ukrayins'kyy vymir : materialy shchorichnoyi nauk.-prakt. konferentsiyi, 7 hrudnya 2022 r., m. Kharkiv*; elektronne vydannya. Kharkiv : KHNU imeni V. N. Karazina. 176 s. S. 141-145.

5. Kadrova polityka i derzhavna sluzhba u sferi publichnoho upravlinnya (rehional'nyy aspekt): [monohrafiya] / [V. M. Martynenko, S. M. Ser'ohin, V. O. Yevdokymov ta in.]; za zah. red. V. M. Martynenka. KH. : Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». 2008. 304 s.

6. Karpa, M. I. (2011) Publichna sluzhba. *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya* [Tekst] : u 8 t. / nauk.-red. kol. : YU. V. Kovbasyuk (holova) [ta in.] ; Natsional'na akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy. K. : NADU, 2011. T. 8 : Publichne vryaduvannya / nauk.-red. kol. : V. S. Zahors'kyy (holova), S. O. Teleshun (spivholova) [ta in.] ; L'vivs'kyy rehional'nyy instytut derzhavnoho upravlinnya Natsional'na akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy. L'viv : LRIDU NADU. 630 s. S. 486-487.

7. Kolisnichenko, N. M. (2020) Inshomovna komunikatsiya u pidhotovtsi publichnykh sluzhbovtziv: yevropeys'kyy dosvid ta ukrayins'ki realiyyi: monohrafiya / N. M. Kolisnichenko. Odesa : ORIDU NADU. 216 s.

8. Larina, N. B. (2020) Vprovadzhennya resursno-merezhevoyi modeli u profesiynomu navchanni publichnykh sluzhbovtziv. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*. 2020. № 1. T. 2. S. 220-244. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-2.37>.

9. Lutsenko, O. YE. (2023) Pravove rehulyuvannya profesiynoho rozvytku derzhavnykh sluzhbovtziv. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu*. V. 75: CH. 3. S. 41-46 DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.7>.

10. Malynovs'kyy, V. YA. (2018) Publichna sluzhba v Ukraini: pidruchnyk. Kyiv : Vydavnychyy dim «Kondor». 312 s.

11. Parkhomenko-Kutsevil O. (2017) Innovatsiynny pidkhid do pidhotovky derzhavnykh sluzhbovtziv ta osib mistsevoho samovryaduvannya. *Publichne uryaduvannya*. № 1 (6). S. 152-158.

12. Petrenko, O. S., Antonova, O. V. (2011) Publichna sluzhba. *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya* : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; –nauk.-red. kolehiya : YU. V. Kovbasyuk (holova) ta in. K. : NADU, 2011. T. 3 : Istoriya derzhavnoho upravlinnya / nauk.-red. kolehiya : A. M. Mykhnenko (spivholova), M. M. Bilys'ka (spivholova) ta in. 788 s. S. 375-376.

13. Pyerov, A. (2019) Pravovi zasady profesiynoho navchannya derzhavnykh sluzhbovtziv Ukrainy. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19973/pierov.pdf>.

14. Prezydent Ukrainy pidpysav Zakon Ukrainy «Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya» (№ 3077-IKH). URL: <https://nads.gov.ua/news/prezydent-ukrainy-pidpysav-zakon-ukrainy-pro-sluzhbu-v-orhanakh-mistsevoho-samovriaduvannia-3077-ikh>.

15. Pro derzhavnu sluzhbu. Zakon Ukrainy. Redaktsiya vid 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#n80>.

16. Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya. Zakon Ukrainy. Prynyattya vid 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text4>.

17. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku. Ukaz Prezidenta Ukrainy №722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

18. Publichna sluzhba: navch. posib. / S. M. Ser'ohin, N. A. Lypovs'ka. Dnipro : DRIDU NADU, 2020. 280 s.

19. Tsalko, T. R. (2021) Problemy suchasnoyi pidhotovky ta kadrovoho zabezpechennya derzhavnoyi sluzhby v Ukraini. *Publichne administruvannya ta natsional'na bezpeka*. Elektronne naukove vydannya. № 1 (17). S. 17-24. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17616/1_2021_18-25.pdf. DOI: 10.25313/2617-572X-2021-1-6973.

20. Vasylevska, T., Shevchenko, S., Sydorenko, N., Gradiivskyy, V., Akimova, L. and Akimov, O. (2022) Development of professional competence of public servants in the conditions of decentralization of public authority. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. Vol. 12, Iss. 2, Spesial Iss. XXIX, 61-66.

UDC 811.111: 81'367.4

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.5>

LINGUISTIC PECULIARITIES OF ENGLISH LANGUAGE MEDIA CONTENT ABOUT THE STATE OF THE HOSPITALITY INDUSTRY

Matusiak H. I. – Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor, Kherson State Agrarian and Economic University
ORCID: 0000-0002-7430-8257

The purpose of the research is to identify linguistic peculiarities of emotiveness on lexical and syntactic levels in the media news using the content of the website “Sprudge” covering the functioning of businesses which produce and process coffee, and also enterprises of the hospitality industry selling coffee products. Analysis of available publications elucidating the issue of emotive vocabulary and syntax shows that they mostly focus on fictional works. A lack of studies considering emotiveness in the media news about the state of the hospitality industry accounts for the topicality of the research subject. The methods of comprehensive and component analyses were used. The emotive vocabulary used in the posts on the website testify to a quite high level of standardization which manifests itself in multiple repetitions of a limited number of lexical units denoting a certain emotional state. In terms of representativeness by the parts of speech, the largest group of emotive vocabulary comprises adjectives, there are slightly fewer emotive nouns. The group of positive emotive vocabulary is considerably larger in number by all parts of speech, than the group of negative emotive units which are mainly used in the news related to the COVID-19 pandemic. Analysis of the content of the American website “Sprudge” made it possible to distinguish syntactic units with the markers of emotiveness and group them by the types of structures: interrogative sentences in general and rhetorical questions in particular (incomplete sentences, interrogative-affirmative models, gradation), exclamatory sentences, repetitions, parcellations and introductory words. The identified emotive structures mostly correlate with positive emotions of joy, love and satisfactions, however, one can sometimes find syntactic means of expressing agitation, confusion, sadness and even anger. Interrogative questions dominate by the frequency of functioning among the syntactic units. The practical value of the research consists in the possibility to use its findings for writing graduates’ and postgraduates’ qualifying papers.

Key words: hospitality industry, media content, emotive vocabulary, emotive syntax, interrogative constructions, parcellation, syntactic repetitions, introductory words, exclamations.

Матусяк Г. І. Лінгвістичні особливості англomовного медіаконтенту про стан індустрії гостинності

Мета дослідження – визначити особливості емотивності на лексичному й синтаксичному рівнях у текстах медіановин на матеріалі англomовного ресурсу “Sprudge”, що висвітлює функціонування підприємств, які займаються виробництвом і переробкою кави, а також закладів індустрії гостинності, що реалізують кавову продукцію. Актуальність теми полягає в тому, що наявні публікації, у яких розглядають питання емотивної лексики й синтаксису, здебільшого стосуються творів художньої літератури, тоді як специфіка емотивності в текстах медіа новин, зокрема тих, що висвітлюють стан індустрії гостинності, лишається без належної уваги. Для досягнення поставленої мети було використано методи комплексного та компонентного аналізів. Використані в текстах новин емотивні одиниці свідчать про досить високий рівень стандартизації, що виявляється у багаторазовому повторенні обмеженого набору лексичних одиниць на позначення того чи іншого емоційного стану. З точки зору репрезентативності за частинами мови найбільшу групу емотивної лексики становлять прикметники, яким дещо поступаються за чисельністю іменники. За всіма частинами мови групи позитивної емотивної лексики значно чисельніші за складом, ніж групи негативних емотивних одиниць, причому вони переважно трапляються в новинах, пов’язаних із COVID-19. Аналіз контенту англomовного сайту “Sprudge” уможливив виокремлення синтаксичних одиниць із маркерами емоційності й групування їх за типами конструкцій: питальні речення загалом і риторичні питання зокрема (неповні речення, питально-стверджувальні моделі, градація), окличні речення, повтори, парцельовані конструкції та вставні слова. Виявлені емотивні конструкції переважно корелюють із позитивними емоціями радості, любові, задоволення, проте іноді трапляються синтаксичні засоби вираження схвилюваності, розгубленості,

смутку і навіть гніву. За частотністю використання серед емотивних синтаксичних одиниць переважають питальні речення. Практична цінність дослідження полягає у можливості використання його результатів для написання бакалаврських і магістерських кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: *індустрія гостинності, медіаконтент, емотивна лексика, емотивний синтаксис, інтерогативні конструкції, парцеляція, синтаксичні повтори, вставні слова, окличні речення.*

Problem statement. In the modern world, there is a tendency for readers to be deeply interested in the media content characterized by evident expressiveness and the capacity of evoking a number of various emotions. Evaluation of information by a reader using emoji is commonplace, i.e. an emotional component of news in the era of post-truth is dominant. Internet resources, which also have their accounts in social media, are interested in increasing the number of followers and the site browsing, therefore, they create texts taking into consideration this specificity of perceiving information. Emotionality of news is more apparent in media resources, whose aim is to promote certain products, advertise a particular segment of production. Therefore, the issue of emotiveness of news texts in mass media has recently evoked a keen interest of scientists. Continuing research in the above direction, we should pay more attention to examination of the problem of emotiveness on different language levels, in particular, lexical and syntactic ones. However, it is noteworthy that emotiveness of language levels has been exhaustively investigated in the studies focusing on fiction, whereas this issue has not been thoroughly examined using the media content about the state of various sectors of economy.

Analysis of recent research and publications. Some aspects of the category of emotiveness in media content have been studied thoroughly. In particular, the research on Internet resources in the era of post-truth, V. Beletska underscored the danger of misusing emotive language [1]. I. Kovalevych and O. Senkiv analyzed the peculiarities of verbalizing emotions in the British online publications and drew a conclusion about a high level of standardization of the emotive vocabulary [3]. Yu. Tomashchuk, in her study on discourse-pragmatic characteristics of the English language Internet interviews, highlighted the role of emotive vocabulary as a dominant tactic of attracting the target audience [6]. In her Candidate thesis “Tropes and figures in the media texts of the early 21st century”, H. Cheremkhivka elucidated functions of expressive devices in news texts and their correlation of the addressee [7]. N. Romanova, examining the issue of emotionality and emotive vocabulary, focused on the specificity of the process of converting the semantics of emotions into a linguistic sign [4]. In the context of our research, the studies of N. Hotsa, N. Pasichnyk, A. Kosenko [2], Z. Stoliar and O. Yaroshyk [5], S. Shabat-Savka [8], who analyzed a syntactic level of texts in terms of their emotiveness using fiction as examples, evoke scientific interest. These scientists worked with fictional texts, because they are aimed at influencing feelings and emotions of people. However, the authors of the analyzed studies did not consider emotiveness in media texts, in particular those covering the state of the hospitality industry which makes the subject of our study topical and also defines its aims and tasks.

Research purpose. Our purpose is to reveal the specificity of emotiveness on lexical and syntactic levels in news media texts analyzing the materials of the English language online resource “Sprudge” which covers the state of coffee production and the functioning of coffee processing enterprises, and also businesses of the hospitality industry selling coffee products. We set the following tasks determined by the purpose: 1) to identify lexical and syntactic markers of emotiveness in the news texts on the website

“Sprudge”; 2) to systemize the identified structures; 3) to find out what emotions they correlate with.

Research materials. The thematic scope of the news of the online resource “Sprudge” is rather limited and is meant for a narrow circle of interested readers. Over 40 news items are published on the website every month. The pages of «Sprudge» in the social media (Facebook, Instagram) contribute to expansion of the audience of readers. When selecting the research material, we paid attention to the presence of emotionality markers in lexical and syntactic units. Despite the fact that news items on the website are written by different authors (Zachary Carlsen, Jordan Michelman, Liz Clayton, Zac Cadwalader, Jenn Chen, Michelle, Johnson), the emotive vocabulary used in them is characterized by high frequency of functioning, i.e. the set of lexical units for expressing certain emotions is recurrent. It also concerns typical emotive syntactic structures. This situation is obviously caused by a small number of sections and a lack of thematic diversity on the website.

The emotive vocabulary selected in the process of analyzing the media content of “Sprudge” was divided into groups by the parts of speech, and then – by the pole of emotions they are associated with (positive and negative). What is more, the analyzed material contains lexical units characterizing emotional experiences of certain people and those qualifying the thing or phenomenon evoking those emotions.

Adjectives with the meaning of positive emotions. Among them there are words denoting such emotional states as: 1) astonishment/excitement – *admired, adorable, amazing, breathtaking, delighted, exciting/excited, excitable, fascinating, gorgeous, impressive, incredible, thrilling/thrilled, tremendous*; 2) amazement/astonishment – *awesome, intrigued, startling, stunning, wonderful*; 3) joy/happiness – *glad, happy, hilarious, joyful*; 4) interest/enthusiasm – *curious, eager, engaged, enthusiastic, favorite, inspired, obsessive, passionate*; 5) pleasant experiences – *nostalgic, optimistic, pleasurable/pleasant/pleased, satisfied*; 6) faith/reliability – *committed, dedicated, reliable, trusted, trusty*; 7) affection/friendliness – *friendly, warm, welcoming*; 8) sincerity/care – *candid, lighthearted, thoughtful*; 9) gratitude – *grateful, rewarding, thankful*; 10) hope/anticipation – *hopeful, hoping*; 11) desire – *desirable*; 12) calmness/modesty – *calming, patient, unpretentious*.

There are much fewer adjectives with the meaning of negative experiences in the analyzed content. In fact, this ratio is typical for all the paired groups arranged according to the part of speech.

Adjectives with the meaning of negative emotions. They can be divided into those related to: 1) stress/anxiety – *anxious, concerned, stressful, stress-laden, troubled*; 2) boredom/skepticism – *boring, skeptical*; 3) sadness/pain – *heartbreaking, painful*.

Nouns with the meaning of positive emotions. The analyzed emotive nouns can be grouped according to the semantic component in the following way: those denoting 1) emotions/feelings on the whole – *emotions, feeling, sentiment*; 2) astonishment/excitement – *admiration, delight, excellence, excitement, fascination*; 3) devotion/infatuation – *affection, affinity, love, lover, passion, romance*; 4) amazement/astonishment – *revelation, surprise, wonderment*; 5) faith/reliability – *commitment, confidence, dedication, faith, reliability*; 6) thoughtfulness/esteem – *attention, attentiveness, care, respect*; 7) pleasant experiences – *nostalgia, optimism, pleasure*; 8) joy/happiness – *cheer, fun, happiness, joy*; 9) wish – *desire*; 10) gratitude – *appreciation, gratefulness*; 11) interest/enthusiasm – *curiosity, inspiration, motivation*; 12) affection/friendliness – *compassion, generosity, hospitality, warmth*; 13) honor – *dignity, pride*.

Nouns with the meaning of negative emotions can be grouped by the association with such emotional states as: 1) tension/worry – *anxiety, stress*; 2) exhaustion/

suffering – *anguish, fatigue, grief, trauma*; 3) unpleasant experiences – *disappointment, sadness*.

Among the verbs with the meaning of positive emotions, we can distinguish between the groups of emotive vocabulary by the association with such emotional experiences as: 1) astonishment/excitement – *excite, delight, impress*; 2) amazement/astonishment – *surprise*; 3) gratitude – *appreciate*; 4) thoughtfulness/esteem – *care, cherish, foster, nurture, respect*; 5) devotion/affection – *enjoy, love*; 6) initiative/encouragement – *encourage, facilitate, initiate, inspire, promote*; 7) hopefulness – *believe, dream, expectation, hope*.

Verbs with the meaning of negative emotions can be grouped in the following way: 1) sadness – *yearn for, miss*; 2) anxiety – *worry*; 3) suspicion – *suspect*.

The selected adjectives with the meaning of positive emotions concern such states as: 1) astonishment/excitement – *delightfully, dizzyingly, excitedly/excitingly, happily, impressively*; 2) devotion/affection – *lovingly*; 3) gratitude – *thankfully*; 4) politeness – *politely*; 5) honor – *proudly*; 6) anticipation – *hopefully*.

There was the smallest number of adverbs with the meaning of negative emotions. They are mainly associated with 1) anxiety – *anxiously* and 2) failure – *unfortunately*.

Among the classified positive emotive vocabulary, the group “admiration/excitement” is identified by all parts of speech; the groups “amazement/astonishment”, “joy/happiness”, “interest/enthusiasm”, “devotion/affection/passion” are slightly less frequent. Among the negative emotive vocabulary, the examples of the following group “stress/anxiety/worry” are used most frequently. These states are largely verbalized in the texts reporting the consequences of the COVID-19 pandemic for enterprises of the hospitality industry.

Traditional figures of emotive syntax include rhetorical questions which “verbalize emotional-expressive statement” [8, c. 88]. Rhetorical interrogative-negative questions, whose aim is to express surprise or request confirmation of a known obvious answer, imply particular emotionality. For instance: *Who doesn't love a good blend, especially when it's for a good cause, made by those with good taste?* This question is aimed at activating a reader's positive emotions related to coffee, and also at enhancing emotiveness expressed at a lexical level (*love*).

Interrogative sentences are also used in the headlines of articles on the website “Sprudge”. English interrogative structures can serve as a means of expressing a suggestion, therefore, using them in the headlines of advertising posts is obvious: *Would You Try The New Dunkin' Spiked Hard Iced Coffee?* Interrogative sentences with *should* serve for expressing a request about appropriateness of something, therefore, as the headline of an article, they can encourage thinking and reading the information given in it, facilitate interest and desire to get an answer. For instance: *Should Smoking Sections In Coffee Shops Make A Comeback?* Other interrogative structures used in headlines also perform a motivational function. For instance: *Do These Vintage Beefcake Coffee Mugs Cost Too Much?*

Sometimes one can find interrogative sentences accompanied by answers in the posts of the website “Sprudge”. This interrogative-affirmative syntactic model also reflects dynamics, emotional intensity of the text, expressiveness of the author's thoughts. For instance: *Dial? That's what you do to an espresso machine in the morning. Irish Spring? Only if it's on Coffeeangel of Dublin's beverage menu. A Dove Bar? Yes. A Dove bar of soap? Absolutely not.* The author of the article involves a reader in communication, seemingly asking questions on their behalf that has an effect of cooperation and co-creation of the text. For instance: *Have I regretted it before? Yes.*

Incomplete interrogative sentences possess more obvious emotionality emphasizing fragmentation of thoughts, provoked by their emotional interpretation. For instance: *So why then, not our nose?* Intensity of emotional markers is achieved through repetitions of incomplete interrogative structures. For instance: *Remember fun? Remember latte art throwdowns?* Elliptical sentences in and incomplete questions in particular can reflect agitation or strain.

Additional emotional intensity of a text can also be achieved due to the use of ellipsis to indicate hesitation about the unexpected continuation of a thought. For instance: *A name is a name, a collection of sounds and letters signifying an unchanged referent. But what if the name is... wrong?* In the above example, the punctuation mark provokes the emotion of surprise. It can also be interpreted as a means of attracting readers' attention.

Gradation can also be added to the means of emotive syntax covering interrogative structures: it is used to achieve intensification of the emotional state of searching for an answer. For instance: *But should it really be banned everywhere? Is there room for the occasional smoking section for those who choose to indulge? Does the cigarette smoke diner, the smoky coffee shop, or ashtray espresso bar really deserve to be relegated to the dustbin of the 20th century?* Here we can observe the author's intention to focus the reader's attention on the question posed, provoking their emotional reaction to the information.

The means of emotive syntax which can be found on the pages of the website "Sprudge" include **interrogative parcellation**. It is known that parcellation serves for highlighting certain components of a syntactic structure and adding more expressiveness and communicative persuasiveness to them, as we can see in the example: *Dear fellow Elder Millennials, are you ready to feel old? Like, old old?*

We agree with S. Shabat-Savka who notes that "exclamations serve as a distinctive marker of the emotiveness of internal speech" [8, c. 88]. It is obvious that the use of an exclamation mark indicates the emotional state of the author which can be expressed with rising intonation in oral speech. Using **exclamatory sentences**, the author reflects special emotional excitement evoked by the information which can resonate with the reader. For instance: *But joy of joys, after a few years absence, the Medansky mug has returned!* In the above sentence, the exclamatory statement intensifies the emotion of joy expressed on a lexical level.

Sometimes an exclamatory sentence serves as a means of highlighting emotional contrast, as in the example: *Take for instance bamboo cups, surely they are good for the environment, right? WRONG!* Using capital letters in the exclamatory sentence is an additional means of expressiveness. In addition to exclamatory statements, the posts on the website "Sprudge" contain exclamatory suggestions expressing encouragement to experience positive emotions. For instance: *With the coffee poured to your liking, give it a little sprinkle of fairy dust coffee grounds and have at it!*

Repetition is also considered to be a means of emotive syntax. We agree with the opinion of scientists N. Hotsa, N. Pasichnyk and A. Kosenko that "repetition does not add anything to subject-logical information, however, it conveys significant additional information of emotionality, expressiveness and stylization, indicates the state and emotions of a speaker" [2, c. 113]. An example from the post on the website "Sprudge" is interesting in this aspect: *I love building a business. I love being involved. I love the conversations with retailers, and big board meetings discussing strategy, and how we should improve this product or discontinue this product – I enjoy that piece of it the most.* The triple repetition of the syntactic structures with the verb *love* and its synonym *enjoy*, which belong to emotive vocabulary, highlights the author's passion for the job and love for the profession.

The emotional effect of repetitions can be enhanced with the use of ellipsis which serves as a marker of endless repetition, as in the example: *We've seen study after study after study... after study (after study)*. The posts of the website "Sprudge" also contain repeated parcellations, which emphasize that that part of the information the author wants to underscore. For instance: *And it all starts with used coffee grounds. Cheap, eco-friendly, and otherwise thrown away coffee grounds*. The same function is performed by the repeated parcellation in the following example: *So if you feel like you need these mugs in your life, and let's be honest you probably do, you should act now. Like, now now*.

Introductory words expressing emotional attitude of the author to the information also belong to the means of emotive syntax. In the posts on the website "Sprudge", we can identify sentences with such emotive units which express positive and negative emotions. For instance: *Luckily, for the good folks in Charlotte, Night Swim Coffee is hosting a good old-fashioned latte art competition*. In the above sentence, the introductory word *luckily* testifies to the author's positive perception of the information about the coffee shop in which the latte art-contest will be held. The introductory word *unfortunately* in another example indicates that the author of the text is sad, since a certain number of chemicals have not been determined: *Unfortunately, exactly what chemicals or combination thereof was undetermined*. Більш сильне негативне емоційне забарвлення має The introductory word *hell*, which has much stronger emotional coloration, usually conveys anger and adds expression to statements: *Unfortunately, exactly what chemicals or combination thereof was undetermined*.

The use of ellipsis in the middle of a sentence is another element of emotive syntax since it is the means of expressing the author's agitation and confusion in choosing words. This punctuation mark is a graphic representation of a pause needed by the author to express thoughts more precisely. For instance: *Running a business... it's pretty cutthroat out there*. In the following example, expressiveness of the statement with ellipsis is enhanced by repetition: *It's crying... it's like, it feels like a marriage*.

Conclusions. The emotive units used in the media news testify to a quite high level of standardization which manifests itself in a multiple repetitions of a limited set of lexical units denoting a certain emotional state. In terms of representativeness by the parts of speech, the largest group of emotive vocabulary comprises adjectives, the group of emotive nouns is slightly smaller. The group of emotive adverbs is the smallest in number. In all the groups, there are much more emotive units correlating with positive emotions than those correlating with negative emotions, and they are mainly used in the news concerning the COVID-19 pandemic. These regularities can be explained by the information policy of the website which prioritizes promotion of enterprises of the coffee industry and the spread of coffee culture among consumers. However, it is important to emphasize that the authors of the media content of "Sprudge" do not abuse emotive vocabulary to increase the number of readers and improve the advertising attractiveness of the website. Analysis of the content of the website "Sprudge" allowed distinguishing syntactic units with markers of emotionality and grouping them by the types of structures: interrogative sentences in general and rhetorical questions in particular (incomplete sentences, affirmative-interrogative models, gradation), exclamatory sentences, repetitions, parcellations and introductory words. The identified emotive structures mainly correlate with positive emotions of joy, love, satisfaction, though there are also syntactic means of expressing agitation, confusion, sadness and even anger. Interrogative sentences prevail by the frequency of use among emotive syntactic structures. The

prospects of further research can be seen in determining the specificity of emotiveness in the news media content about other branches of economy.

BIBLIOGRAPHY:

1. Белецька А. Емоційний контент в новинному продукті інтернет-медіа України у часи пост-правди. *Наукові записки інституту журналістики*. 2019. Т.2 (75). С. 11–26.
2. Гоца Н., Пасічник Н., Косенко А. Синтаксичні структури вираження емотивності у романах Тоні Моррісон. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2020. Вип. 29. Т. 1. С. 110–115.
3. Ковалевич І. І., Сеньків О. М. Вербалізація емоцій на лексичному рівні (у текстах британських інтернет-газет). *Молодий вчений*. 2018. 10 (62). С. 534–538.
4. Романова Н. Проблема емоційної і емотивної лексики. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2011. №3 (2). С. 174–178.
5. Столяр З., Ярошик О. Синтаксичний рівень художнього тексту з погляду емотивної семантики (на матеріалі роману Люко Дашвар «Покров»). URL : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/6658> (дата звернення : 08.01.2024).
6. Томащук Ю. О. Дискурсивно-прагматичні характеристики англomовного інтернет-інтерв'ю (на матеріалі Інтернет-журналів для підлітків “gUrl”, “Seventeen”, “Teen Vogue”); автореф. дис. ... канд. філол. : 10.02.04. Львів, 2017. 23 с.
7. Черемхівка Г. Тропи і фігури у медіатекстах початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Криворізький національний університет. Кривий Ріг, 2015. 213 с.
8. Шабат-Савка С. Синтаксичні маркери емотивності в художньому дискурсі (контекст «Щоденника страченої» Марії Матіос). *Закарпатські філологічні студії : науковий журнал*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 18. С. 85–90.

REFERENCES:

1. Beletska, A. (2019). Emotsiyni kontent v novynnomu produkti internet-media Ukrainy u chasy post-pravdy [Emotional content in a news product of Ukraine's Internet-media at the time of post-truth]. *Naukovi zapysky instytutu zhurnalistyky – Scientific notes of the institute of journalism* (Vol. 2 (75)), (pp. 11–26) [in Ukrainian].
2. Kovalevych, I., Senkiv O. (2018). Verbalizatsiia emotsii na leksychnomu rivni (u tekstakh brytanskykh internet-hazet) [Verbalization of emotions on a lexical level (in the texts of British Internet-newspapers)]. *Molodyi vchenyi – The young scientist*, 10 (62), 534–538 [in Ukrainian].
3. Hotsa, N., Pasichnyk, N., Kosenko, A. (2020). Syntaksychni struktury vyr-azhennia emotyvnosti u romanakh Toni Morrison [Syntactic structures of expressing emotiveness in Toni Morrison's novels]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhav-ного pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka – Topical issues of human-ities: an interuniversity collection of studies of young scientists of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University* (Issue 29) (Vol. 1), (pp.110–115). Drohobych [in Ukrainian].
4. Romanova, N. (2011). Problema emotsiinoi i emotyvnoi leksyky [The problem of emotional and emotive vocabulary]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho uni-versytetu im. Lesi Ukrainky – Scientific bulletin of Lesya Ukrianka Volyn National University*, 3 (2), 174–178 [in Ukrainian].

5. Stoliar, Z., Yaroshyk, O. (2020). *Syntaksychnyi riven khudozhnoho tekstu z pohliadu emotyvnoi semantyky (na materialy romanu Liuko Dashvar «Pokrov»)* [The syntactic level of a fictional text in terms of emotive semantics (on the material of Liuko Dashvar's novel "Pokrov")]. Retrieved January 8, 2024, from <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/6658> [in Ukrainian].
 6. Tomashchuk, Yu. (2017). *Dyskursyvno-prahmatychni kharakterystyky anghlo-movnoho internet-interviu (na materialy Internet-zhurnaliv dlai pidlitkiv "gUrl", "Seventeen", "Teen Vogue")* [Discourse-pragmatic characteristics of English internet-interviews (on the material of the Internet-magazines for teenagers "gUrl", "Seventeen", "Teen Vogue")]. (Extended abstract of Candidate's thesis). Lviv [in Ukrainian].
 7. Cheremkhivka, H. (2015). *Tropy i fihury u mediatekstakh pochatku XXI stolittia* [Tropes and figures in media-texts of the early 21st century]. (PhD thesis). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
 8. Shabat-Savka, S. (2021). *Syntaksychni markery emotyvnosti v khudozhnomu dyskursi (kontekst «Shchodennyka strachenoï» Marii Matios)* [Syntactic markers of emotiveness in a fictional discourse (the context of Mariia Matios' "The Diary of the Executed")]. *Zakarpatski filolohichni studii: naukovyi zhurnal – Transcarpathian philological studies: a scientific journal* (Issue 18), (pp. 85–90). Uzhhorod [in Ukrainian].
-

UDC 342.9.35

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.6>

THE PARADIGM OF CONTROL AND SUPERVISION IN PUBLIC ADMINISTRATION

Pravotorova O. M. – Doctor of Law,

Professor at the Department of Public Administration, Law and Humanitarian Sciences,
Kherson State Agrarian and Economic University

ORCID: 0000-0002-7458-1595

In the article, the author has carried out a comprehensive and thorough study of theoretical and practical aspects, developed proposals and recommendations for improving the state policy in the field of control and supervision in public administration, and reflected on the correlation of these key concepts and their place in modern administrative law.

Based on the opinions of scientists in the field of administrative law and modern theoretical provisions of administrative legislation, the author has analyzed the current paradigm of control and supervision in public administration.

The essence of public control is to monitor the functioning of the respective controlled object; to obtain objective and reliable information; to take measures to prevent and eliminate violations; to identify the causes and conditions that contribute to the offence; to take measures to bring to justice those responsible for the violation.

The features of control as an instrument of public administration are as follows: the purpose is to inspect by public administration entities the implementation by public administration objects of the provisions of administrative and legal regimes defined by law; public control bodies carry out measures exclusively on the basis and in cases provided for by the laws of Ukraine; during the inspection, public administration identifies shortcomings in the administrative and legal regulation of public relations, requires public administration objects to eliminate

Administrative supervision, as compared to control, is a narrower type of public administration. The peculiarity of supervision is that it aims not only to prevent offences, but also to apply administrative coercion measures, including administrative liability, in case of detection of violations of administrative and legal rules in a certain area by the relevant inspectorates or services.

Administrative supervision is a special type of public activity carried out by special executive authorities in relation to organisationally independent enterprises, institutions, organisations, officials and citizens in connection with their compliance with special cross-sectoral norms, rules and requirements, using a set of administrative means of influence to prevent, detect and stop offences, restore established legal relations and bring perpetrators to justice.

The author also emphasises that control and supervision in public administration have a direct proportional impact on the effectiveness of administrative and legal protection – this is the ability of public administration to restore violated rights, freedoms and legitimate interests of non-governmental individuals and legal entities, as well as the public interest of the State and society, in a timely and efficient manner.

Key words: paradigm, efficiency, law, objects of public administration, instrument of public administration, administrative and legal protection, administrative supervision, administrative control, legislation, public relations, signs, public administration, administrative and legal relations, public administration.

Правоторова О. М. Парадигма контролю і нагляду в публічному управлінні

У статті автор здійснив комплексне та ґрунтовне дослідження теоретичних і практичних аспектів, вироблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення державної політики в сфері контролю і нагляду у публічному управлінні, розмірковував над співвідношенням цих ключових понять та їх місцем в сучасному адміністративному праві.

Автор на основі думок вчених в галузі адміністративного права та сучасних теоретичних положень адміністративного законодавства проаналізував актуальну парадигму контролю і нагляду в публічному управлінні.

Сутність публічного контролю полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта; в одержанні об'єктивної та достовірної інформації; у вживанні заходів із запобігання й усунення порушень; у виявленні причин і умов, що сприяють правопорушенню; у вживанні заходів щодо залучення до відповідальності осіб, винних у порушенні.

Ознаками контролю як інструмента публічного адміністрування є такі: мета полягає у здійсненні перевірки суб'єктами публічного адміністрування щодо виконання об'єктами публічного адміністрування визначених законодавством положень адміністративно-правових режимів; органи публічного контролю здійснюють заходи виключно на основі та у випадках, передбачених законами України; у ході перевірки публічна адміністрація виявляє недоліки в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин, вимагає від об'єктів публічного управління усунення виявлених порушень, надає їм приписи; виявляє осіб та усуває обставини, які можуть негативно вплинути на забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Адміністративний нагляд порівняно з контролем є більш вузьким видом публічного адміністрування. Особливість нагляду полягає в тому, що він має за мету не тільки попередити правопорушення, а й застосувати заходи адміністративного примусу, зокрема адміністративної відповідальності, у разі виявлення порушень адміністративно-правових правил у визначеній сфері відповідними інспекціями чи службами.

Адміністративний нагляд – це особливий вид публічної діяльності, здійснюваної спеціальними органами виконавчої влади щодо організаційно не підпорядкованих підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян у зв'язку з виконанням ними спеціальних міжгалузевих норм, правил, вимог, з використанням комплексу адміністративних засобів впливу для попередження, виявлення і припинення правопорушень, відновлення встановлених правовідносин і притягнення винних до відповідальності.

Також автор акцентує увагу, що як контроль і нагляд у публічному управлінні прямо пропорційно впливають на ефективність адміністративно-правової охорони – це уміння публічної адміністрації на основі норм адміністративного права якісно та своєчасно відновлювати порушені права, свободи й законні інтереси невіддільних фізичних і юридичних осіб, публічний інтерес держави та суспільства.

Ключові слова: парадигма, ефективність, закон, об'єкти публічного адміністрування, інструмент публічного адміністрування, адміністративно-правова охорона, адміністративний нагляд, адміністративний контроль, законодавство, суспільні відносини, ознаки, публічна адміністрація, адміністративно-правові відносини, публічне управління.

Problem statement. The paradigm of control and supervision in public administration is very important, as well as the ratio, the co-dependence of these concepts, where does control begin and supervision end? Or these are two commensurate concepts that "go hand in hand"?

It will be quite interesting and fruitful to analyze the current paradigm of control and supervision in public administration based on the opinions of scholars in the field of administrative law and modern theoretical provisions of administrative law. Many researchers in the field of administrative law and legal theory in general have been interested in this issue.

Accordingly, a clear definition of these concepts will allow for their detailed delineation, although it is still difficult to reach a unanimous opinion in this area and scientific discussions on this issue are ongoing.

Analysis of recent research and publications. In their scientific works, such scholars as: V. B. Averyanov, O. P. Alyokhin, L. S. Anokhin, O. M. Bandurka, D. M. Bakhrahk, V. M. Bevzenko, O. I. Bezpalova, Y. P. Bytyak, I. L. Borodin, I. A. Galagan, V. V. Galunko, V. M. Garashchuk, I. P. Golosnichenko, S. T. Goncharuk, E. V. Dodin, V. V. Zui, R. A. Kalyuzhny, L. V. Koval, Y. M. Kozlov, T. O. Kolomoiets, V. K. Kolpakov, A. T. Komziuk, O. V. Kuzmenko, S. O. Kuznichenko, M. V. Loshytskyi, D. M. Lukianets, R. S. Melnyk, T. P. Minka, R. V. Myroniuk, S. O. Mosyondz, O. M. Muzychuk, V. Y. Nastiuk, V. I. Olefir, O. I. Ostapenko, V. P. Petkov, S. V. Petkov, D. V. Pryimachenko, R. A. Serbyn, A. O. Sobakar, M. M. Tyshchenko, O. I. Kharytonova, O. S. Yunin, and many others. Of course, we can continue this list, but even when reviewing the works of all these scholars, it becomes clear that there is no single exhaustive and complete point of view on the terms "control" and "supervision", some highlight the following key features, others – completely different, and therefore this research topic is still relevant.

These studies and conclusions contribute to the improvement of the modern terminological system and the development of scientific approaches to solving current problems regarding the distinction between the terms "control" and "supervision". However, we would like to emphasize once again that the science of administrative law has not yet developed a single and generally accepted, sustainable approach to these terms.

The purpose of the article. Based on the foregoing, the purpose of the article is to study the definitions (concepts) of control and supervision in public administration and to outline their boundaries, as far as possible.

Presentation of the main material. A complex independent instrument of public administration is control – a type of activity which consists in the fact that the subject of public administration checks and records how the controlled object performs its tasks and realizes its functions [1; 2, p. 53].

In his works, O.F. Andriyko rightly notes that control is an objective reality of the development of a social system. It is characteristic of any social system to some extent. The democratic processes taking place in all spheres of our society, starting with a rethinking of the role of the state, fundamental changes in the structure of state power, in the economy, also make changes in the understanding of the need for control as an objective phenomenon of their further development" [3, p. 49-53].

The main purpose of control is to identify the inconsistency of its object with certain legitimate evaluation criteria for further application of adequate response measures [4, p. 95 -96].

According to the Law of Ukraine of April 5, 2007, No. 877-U "On Basic Principles of State Supervision (Control) in the Field of Economic Activity", state control means the activities of the central executive authorities authorized by law, their territorial bodies, local self-government bodies, and other bodies within the powers provided by law to prevent and detect violations of the law by business entities and to ensure the interests of society, in particular the quality of products, works and services, and an acceptable level of safety.

The purpose of control is to determine the results of the activities of certain entities, deviations from the accepted requirements, principles of organization, identify the causes of these deviations from the accepted requirements, and identify ways to overcome obstacles to the effective functioning of the entire system. In the modern sense, control is seen not only as a means of punishment, but also as an information and analytical tool.

The essence of public control is to monitor the functioning of the relevant controlled object; to obtain objective and reliable information; to take measures to prevent and eliminate violations; to identify the causes and conditions contributing to the offense; to take measures to bring to justice those responsible for the violation [4, p. 339].

The features of control as an instrument of public administration are as follows: the purpose is to carry out an inspection by public administration entities of compliance by public administration objects with the provisions of administrative and legal regimes defined by law; public control bodies carry out activities exclusively on the basis and in cases provided for by the laws of Ukraine; during the inspection, public administration identifies shortcomings in the administrative and legal regulation of public relations, requires public administration objects to eliminate

According to A.O. Sobakar, who studied a somewhat related issue, in modern conditions, state control reflects primarily the managerial and organizational aspect of the functioning of public administration and is essentially an integrating, universal organizational and legal category that combines various types and forms of inspection

activities, as well as various forms of response to identified violations. For this reason, control covers both verification of the legality of certain actions and decisions of officials and their expediency [5, p. 89].

The essence of public control is most clearly revealed in the activities of specialized state inspectorates and services and representative bodies of local self-government, whose main tasks are to exercise state control and supervision in a certain rather narrow but important area of activity.

The most important of these are inspectorates – fire, labor, tax, price control, and plant protection. The services include sanitary, customs, control and audit, etc. – public administration bodies or their independent structural units with jurisdictional powers. Being public control bodies of other departmental affiliation in relation to the structures under their control, they exercise independent control.

Thus, control as an instrument of public administration is a type of public administration activity that consists of active actions to verify and account for how the controlled public administration object performs its tasks and exercises its functions as defined by administrative law.

We will now turn to the analysis of the concept of administrative supervision, which is no less multifaceted than the concept of control.

Administrative supervision, as compared to control, is a narrower type of public administration. The peculiarity of supervision is that it aims not only to prevent offenses, but also to apply administrative coercion measures, including administrative liability, in case of violations of administrative and legal rules in a certain area by the relevant inspections or services.

Administrative supervision is a special type of public activity carried out by special executive authorities in relation to organizationally independent enterprises, institutions, organizations, officials and citizens in connection with their compliance with special cross-sectoral norms, rules, requirements, using a set of administrative means of influence to prevent, detect and suppress offenses, restore established legal relations and bring perpetrators to justice. For example, administrative supervision of persons released from prison is a system of temporary compulsory preventive measures to monitor and control the behavior of such persons carried out by the National Police [6].

Thus, administrative supervision is the exercise by special state bodies of targeted supervision exclusively in areas of significant public danger over compliance by enterprises, institutions, organizations and citizens with the rules provided for by regulatory legal acts.

In the right opinion of L.M. Soroka, who studied the somewhat related issue of state supervision and control as the basis of administrative and legal support and implementation of state guarantees, and appropriately believes that supervision and control as elements of the system of state guarantees are a set of legal, organizational, information and inspection measures carried out by authorized authorities to identify, stop and prevent violations of the rules of conduct by business entities in order to ensure quality and safe activities, according to the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Field of Economic Activity". The above is carried out in accordance with the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Field of Economic Activity", i.e. on the general principles and conditions of state supervision and control in the field of economic activity in Ukraine [7, p. 176].

V. Garashchuk also points out that supervision is an integral part of control with specific features, which include: collecting the necessary knowledge about the activities

of the supervised object, evaluating it, checking compliance with the law, special rules established at the objects under supervision; organizational non-subordination of the object to the supervisory authority; application of appropriate forms provided by law, but without direct interference with the operational and other activities of the object [8].

Also studying the doctrine of control and supervision in management, V. Garashchuk rightly noted that supervision is a legal analysis of the state of affairs regarding the observance of law and discipline in society, which is carried out by the prosecutor's office using the appropriate forms provided by law, but without direct interference with the operational and other activities of a legal entity, official or citizen. To summarize, organizational and managerial relations in any state cannot develop properly (improve, update, adjust in the course of managerial actions, etc.) without a properly organized and efficiently functioning system of control and supervision, which is an important factor in the gradual development of social relations.

In his writings, A. Sobakar appropriately notes that the term "control" is undoubtedly interpreted more broadly and fully than "supervision", since it includes the ability not only to supervise, i.e. to observe the law and raise questions about the elimination of violations, but also to eliminate them by its own power (reversal of a decision). As an organic element of ongoing activities, control is carried out by all public administration entities, regardless of the sector in which they operate. Its content (as opposed to supervision) is broader and includes monitoring legality, finding out what has been done, as well as interfering with the operational (current) activities of the audited entity, canceling illegal acts, reviewing complaints, imposing disciplinary sanctions and rewarding employees. Since control and supervision are similar in terms of their functional purpose, the organizational forms of their implementation may also coincide (e.g., targeted inspections, inspections), while the legal forms of supervision are broader and more diverse (e.g., issuance of permits, licenses, etc.) [5, p. 88-89].

Conclusions. There is no very precise and complete definition of the difference between supervision and control in public administration, and different scholars in the field of administrative law have their own points of view on this issue.

Supervision is the constant and systematic monitoring of the activities of organizations or individuals in order to detect violations of the law, but not to interfere with their ongoing activities. The assessment is made only in terms of legality, not expediency.

Supervision in public administration does not involve interference in the current activities of the supervised object. The main purpose of supervision is to continuously monitor the activities of organizations or individuals in order to identify violations of the law and improve management. Supervision is aimed at ensuring compliance with the established rules and regulations, but does not provide for immediate measures or sanctions in relation to identified violations. Thus, the absence of interference in ongoing activities distinguishes supervision from control, where it is possible to do so.

In the process of control, which is one of the means of public administration, various disciplinary measures may be applied to the perpetrators, such as disciplinary sanctions, fines, dismissal, etc. Control is aimed at detecting violations and punishing the perpetrators for these violations.

On the other hand, administrative supervision applies administrative measures to individuals and legal entities, which may include measures to prevent, punish or correct violations.

So, at the end of our scientific article, we will explain these two terms: control as a public administration tool is a type of public administration activity that consists

of active actions to check and record how the controlled public administration object performs its tasks and realizes its functions defined by administrative law.

Administrative supervision is the exercise by special state bodies of targeted surveillance exclusively in areas of significant public danger over compliance by enterprises, institutions, organizations and citizens with the rules provided for by regulatory legal acts.

The main functions of administrative supervision should be reiterated and emphasized. Its purpose is to detect and prevent violations, eliminate their consequences and bring the perpetrators to justice. The main purpose of supervision is to ensure compliance with legislation and regulations in the field of activities of supervised entities.

It is important to note that administrative supervision does not involve interference with the operational and business activities of supervised entities, as well as the amendment or cancellation of management acts.

BIBLIOGRAPHY:

1. Адміністративне право України. Повний курс / за заг. ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Гаращук В. Контроль та нагляду державному управлінні: навчальний посібник. Харків: Вид-во Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого, 1999. 53 с.
3. Андрийко О.Ф. Державний контроль і тенденції його розвитку в умовах ринкових відносин. Правова держава: міжвід. зб. наук. пр. К.: Наук. думка, 1993. Вип. 4. С. 49-53.
4. Адміністративне право України: навчальний посібник / Забарний Г., Калюжний Р., Шкарупа В. Київ. Київ: Вид-во Паливода А.В., 2003. С. 95-96.
5. Собакарь А.О. Співвідношення державного контролю та адміністративного нагляду як засобів публічного адміністрування. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 3. С. 86-91.
6. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон від 1.12.1994 р. № 264.
7. Сорока Л.М. Державний нагляд і контроль як основа адміністративно-правового забезпечення та реалізації державних гарантій. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. С. 173-177.
8. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.
9. Лютіков П.С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: деякі проблемні аспекти доктринального дослідження та нормативного регулювання. Митна справа. 2008. № 2. С. 110–114.
10. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Х.: Право, 2000. 520 с.
11. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Х., 2003. 412 с.

REFERENCES:

1. Galunko V., Pravotorova O. (ed.) (2021) *Administratyvne pravo Ukrainy. Povnyi kurs*. Vydannia chetverte [Administrative law of Ukraine. Complete course. Fourth edition]. Kherson: OLDIE PLUS.
2. Garashchuk V. (1999) *Kontrol ta nahliadu derzhavnomu upravlinni: navchalnyi posibnyk* [Control and supervision in public administration: a textbook]. Kharkiv: Publishing house of the National Law Academy of Ukraine named after Y. Mudryi.
3. Andriiko O.F. (1993) *Derzhavnyi kontrol i tendentsii yoho rozvytku v umovakh rynkovykh vidnosyn. Pravova derzhava: mizhvid. zb. nauk. pr.* [State control and trends

of its development in the conditions of market relations. Legal state: interdisciplinary collection of scientific papers]. K.: Nauk. dumka, no. 4. pp. 49-53.

4. Zabarnyi H., Kalyuzhnyi R., Shkarupa V. (ed.) (2003) *Administrativne pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk* [Administrative law of Ukraine: a textbook]. Kyiv: Palyvoda A.V. Publishing House, pp. 95-96.

5. Sobakar A.O. (2019) *Spivvidnoshennia derzhavnoho kontroliu ta administrativnoho nahliadu yak zasobiv publichnoho administruvannia* [Correlation of state control and administrative supervision as means of public administration]. Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, no. 3, pp. 86-91.

6. Pro administrativnyi nahliad za osobamy, zvilenymy z mist pozbavlennia voli: Zakon vid 1.12.1994 r. № 264. [On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Deprivation of Liberty: Law No. 264 of December 1, 1994].

7. Soroka L.M. *Derzhavnyi nahliad i kontrol yak osnova administrativno-pravovoho zabezpechennia ta realizatsii derzhavnykh harantii* [State supervision and control as a basis for administrative and legal support and implementation of state guarantees]. Scientific notes of Vernadsky TNU. Series: legal sciences, pp. 173-177.

8. Garashchuk V.M. (2002) *Kontrol ta nahliad u derzhavnomu upravlinni* [Control and supervision in public administration]. Kharkiv: Folio.

9. Liutikov P.S. (2008) *Derzhavnyi kontrol u haluzi chornoj metalurhii v Ukraini: deiaki problemni aspekty doktrynalnoho doslidzhennia ta normativnoho rehuliuвання* [State control in the field of ferrous metallurgy in Ukraine: some problematic aspects of doctrinal research and regulatory regulation]. Customs business, no. 2, pp. 110-114.

10. Bytyak Y.P. (ed.). (2000) *Administrativne pravo Ukrainy: pidruch. dlia yuryd. vuziv i fak.* [Administrative Law of Ukraine: a textbook for law schools and faculties]. Kharkiv: Pravo.

11. Garashchuk V.M. (2003) *Teoretyko-pravovi problemy kontroliu ta nahliadu u derzhavnomu upravlinni* [Theoretical and legal problems of control and supervision in public administration] (PhD Thesis), Kharkiv.

УДК 351/354:35.071:342.92:355.1

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.7>

ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЯХ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Серьогіна Н. О. – кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач відділу аспірантури та докторантури

Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

ORCID: 0000-0002-4491-4723

Мазалов А. М. – аспірант кафедри публічного управління,

адміністрування та соціальної роботи

Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

ORCID: 0009-0003-8832-9045

Особливо небезпечною вважається корупція у військовій галузі, в якій сприятливе середовище для її зростання й розповсюдження. Це вагомо шкодить ефективності військової організації й готовності армії, підриває довіру громадськості й міжнародних партнерів до збройних сил, перешкоджає гарантуванню безпеки громадян та, в найгіршій ситуації, стає загрозою механізмам демократичного управління й основоположним принципам існування держави в сучасних умовах. З'ясовано, що ступінь корупції під час війни тільки збільшується, що вважається закономірним в обставинах несталості й націленості держави на те, щоб зберегти суверенітет і територіальну цілісність. Шкода, заподіяна війною, є додатковим фактором, що активізує неконтрольовані вияви корупції. На тлі воєнного протистояння введення міжнародних стандартів і практик здатне обумовити зміцнення правових і регуляторних механізмів у боротьбі з корупцією. Зусилля, докладені Україною в запобігання корупції у мирний період, відіграють значну роль. Проте в наступних заходах протидії корупції важливе значення має розуміння потреби якнайширше переглянути нормативні акти згідно зі складною ситуацією й напрацювати дієве законодавство для післявоєнного часу, націленого на недопущення безперервного посилення корупції й осмислення руйнівного впливу згаданого явища. Наведено головні проблеми корупції у військовій сфері, зокрема неналежні контроль та прозорість, мала зарплата для військовослужбовців, нетранспарентність ухваленні рішень, а також кадрові проблеми. З'ясовано, що Щ\ щоб подолати проблеми стосовно протидії корупції у військовій сфері, слід проаналізувати військові корупційні кримінальні порушення; ввести «прозорі» інститути публічних закупівель, зважаючи на потреби й вимоги правового режиму воєнного стану; здійснити повернення механізму декларування військових посадових осіб. Лише завдяки консолідованим зусиллям можливо досягти стабільних ефектів щодо гарантування чесності, результативності й відданості військової сфери.

Ключові слова: корупція, корупційний ризик, запобігання корупції, військова сфера, проблеми корупції.

Serohina N. O., Mazalov A. M. Ways to reduce corruption risks in military operations taking into account the international experience of conducting hostilities

Corruption in the military industry is considered especially dangerous, in which the environment is favorable for its growth and spread. This seriously harms the effectiveness of the military organization and the readiness of the army, undermines the public and international partners' trust in the armed forces, prevents the guarantee of the safety of citizens and, in the worst case, becomes a threat to the mechanisms of democratic governance and the fundamental principles of the state's existence in modern conditions. It was found that the degree of corruption only increases during the war, which is considered natural in the circumstances of instability and the state's aim to preserve sovereignty and territorial integrity. The damage caused by the war is an additional factor that activates uncontrolled manifestations of corruption. Against the background of military confrontation, the introduction of international standards and practices can condition the strengthening of legal and regulatory mechanisms in the fight against corruption. Efforts made by Ukraine to prevent corruption in peacetime play a significant role. However, in the following

anti-corruption measures, it is important to understand the need to revise the normative acts as widely as possible in accordance with the complex situation and to develop effective legislation for the post-war period, aimed at preventing the continuous strengthening of corruption and understanding the destructive impact of the mentioned phenomenon. The main problems of corruption in the military sphere are given, in particular, inadequate control and transparency, low salaries for military personnel, non-transparency in decision-making, as well as personnel problems. It was found that in order to overcome the problems related to combating corruption in the military sphere, it is necessary to analyze military corruption criminal violations; introduce «transparent» institutions of public procurement, taking into account the needs and requirements of the legal regime of martial law; implement the return of the mechanism for declaring military officials. Only through a consolidated effort is it possible to achieve stable effects in guaranteeing the integrity, effectiveness and commitment of the military sphere.

Key words: corruption, corruption risk, corruption prevention, military sphere, corruption problems.

Постановка проблеми. В стані війни всі «хронічні недуги» соціуму виражаються винятково сильно. Корупція в Україні не стала винятком. В нинішніх обставинах, коли триває військова агресія, одна зі значущих передумов не лише перемоги, а також і збереження державного суверенітету й відновлення територіальної цілісності – гарантування політичної, економічної й соціальної стабільності у нашій країні. Одним з чинників, який здатний чинити значний вплив на досягнення означених завдань, продовжує залишатися корупція. Шлях до євроінтеграції ставить перед Україною вимогу щодо додержання вимог Ради Європи, що вимагає введення дієвих механізмів запобігання й протидії корупції, впровадження найбільш вдалого іноземного досвіду боротьби зі згаданим негативним соціальним феноменом, передусім політичних, нормативно-правових, організаційно-функціональних, інституційних механізмів ліквідації й запобігання корупції, які з успіхом впроваджено у провідних іноземних державах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні корупція становить реальну загрозу національній безпеці та конституційному ладу держави, утруднює впровадження необхідних антикорупційних норм у сучасне законодавство та заважає процесу європейської інтеграції. Незважаючи на внесені зміни в антикорупційне законодавство та проведені антикорупційні реформи, рівень корупції в Україні залишається високим. Недостатньо успішність у боротьбі з цим явищем свідчить про необхідність подальших зусиль. Особливу небезпеку становить корупція у військовій сфері, де сприятливі умови сприяють її росту та поширенню. Це серйозно підірває ефективність військової організації та готовність армії, порушує довіру суспільства та міжнародних партнерів до збройних сил, заважає забезпеченню безпеки громадян і, у найгіршому випадку, загрожує механізмам демократичного управління та фундаментальним принципам існування держави в сучасному світі. Дану проблематику досліджували такі науковці як С. Дрьомов, І. Малишко, С. Сьомін, Т. Тагаєв та інші. Видається, що проблема корупції залишається актуальною та надзвичайно гострою для України, а її високий рівень викликає серйозні обурення і внутрішню, і на міжнародному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є визначення шляхів зменшення корупційних ризиків у військових операціях з урахуванням міжнародного досвіду ведення бойових дій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить досвід, якраз галузь безпеки особливо вразлива для різних корупційних обортудок через насамперед свою «закритість» від безпосереднього громадського й парламентського контролю та, крім того, через обмежений доступ до відомостей стосовно життєдіяльності останнього. Й через це надзвичайно важливо, аби будь-яка діяльність

керівників структур сфери безпеки, що вважається потенційно в корупційному контексті небезпечною, стала по-максимуму прозорою, передбачуваною, дієвою і відповідною.

Розгляд відкритих джерел даних, які показують стан протидії корупції у військовій галузі за кордоном, вказує на існування досить результативно діючих механізмів, що обмежують корупційні ризики до ступеня, на котрому вони не вважаються серйозною загрозою для національної безпеки країни. В сучасних демократичних суспільствах уже запроваджено й результативно діє відповідна система заходів боротьби із корупцією у військовій галузі, що сформована на обов'язковій відповідальності за скоєння будь-яких корупційних злочинів, не дивлячись на час та персони. Для нас особливу роль відіграє практика держав, котрим, втілюючи програми антикорупційного плану, вдалося досягти потрібних позитивних ефектів та започаткувати базис стабільного суспільно-політичного зростання.

Боротьба з корупцією займає центральне місце у внутрішній і зовнішній політиці Європейського Союзу. Превентивні дії, криміналізація, заморожування, конфіскація та вилучення активів, міжнародне співробітництво: це ключові елементи будь-якої стратегії подолання корупції. Серед основних нормативних актів, які використовують в Європейському Союзі та, які стосуються проблем корупції є:

1. Конвенція Європейського Союзу про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів. Згідно з Конвенцією, кожна країна ЄС повинна вжити необхідних заходів для криміналізації як активної, так і пасивної корупції з боку державних службовців. Як участь, так і підбурювання будь-якої з цих форм корупції підпадає під дію Конвенції.

2. Конвенція про захист фінансових інтересів Європейських Співтовариств. Конвенція та протоколи до неї дають узгоджене юридичне визначення шахрайства, вимагають від їх підписантів запровадити кримінальні покарання за шахрайство.

3. Рамкове рішення Ради 2003/568/JHA від 22 липня 2003 року про боротьбу з корупцією в приватному секторі. Країни ЄС зобов'язані карати діяння, навмисно вчинені в рамках підприємницької діяльності:

– розбещення особи: обіцяючи, пропонуючи або надаючи безпосередньо чи через посередника особі, яка в будь-якій якості керує чи працює на юридичну особу приватного сектора, неправомірну перевагу будь-якого роду для цієї особи чи третьої сторони для того, щоб особа повинна виконувати або утримуватися від виконання будь-яких дій, що порушують обов'язки цієї особи;

– вимагання неправомірної переваги: особа запитує або отримує, безпосередньо чи через посередника, будь-яку неправомірну перевагу, або приймає обіцянку такої переваги для себе чи для третьої сторони, під час виконання будь-якої якості керівництва чи роботи для суб'єкта приватного сектора, щоб вчинити або утриматися від вчинення будь-яких дій, що порушують свої обов'язки. Вищезазначене стосується підприємницької діяльності у прибуткових та неприбуткових структурах [1].

Названі вище нормативно-правові акти утворювали антикорупційну політику Євросоюзу впродовж багатьох років. Нині виникло питання стосовно збільшення змог згаданої політики через запровадження антикорупційних санкцій. Здійснений розгляд міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби й провідного світового досвіду дає можливість виділити найбільш вагому сукупність принципів протидії корупції у військовій галузі, що обґрунтовано можна використати в Україні:

– сильний патріотизм та професіональні навички керівників у військовій галузі на всіх ланках, що виражаються, в тому числі, у їхній роботі винятково на користь суспільства, а не певних олігархічних кланів та за умови якнайбільш прийнятної відкритості;

– відкритість і підзвітність структур соціуму за допомогою вільного доступу громадських організацій до механізму ухвалення та реалізації управлінських рішень в секторі бюджету;

– реальне створення відповідних умов для прав і захисту приватної власності (що одержана законно) як гарантія від рейдерських захоплень, незаконних платежів, хабарів та ін.;

– неминуча відповідальність за вчинення корупційних дій, попри час, який минув, та персони;

– посилене контролювання державою й соціумом дій осіб, які провадять діяльність у військовому секторі, один із механізмів котрого – публічне оприлюднення декларацій про майно, прибутки, витрати та зобов'язання фінансового плану державними службовцями, народними депутатами України й рештою суб'єктів, що мають владні повноваження;

– потреба здійснювати захист свідків у кримінальних і цивільних справах проти корупціонерів;

– потреба запобігання вчиненню корупційних дій, що визначає послідовну зміну світогляду керівництва у військовому секторі, утворення в громадян загального негативного відношення й індивідуального неприйняття корупції.

Покращуючи в Україні систему протидії корупції, доречно зважати на міжнародну практику боротьби з корупцією у військовому секторі, котру можна результативно застосувати також у нашій державі.

Так, у системі законодавства США немає єдиного федерального закону, який би регламентував застосування антикорупційних механізмів всередині країни, однак відповідні положення містяться у низці нормативно-правових актів, зокрема: Законі про неправдиві звіти (1863 р.); Законі про фондові біржі (1934 р.); Кодексі законів США (1952 р.), розділ 18 глава 63 «Поштове та інші види шахрайства»; Кодексі внутрішніх доходів (1954 р.), Законі про звітність щодо валютних та міжнародних операцій (1970 р.), Законі про іноземну корупційну практику (1977 р.), Акті про етику поведінки державних службовців (1978 р.) тощо. 5 травня 1977 р. було прийнято Закон про корупцію за кордоном (Foreign Corrupt Practices Act) – федеральний закон про боротьбу з корупцією у міжнародній діяльності, який має екстериторіальну дію, тобто його юрисдикція поширюється за територію США [3].

Визначальна особливість політики антикорупційного спрямування у військовій сфері США – реальна відсутність імунітетів, котрі би дозволяли керівникам будь-якого рівня оминати покарання у випадку корупційної діяльності. Таким чином, будь-кого після звільнення з посади можна притягнути до відповідальності, хоч і згідно з особливим порядком.

Відповідно до висновків фахівців з Болгарії, в боротьбі з корупцією у військовій сфері потрібно передусім:

- використовувати комплексний підхід до оцінювання корупційних ризиків;
- конкретно встановлювати пріоритетність завдань;
- сконцентрувати зусилля на антикорупційній діяльності.

На їхню думку, західні партнери не завжди повністю розуміють місцеві проблеми і досить часто зосереджують увагу лише на закупівлях для військового

сектору. Однак в оборонних інституціях Східної Європи є й інші зони, еквівалентні за своєю прибутковістю і навіть вигідніші, ніж зазначена закупівля, а саме:

- непомірна інфраструктура;
- надлишкові системи озброєння та знаряддя;
- оборонні підприємства, що знаходяться у державній власності або власності Міністерства оборони;
- призначення на дипломатичні посади або еквівалентні місії за кордоном;
- залучення військового персоналу до міжнародних миротворчих місій;
- рекрутинг кадрів оборонного сектору до компаній, що підписали контракти з Міністерством оборони тощо [3].

У випадку з Болгарією проблема корупції у військовій сфері вирішується комплексно, із частковим залученням досвіду, отриманого під час запровадження ініціативи НАТО з посилення доброчесності. Головний наголос було зроблено на суттєвому посиленні прозорості і підзвітності громадськості, а також використанні надсучасних ефективних практик задля оцінки результатів:

- оборонне відомство оприлюднило для загального доступу інформацію про структуру сил, плани закупівель для оборонного сектору, кадрову політику, соціальні пільги і дотації тощо;
- оприлюднювалися не лише урядові документи і плани розвитку збройних сил, але й оборонні програми, бюджети, регулярні звітності про виконання оборонної політики, а також звіти незалежних аудиторських перевірок;
- прозорість і підзвітність у сфері оборони передбачала якомога широкє залучення громадськості, що надавало громадським організаціям можливість висловити свою думку стосовно існуючих оборонних програм, варіантів політики, планів, а також звітів про їхнє виконання [4, с. 7].

Як переконані болгарські спеціалісти, будь-які намагання зміцнити доброчесність та подолати корупцію у військовій сфері повинні реалізовуватися у рамках єдиної системи доброчесного управління.

Базовим нормативно-правовим актом з питань боротьби та протидії корупції є Закон України «Про запобігання корупції», який було прийнято 14.10.2014 року [2]. Ухвалення цього законодавчого акта 2014 р. було позитивним ефективним кроком в напрямку формування в нашій країні дієвих механізмів протидії корупції. До позитивних положень згаданого законодавчого акта варто віднести заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням, запобігання й врегулювання конфлікту інтересу, виконання фінансового контролю, захист викривачів, запобігання корупційним правопорушенням в роботі юридичних осіб, введення норм етичної поведінки та ін. Позитивним кроком, крім того, було введення нових правил прийняття заяв і повідомлень щодо корупційних правопорушень, їхньої реєстрації, обліку, а також розгляду. Позитивним та довгожданим заходом було формування нових інституцій в секторі протидії корупції, а саме Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, системи антикорупційних судів.

Зважаючи на повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в лютому 2022 р. реформи, що мали зв'язок із подоланням корупції, призупинено, а робота органів публічної влади, які створювали відповідні умови для антикорупційної діяльності, націлена на захист держави й боротьбу з противником. Проте на тлі воєнного стану корупція опинилася на новому рівні, що завдає шкоди не тільки військовим діям, а й ослаблює довіру до України в міжнародному середовищі та подальшому приєднанню до Євросоюзу.

Можливо виділити такі проблеми корупції у військовій сфері:

1. Неналежні контроль та прозорість, брак дієвих механізмів контролювання й прозорості здатні формувати підґрунтя для утворення корупції. Приміром, здійснення недостатнім чином перевірки коштів та закупівель здатне спричинити недобросовісні дії.

2. Невисокий ступінь оплати, мала зарплата для військовослужбовців здатні обумовити спокусу займатися пошуком інших джерел доходу, що здатне мати вплив на їхню неупередженість і вірність службі.

3. Нетранспарентність в ухваленні рішень, неіснування відкритого ухвалення рішень здатне формувати підґрунтя для прихованої корупції, а також лобіювання інтересів певних осіб або груп.

4. Кадрові проблеми, неналежна кваліфікація або професійна етика певних військових працівників може мати вплив на ступінь корупції, насамперед у галузях, у яких значну роль відіграє військовий потенціал.

Щоб подолати проблеми стосовно протидії корупції у військовій сфері, слід:

1) проаналізувати військові корупційні кримінальні порушення, в комплексі й системно розглянути питання, що мають зв'язок із корупцією в Збройних силах України;

2) ввести «прозорі» інститути публічних закупівель, зважаючи на потреби й вимоги правового режиму воєнного стану;

3) здійснити повернення механізму декларування військових посадових осіб, гарантуючи водночас змогу перевірки даних в їхніх деклараціях органами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури й Національного агентства з питань запобігання корупції.

Висновки. Отже, як показує міжнародна практика, ефективна антикорупційна стратегія мусить стати закономірно сформованою цілісною системою, що створена із взаємозалежних складових, з-поміж котрих, передусім: дієві антикорупційні закони; автономний (незалежний) спеціальний державний орган з боротьби з корупцією; стабільне економічне зростання держави; нетерпимість корупції зі сторони громадян держави, приєднання їх до участі в здійсненні державної антикорупційної політики. Відповідно до висновків фахівців, в Україні найбільш високий ступінь корупції проліковується в секторах діяльності, що мають зв'язок із державними закупівлями, ліцензуванням, квотуванням, бюджетними трансфертами та ін. Зважаючи на це, по-особливому актуальними стають питання безперервного антикорупційного моніторингу найбільш уразливих в згаданому контексті секторів сфери безпеки та, крім того, введення якісно нової системи рекрутингу працівників силових структур.

Практика розвинених держав демонструє, що антикорупційне законодавство має визначати найсерйозніші покарання за корупційні злочини – по-максимуму великі штрафи й строки ув'язнення, заборону професійної діяльності в перспективі, позбавлення пенсії, а також соціальних пільг та інше. Водночас відповідальність за скоєння корупційних дій – неминуча та не передбачає терміну давності. Конфіскація фінансів і майна, що отримані в результаті злочинних діянь, здійснюється, незважаючи на їх кінцевого власника.

Якнайширше оприлюднення, відкритість і комп'ютеризація певних механізмів ухвалення управлінських рішень у військовій сфері (передусім стосовно бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, відбору, атестації й призначення керівного апарату) дасть змогу видалити їх зі сфери корупційних ризиків та, крім того, позитивним чином відобразиться на загальній репутації силових структур.

Професійне навчання спеціалістів (військовослужбовців і службовців) у військовій сфері варто досліджувати як неодмінну умову впровадження в силові структури концепції патріотизму, морально-етичної поведінки, несприйняття корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малишко І.В. Міжнародний досвід подолання корупції в умовах війни. «Антикорупція та доброчесність»: матеріали Всеукраїнського круглого столу присвячені Міжнародному дню боротьби з корупцією – м. Біла Церква: БНАУ, 2023. 73 с. С. 8-10 URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9596/1/Mizhnarodnyj_dos.pdf.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Сьомін С.В., Дрьомов С.В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-korupcieyu-v-sektori-bezpeki>.
4. Тагаєв Т. Протидія корупції в оборонному секторі: основні ризики та виклики. *Посилення доброчесності та протидія корупції в оборонному секторі України*: зб. матеріалів Міжнар. конф., 16 травня 2011 р. Київ: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2011. С. 6-9.

REFERENCES:

1. Malyshko I.V. (2023) Mizhnarodnyy dosvid podolannya koruptsiyi v umovakh viyny. [International experience of overcoming corruption in the conditions of war] «Antykoruptsiya ta dobrochesnist'»: materialy Vseukrayins'koho kruhloho stolu prysvyacheni Mizhnarodnomu dnyu borot'by z koruptsiyeyu – m. Bila Tserkva: BNAU, 2023. 73 s. S. 8-10 URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9596/1/Mizhnarodnyj_dos.pdf
2. Pro zapobihannya koruptsiyi (2014): Zakon Ukrainy vid 14 zhovtnya 2014 r. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. S'omin S.V., Dr'omov S.V. (2015) Mizhnarodnyy dosvid borot'by z koruptsiyeyu v sektori bezpeky: vysnovky dlya Ukrainy. [International experience of fighting corruption in the security sector: conclusions for Ukraine] URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-korupcieyu-v-sektori-bezpeki>
4. Tahayev T. (2011) Protydiya koruptsiyi v oboronnomu sektori: osnovni ryzyky ta vyklyky. [Combating corruption in the defense sector: main risks and challenges]/ Posylennya dobrochesnosti ta protydiya koruptsiyi v oboronnomu sektori Ukrainy: zb. materialiv Mizhnar. konf., 16 travnya 2011 r. Kyiv: Nats. in-t stratehichnykh doslidzhen', 2011. S. 6-9

UDC 323.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.8>

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE FORMATION OF CRITERIA FOR EVALUATING ALTERNATIVE POLITICAL DECISIONS IN UNCERTAIN CONDITIONS

Skibina T. I. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Public Administration, Law and Humanities,
Kherson State Agrarian and Economic University
ORCID: 0000-0001-8298-1460

The scientific article reviews and analyses various scientific approaches to the evaluation of alternative policy decisions in order to determine their effectiveness and efficiency. The main approaches are quantitative, qualitative and combined. It is found that the quantitative approach is based on mathematical methods and statistical analyses, which allows for an objective assessment of alternatives using numerical data. The qualitative approach, on the other hand, focuses on the qualitative aspects and characteristics of decisions, taking into account social aspects and ethics. The combined approach, in turn, combines the advantages of quantitative and qualitative analysis to provide the most objective and complete solution to problems.

Specific methods and approaches, such as innovative, strategic, scenario, heuristic, and social analysis, are explored to complement and clarify the main approaches. The importance of criteria in political decision-making is emphasized, taking into account uncertainty, conflicting interests, the influence of emotions and stereotypes. Taking these aspects into account in the process of forming criteria for alternative political decisions contributes to the effectiveness, efficiency and stability of governance. The use of adaptive criteria and risk management, taking into account social justice, sustainable development and innovation, contribute to a more objective and balanced political decision-making in uncertain conditions.

The stages of evaluating alternative political solutions in conditions of instability are highlighted. The main stages include: situation analysis, setting goals, identification of alternatives, identification of criteria, evaluation of alternatives, selection of the optimal alternative, review and adjustment.

Criteria for evaluating alternative solutions in conditions of instability have been formed.

Key words: policy effectiveness, policy decisions, efficiency, alternative policy decision, risk, uncertainty of the political environment.

Скібіна Т. І. Науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки альтернативних політичних рішень у невизначених умовах

У науковій статті розглянуто та проаналізовано різні наукові підходи до оцінки альтернативних політичних рішень в умовах невизначеності з метою підвищення їх ефективності та результативності. До основних підходів віднесено кількісний, якісний та комбінований.

Проаналізовано переваги та недоліки кожного із основних підходів формування критеріїв оцінки альтернативних політичних рішень в умовах невизначеності. Виявлено, що кількісний підхід ґрунтується на математичних методах та статистичних аналізах, що дозволяє об'єктивно оцінювати альтернативи за допомогою числових даних. З іншого боку, якісний підхід сфокусований на якісних аспектах та характеристиках рішень, враховуює соціальні аспекти та етику. Комбінований підхід, у свою чергу, поєднує методи двох підходів. Використання комбінованого підходу створює основу для врахування переваг кількісного та якісного аналізу для найбільш об'єктивного та повного вирішення проблем при формуванні критеріїв для оцінки альтернативних політичних рішень у невизначених умовах.

Досліджено специфічні методи та підходи, такі як інноваційний, стратегічний, сценарний, евристичний та соціальний аналіз, які доповнюють та уточнюють основні підходи до формування критеріїв оцінки альтернативних політичних рішень в умовах невизначеності. Підкреслено важливість критеріїв у прийнятті рішень у політичних сферах, з врахуванням невизначеності, суперечливості інтересів, впливу емоцій та стереотипів. Урахування цих аспектів у процесі формування критеріїв для альтернативних політичних рішень сприяє результативності, ефективності та стабільності управління. Визначено,

що використання адаптивних критеріїв та управління ризиками, з врахуванням соціальної справедливості, сталого розвитку та інновацій, сприяють більш об'єктивному та збалансованому прийняттю політичних рішень у невизначених умовах.

Виокремлено етапи оцінювання альтернативних політичних рішень в умовах нестабільності.

Сформовано критерії оцінювання альтернативних рішень в умовах нестабільності.

Ключові слова: ефективність політики, політичні рішення, результативність, альтернативне політичне рішення, ризик, невизначеність політичного середовища.

Conditions of instability pose a challenge for any decision-making, and this is especially true in relation to political decisions. It is the effectiveness of a political decision that determines the improvement or deterioration of an unstable, negative situation in the country, the elimination of conflicts in society, and the maintenance of stability, legitimacy, and efficiency of governance. In such conditions, it is important to have clear criteria for analyzing alternative political decisions that will allow making an objective choice, ensuring stability and efficiency in the country's governance.

The relevance of the topic of forming criteria for analyzing alternatives to political decisions in conditions of instability is extremely important in the current political context. The growth of political crises, social conflicts and economic turbulence poses an urgent task for political leaders to resolve difficult situations and establish effective management strategies. The conditions of instability are often accompanied by increased uncertainty, ambiguity and a large number of alternative options. In this regard, the development of objective criteria for analyzing and evaluating alternative policy decisions becomes critical.

Problem statement. In an environment of instability, it is important to develop objective and effective criteria for evaluating alternatives when making political decisions. Instability can arise for various reasons, such as economic crisis, political instability, natural disasters or geopolitical conflicts. Instability can greatly complicate the decision-making process and require quick and effective action from political leaders and authorities. Therefore, the formation of criteria for choosing alternatives for political decisions is an important and relevant problem for scientific research. Formation of criteria for political decision alternatives in conditions of instability is related to important state goals of Ukraine and can solve urgent problems in these areas.

Thus, one of the main state goals of Ukraine is to ensure stability and security in the country. Developing adequate criteria for choosing alternative political solutions helps to avoid the negative consequences of instability and maintain peace and order in society.

Another important goal of the country is to ensure economic and social development of the country. The formulation of effective criteria helps to choose alternatives that will contribute to economic growth, improve the living standards of citizens and develop infrastructure.

Ukraine is committed to strengthening democracy and protecting human rights. The formulation of criteria for choosing alternatives helps to ensure transparency and openness of the decision-making process, as well as respect for fundamental rights and freedoms of citizens.

Ukraine actively cooperates with international partners and members of international organizations. Formulating criteria for policy alternatives helps to ensure that national strategies and goals are in line with international standards and obligations.

Thus, the development of criteria for assessing policy alternatives in an unstable environment is an important component of achieving Ukraine's important state goals,

contributing to stability, development and protection of citizens' rights. Solving such important and urgent problems for Ukraine became the basis for formulating the purpose and defining specific tasks of the research.

Formulation of the purpose and main objectives of the article. The main purpose of the study is to investigate the evaluation criteria for choosing alternatives for making a political decision in an unstable environment. To achieve this goal, the following tasks have been formulated: to review the literature and research on the formation of criteria for evaluating alternative solutions in unstable conditions; to formulate methods and criteria for evaluating alternative political decisions which would be adaptive and effective in unstable conditions; to analyse various methods used in political decision-making in unstable conditions, to determine the stages of evaluating alternatives in political decision-making, to formulate scientific and theoretical foundations for the criteria for evaluating alternative political solutions in conditions of instability.

The solution of the above tasks will help to deepen understanding and find ways to solve the problems of forming criteria for evaluating alternative political decisions in an unstable environment.

Analysis of recent research and publications. The study of the criteria for making political decision alternatives in conditions of instability is a relevant and interesting area in modern political science. A significant number of scientific works are devoted to this topic.

Significant studies of the criteria for forming alternatives to political decisions in conditions of instability include the works of Robert Kagan [1, 2]. The American political scientist, author of the book «Present dangers: crisis and opportunity in American foreign and defence policy» [3] studied crises in American politics and their impact on political decision-making, drew attention to the important criterion of adaptability of political decision-making and analysis of possible risks.

The research of V. Tertychka [4], a Ukrainian political scientist, is devoted to a detailed analysis of politics and political instability and crisis situations in the country.

The main areas of the author's research include: analysis of the causes of political instability in Ukraine, study of political conflicts, factors of socio-economic influence on the political situation, and analysis of political crises [5]. An important contribution of the author to the analysis of political reforms and government strategies to prevent crises is the identification of the key role of state institutions in the strategic management of the country. The author also takes into account specific aspects of political instability, such as corruption, electoral processes, public opinion, and relations with the media [6]. The author's research creates a basis for understanding the difficulties faced by modern society in the context of political instability and the importance of timely and effective political decisions to prevent crises.

Scientists Peters G. B., Pierre J. [7] investigate the relationship between political instability and political decision-making in different countries. Among the main factors that cause political instability, the author identifies social conflicts, economic crises, and political corruption schemes. Their research is aimed at analysing the impact of political instability on governance processes and political activities, with special attention paid to the impact of international factors and global processes on political stability.

A number of scholars focus on analysing the effectiveness of various political strategies and their impact on society and the economy [8, 9, 10]. At the same time, considerable attention is paid to the specifics of analysing decisions in various fields, such as economics, foreign policy, ecology, etc. At the same time, determining criteria for assessing the effectiveness of political decisions remains a difficult task. Many

researchers question whether the criteria used correspond to the real needs and goals of society [11, 12]. Insufficient attention is paid to the aspects of sustainable development and environmental sustainability in the context of political decision-making. There is a lack of research that would fully consider the relationship between political decisions and public opinion, as well as mechanisms for involving citizens in the decision-making process. Identification of these unresolved issues can contribute to the further development of research in this area and create a more complete and objective understanding of the political decision-making process.

Discussions in the scientific community also arise on the issue of forming alternatives in political decision-making in conditions of instability, which are considered from different perspectives and include the following aspects. For example, some studies focus on taking into account the risks and negative consequences of decision-making in an uncertain environment [13, 14]. They highlight the importance of risk assessment and identification of strategies to minimize the negative impact.

A number of scientific papers [11, 14, 15, 16] have debatable views on the concept of adaptive management, which involves constant review and adjustment of strategies in response to changes in the environment. They emphasize the importance of flexibility and the ability to respond quickly to new circumstances, identifying the difficulty in achieving this criterion [14, 16].

These different approaches, research papers, and the discussion questions they raise help to understand the complexity and diversity of problems related to the formation of alternatives in political decision-making in an uncertain environment.

Presentation of the main material. The evaluation of alternative policy solutions can be based on different scientific approaches that help determine the effectiveness and suitability of each. The main scientific approaches include: quantitative approach, qualitative approach, and combined approach (Fig. 1).

Let's take a closer look at each of these scientific approaches.

The quantitative approach is based on mathematical methods and statistical analyses [4]. It uses numerical data to compare and evaluate alternative strategies. Quantitative analysis methods may include mathematical modelling, regression analysis, optimization methods, and others. Quantitative methods, such as mathematical modelling and statistical analysis, provide an opportunity to objectively evaluate alternatives through numerical data. They allow for a detailed analysis and forecasting of the consequences of various decision options. However, these methods do not measure important aspects such as social impacts or emotional impacts. They may also fail to take into account unpredictable changes in an unstable political situation.

The qualitative approach focuses on the qualitative characteristics and aspects of alternative solutions, such as social impact, cultural aspects, ethics, etc. Methods of qualitative analysis include case studies, expert assessments, focus groups, interviews, etc. [10]. Qualitative methods contribute to a deeper understanding of the context and can reveal important factors that are not taken into account in quantitative methods. However, qualitative methods can be more subjective and less objective, as they rely on expert judgment and interpretation. They may also be less effective in identifying outliers or general trends.

The combined approach combines qualitative and quantitative methods for a more complete and objective analysis of alternative solutions. It allows to take into account both numerical data and qualitative aspects to gain a more complete understanding of the problem and find optimal solutions [15]. The combined approach combines the advantages of qualitative and quantitative analysis, which creates the basis for a more complete

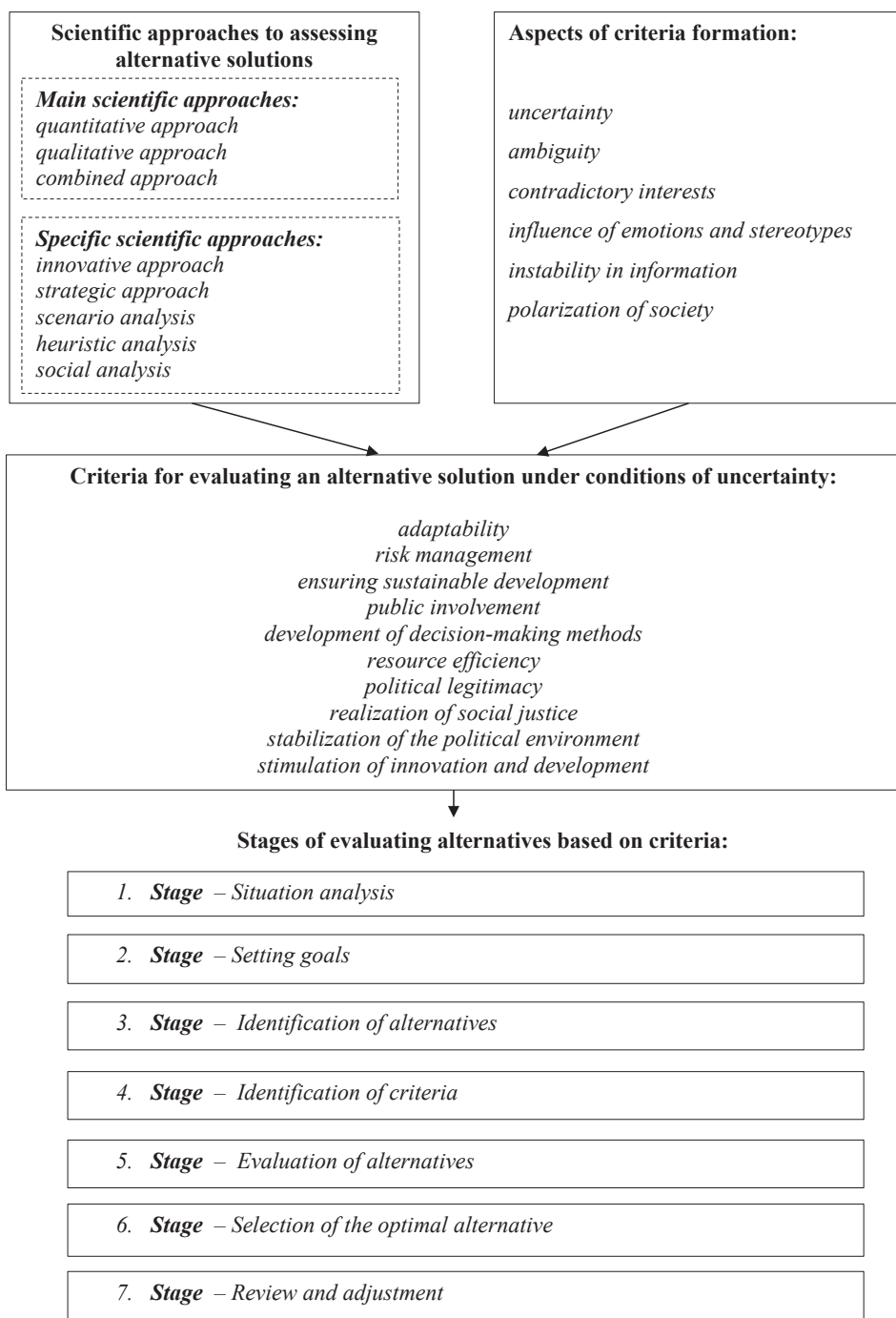

Figure 1. Scientific and theoretical foundations for the formation of criteria for evaluating policy decision alternatives in conditions of instability (created by the author)

understanding of the problem. The combination of the two methods allows to compensate for the limitations of each individual approach and provides an opportunity to ensure objectivity and a deep understanding of the problem. However, the use of combined methods can be complex and require significant resources for data collection and processing.

A combination of different approaches can be most effective for evaluating alternative strategies. Each of these approaches has its own characteristics and requirements when formulating the criteria for selecting an alternative.

In addition to the main scientific approaches to the assessment of alternative solutions, there are specific methods and approaches, which include: innovative approach, strategic approach, scenario analysis, heuristic analysis and social analysis [5,11,16]. Specific methods and approaches complement the main scientific approaches and provide a more complete and objective assessment of alternative solutions. The choice of a particular approach depends on the nature of the problem, the purpose of the study, and the available resources.

For example, the innovative approach focuses on the development of innovative and creative solutions that can lead to significant advantages in a competitive environment. The use of innovative methods and technologies allows to identify new opportunities and predict future trends and create a basis for further development of the country [4].

The strategic approach focuses on strategic planning and analysis. It takes into account the long-term goals and strategies of an organization or system to determine which alternative strategy best meets the strategic goals [6].

Scenario analysis involves considering various possible scenarios and their impact on strategies. By analysing different scenarios, it is possible to identify potential risks and opportunities and prevent the negative consequences of different scenarios [9].

Heuristic analysis is based on the expert experience and intuition of decision-makers. It is used where there is insufficient data or where it is difficult to determine quantitative indicators. Heuristic analysis relies on rational thinking, experience, and professional intuition to identify optimal solutions [11].

Social analysis takes into account social aspects and the impact of strategies on society, the public, and other stakeholders. Social analysis allows to take into account the interests of different groups and ensures the sustainability of strategies in accordance with significant social values.

There are several aspects to consider when formulating criteria for policy alternatives in an environment of instability:

1. Uncertainty and ambiguity: Conditions of instability are often accompanied by uncertainty about the causes and consequences of the situation. This makes it difficult to formulate criteria, as multifactorial and possible risks need to be taken into account.

2. Conflicting interests: In complex political situations, different interest groups may clash and have different views on which criteria are most important. Formulating objective criteria can be challenging in this regard.

3. The influence of emotions and stereotypes: Conditions of instability can increase emotional tensions and create a breeding ground for stereotypes and cognitive biases. This can make it difficult to formulate criteria objectively and lead to emotional decision-making.

4. Instability of information: Conditions of instability can lead to insufficient or incomplete information about a situation. This can make it difficult to analyse and evaluate different alternative solutions.

5. Polarization of society: Instability can increase the level of political polarization, which can lead to conflicting criteria and decision-making.

Taking these aspects into account in the process of forming criteria for policy decision alternatives will help ensure more objective, efficient and stable management in the process of governance in an uncertain environment.

The process of forming criteria for selecting policy decision alternatives under conditions of uncertainty is carried out through the implementation of successive stages. The first step is to analyse the current political situation, identify the factors that lead to instability and define the main problems to be solved. The next step is to set goals and objectives to be achieved as a result of the decision. These goals should be clearly stated and take into account the interests of different stakeholders. The next step is to identify alternatives. It is necessary to develop various possible alternative courses of action that can be used to resolve the situation. This may include considering different strategies, policies or options. The next important step is to identify criteria, defining the main criteria that will be used to evaluate and compare the alternatives. These criteria should be specific, measurable and reflect important aspects of the situation. The alternatives assessment stage involves applying defined criteria to evaluate each alternative. This may involve collecting data, analysing and comparing different options. The next step is to select the best alternative that best meets the defined objectives and criteria. The choice must be justified and supported by evidence. An important step is to evaluate the chosen alternative and its impact on the situation. If necessary, adjustments to the strategy or criteria should be made based on the results. The final step is communication and decision-making. Ensure effective communication between decision-makers and make the final selection of an alternative. These steps can be adapted to the specific situation and needs of the researcher or political leaders. It is important to take into account the time factor when implementing the stage, because some public problems require urgent response, and in this case, the best alternative solution is one that can be implemented in the shortest possible time.

In order to meet the requirements of the decision-making process, it is important to develop adaptive criteria that take into account the variability in situations. The main requirements for criteria include the following:

- development of adaptive criteria. It is necessary to develop criteria that take into account the variability and instability in the choice of alternative policy solutions. These criteria should be adaptive and flexible to respond to changes in the situation;
 - risk management. The formation of criteria should take into account the potential risks and dangers associated with each decision alternative. This will help reduce possible negative consequences in the event of unfavourable developments;
 - ensuring sustainable development. The criteria should facilitate decision-making that promotes sustainable development and ensures a balanced satisfaction of society's needs in the long term;
 - public involvement. When formulating the criteria, it is important to take into account the opinion and interests of the public to ensure the legitimacy and support of the decisions made;
 - development of decision-making methods. Study of decision-making processes in unstable conditions and development of new methods and approaches for their effective use in political and scientific spheres;
 - resource efficiency. The criteria should take into account limited resources, such as financial, human and material, and ensure that these resources are used effectively to achieve the goals set;
 - political legitimacy. The criteria should take into account the need to preserve and maintain the legitimacy of political decisions. This is important to ensure public trust in the authorities and to avoid possible conflicts.
-

– realization of social justice. Criteria should take into account social aspects and the impact of decisions on different social groups. This helps to ensure justice and equality in society;

– stabilization of the political environment. The criteria should help to stabilize the political environment and prevent further instability. This is important to ensure the peaceful and stable functioning of society;

– stimulating innovation and development. Criteria can help to stimulate innovation and develop new directions in the political sphere, which will help to adapt to changes in society and the global arena.

These aspects are important for further study and development of methods of forming criteria for choosing alternatives in political decision-making in conditions of instability.

Conclusions. The study found that different scientific approaches, such as quantitative, qualitative and combined, have their advantages and limitations in determining the effectiveness of strategies. The combined approach, which combines qualitative and quantitative analysis, may be the most objective and complete in studying the problems. It is highlighted that specific methods, such as innovative, strategic, scenario, heuristic and social analysis, are important to complement the main approaches and clarify the choice of strategies.

These aspects are important for the further development of methods of forming criteria in the selection of alternatives to goals in the political sphere. Understanding and taking into account the differences between different approaches allows for better implementation of strategies and improved quality of governance in unpredictable conditions.

BIBLIOGRAPHY:

1. Bardach, E., Kagan, R.A. Going by the Book. The Problem of Regulatory Unreasonableness, 2017, pp. 1–375.
2. Kagan R.A. Power and weakness. *Policy review*, 2002, pp. 1–23
3. Kagan R., Kristol W. Present dangers: crisis and opportunity in American foreign and defense policy. Encounter Books. 2000, pp. 1–327
4. Тертичка В. Аналіз державної політики і політологія. *Політичний менеджмент*. 2004. №6. С. 3–22.
5. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення, К.: Основи, 2002, 750 с.
6. Деревко В.Н. Воєнно-політичне рішення: політологічний аналіз : дис. кандидата пол. наук., Київ, 2012. – 180 с.
7. Peters G. B., Pierre J. Governance, accountability and democratic legitimacy. *Governance and Democracy*. London : Routledge, 2006. pp. 29–43.
8. Benz A. Comparing national, European and international experiences. London: Routledge, 2006. pp. 18–29.
9. Яковлев М. В., Гутнік Н. В. Ідеологічні та культурні особливості концепту «урядування»: досвід української, німецької і французької мов. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Публічне правління і адміністрування*. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 31.
10. Петруня Ю.Є. Економічна політика держави: «суспільний вибір» в умовах глобалізації. *Міжнародний Нобелівський економічний форум*. 2010. № 1(3) – Т.1 С. 263–270
11. Головатий М.Ф. Соціологія політики. К.: МАУП. 2003. 504 с.
12. Арістова І.В., Державна інформаційна політика: організаційно-правовий аспект: Харків, Університет внутрішніх справ, 2000. 368 с.
13. Прищенко А. Невизначеність та ризик: взаємозв'язок, взаємозалежність та дисбаланси при прийнятті рішень. *Науковий вісник Полісся*. 2023. №2(27). С. 161–179.

14. Шегда А.В. Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2011. Вип 26. С. 5–13.

15. Кабаченко Д.В. Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. *Економічний вісник*. 2017. № 2. С. 107–115

16. Давимука О., Каракуц А., Щедрін Ю. Повоєнне відновлення економіки України. К.: Центр прикладних досліджень. 2022. 39 с.

REFERENCES:

1. Bardach, E., Kagan, R.A. (2017) *Going by the Book. The Problem of Regulatory Unreasonableness*.

2. Kagan R.A. (2002) *Power and weakness*. Policy review.

3. Kagan R., Kristol W. (2000) *Present dangers: crisis and opportunity in American foreign and defense policy*. Encounter Books

4. Tertichka V. (2004) *Analiz derzhavnoi politiki i politologiya*. [State policy analysis and political science]. Politichnij menedzhment. No. 6. P. 3–22.

5. Tertichka V. (2002) *Derzhavna politika: analiz ta zdijsnennya* [State policy: analysis and implementation]. Kiev: Osnovy, 750 s.

6. Derevko V.N. (2012) *Voенно-politichne rishennya: politologichnij analiz* [Military and political decision: political analysis] dissertation. Kіiv. 180 s.

7. Peters G. B., Pierre J. (2006) *Governance, accountability and democratic legitimacy. Governance and Democracy*. London : Routledge.

8. Benz A. (2006) *Comparing national, European and international experiences*. London: Routledge.

9. Yakovlev M.V., Gutnik N.V. (2021) *Ideologichni ta kul'turni osoblivosti konceptu «uryaduvannya»: dosvid ukrains'koї, nimec'koї i francuz'koї mov* [Ideological and cultural features of the concept of "governance": the experience of the Ukrainian, German and French languages]. Vcheni zapiski TNU imeni V. I. Vernadskogo. Ser. Publichne pravlinnya i administruvannya. 2021. T. 32 (71), № 4. S. 31.

10. Petrunya Y.E. (2010) *Ekonomichna politika derzhavi: «suspil'nij vibir» v umovah globalizacii*. [Economic policy of the state: "social choice" in the conditions of globalization]. Mizhnarodnij Nobelivsk'kij ekonomichnij forum. 2010. № 1(3) – T.1. S. 263–270.

11. Golovaty M.F. (2003) *Sociologiya politiki* [Sociology of politics]. Kiev: MAUP. 504 s.

12. Aristova I.V. (2000) *Derzhavna informacijna politika: organizacijno-pravovij aspekt* [State information policy: organizational and legal aspect]. Harkiv, Universitet vnutrishnih sprav. 368 s.

13. Prishchenko A. (2023) *Neviznachennist' ta rizik: vzaemozvyazok, vzaemozalezhnist' ta disbalansi pri iprijnyatti rishen'* [Uncertainty and risk: relationship, interdependence and imbalances in decision-making]. Naukovij visnik Polissya. No. 2(27). P. 161–179.

14. Shegda A.V. (2011) *Prijnyattya upravlins'kih rishen' v umovah neviznachennosti ta riziku*. [Making managerial decisions in conditions of uncertainty and risk]. Teoretichni ta prikladni pitannya ekonomiki. V. 26. P. 5–

15. Kabachenko D.V. (2017) *Prijnyattya upravlins'kih rishen' v umovah neviznachennosti ta riziku*. [Making managerial decisions in conditions of uncertainty and risk]. Ekonomichnij visnik. No. 2. P. 107–115.

16. Davymuka O., Karakuts A., Shchedrin Yu. (2022) *Povoенne vidnovlennya ekonomiki Ukraїni. [Postwar recovery of the economy of Ukraine]*. K.: Centr prikladnih doslidzhen'. 39 s.

УДК 351.84:35.072.2:342.5 (477)
DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.9>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОСТУ НАЦІОНАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Харечко Д. О. – кандидат наук з державного управління, доцент,
докторант Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-9555-2363

У статті визначено, що людська цивілізація зустрілася з новими викликами, зумовленими як невідповідністю існуючих бізнес-моделей та моделей економічного розвитку вимогам часу, що радикально змінилися при переході до технологічного укладу, так і глобальними загрозами, пов'язаними з екологічною та кліматичною кризою, посиленням глобальних ризиків продовольчої безпеки, реалізацією ланцюга глобальних епідеміологічних ризиків. Найбільшим із них стала пандемія, яка не лише викликала посилення та поглиблення соціально-економічних проблем, але і дала поштовх трансформаційним процесам на галузевих ринки.

З'ясовано, що державне управління ризиками, пов'язаними з епідеміологічними загрозами, викликає необхідність ретельного аналізу та прийняття низки стратегічних рішень на різних рівнях: від місцевих органів самоврядування до центральних органів виконавчої влади. При цьому слід зазначити, що поряд з подоланням негативних наслідків епідемії необхідно виявити і максимально використати шанси, пов'язані з поштовхом до розвитку нових технологій та інструментів, обумовлених її впливом. Крім того, не можна не враховувати мультиплікативний ефект спільного впливу епідеміологічних загроз, спричинених пандемією, та інших глобальних загроз людській цивілізації.

Обґрунтовано, що епідеміологічні загрози можуть мати значний вплив на соціально-економічні аспекти суспільства та викликати низку проблем. Державне управління ризиками епідемії вимагає комплексного підходу, який враховує як медичні, так і соціально-економічні аспекти, з метою забезпечення максимального захисту населення та мінімізації негативних наслідків для суспільства. Одним з найважливіших елементів управління ризиками є його попередження та готовність до епідемії шляхом розробки та впровадження планів заходів у разі кризових ситуацій. Зазначені плани повинні охоплювати такі аспекти, як швидка мобілізація медичних ресурсів, введення необхідних обмежень на рівні громадського здоров'я та забезпечення соціальної допомоги потерпілим.

Доведено, що зазначене може включати розвиток цифрових технологій для підтримки дистанційної роботи та навчання, стимулювання інновацій та підтримки малого та середнього бізнесу. Державне управління ризиками передбачає активне співробітництво між секторами суспільства та органами державної влади, а також між країнами на міжнародному рівні. Обмін даними, кращими практиками та ресурсами може покращити загальну ефективність в державному управлінні епідеміологічними ризиками та забезпечити більш успішну реакцію на кризові ситуації. Перспективи розвитку національного благополуччя в умовах епідеміологічних загроз можуть бути залученням до інвестицій у сферу охорони здоров'я.

Ключові слова: епідеміологічні впливи, ріст, державна соціально-економічна політика, розвиток, перспективи, національне благополуччя.

Kharechko D. O. State risk management of epidemiological impacts on socio-economic development and prospects for the growth of well-being

The article determined that human civilization faced new challenges caused by both the inconsistency of existing business models and models of economic development with the requirements of the time, which radically changed during the transition to a technological system, and global threats associated with the environmental and climate crisis, the strengthening global food safety risks, implementation of the chain of global epidemiological risks. The biggest of them was the pandemic, which not only caused the strengthening and deepening of socio-economic problems, but also gave impetus to shifting processes in the branch markets. It was found that the management of risks associated with epidemiological threats requires careful analysis and the adoption of a number of strategic decisions at different levels: from local self-government bodies to state law-making bodies.

At the same time, it should be noted that along with overcoming the negative consequences of the pandemic, it is necessary to identify and make the most of the chances associated with the impetus to the development of new technologies and tools due to its impact. In addition, one cannot ignore the multiplicative effect of the joint impact of crisis threats caused by the pandemic and other global threats to human civilization. It is substantiated that epidemiological threats, such as a pandemic, can have a significant impact on the socio-economic aspects of society and cause a number of problems. Management of epidemics requires a comprehensive approach that takes into account both medical and socio-economic aspects, in order to ensure maximum protection of the population and minimize negative consequences for society.

One of the most important elements of risk management is its prevention and preparedness for epidemics by developing and implementing action plans in case of crisis situations. These plans should cover such aspects as the rapid mobilization of medical resources, the introduction of necessary restrictions at the level of public health and the provision of social assistance to victims. It has been proven that this can include the development of digital technologies to support remote work and learning, stimulate innovation and support small and medium-sized businesses. Risk management also involves active cooperation between sectors of society and authorities, as well as between countries at the international level. Sharing data, best practices and resources can improve overall effectiveness in managing epidemiological risks and ensure a more successful response to crisis situations. Prospects for the development of the national economy in the conditions of epidemiological threats can be an attraction for investments in the field of health care.

***Key words:** epidemiological effects, growth, state socio-economic policy, development, prospects, national well-being.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодні особливої актуальності набуває завдання виявлення проблем та оцінки перспектив розвитку соціально-економічних процесів як в умовах епідеміологічних загроз, що триває, як і в перспективі, після закінчення її гострого періоду. Протягом останніх років Україна стикалася з різними економічними викликами, включаючи політичні та соціальні нестабільності, війна з РФ, зміни у світових цінах на сировину та енергоресурси, а також вплив пандемії COVID-19. Такі процеси, поряд з енергетичною кризою в Європі, викликаную різким зростанням цін на нафту і газ [7]. Зазначені фактори можуть мати значний вплив на виробництво в Україні, змінюючи попит на товари та послуги, умови виробництва, інвестиційні можливості та інші аспекти економічної діяльності на сучасному етапі соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Науковці в Україні активно досліджують соціально-економічні аспекти епідеміологічних загроз, деякі з них вивчають вплив пандемій на макроекономічні показники, такі як зростання ВВП, зайнятість, інфляція та інші економічні показники. Інші досліджують вплив карантинних заходів на малі та середні підприємства, а також на рівень безробіття та соціальну захищеність населення. Українські фахівці спеціалізуються на дослідженні психологічних та соціальних наслідків епідемій, таких як стрес, самотність, відчуття страху та недовіри, а також способи, якими суспільство може адаптуватися до нових умов та змінювати свої побутові та соціальні практики. Багато дослідників активно працюють над вивченням ефективності заходів управління ризиками та планів заходів у разі епідемічних випадків [1]. Аналізуються стратегії масової вакцинації, ефективність медичних інтервенцій та інші аспекти відповіді на епідемії з погляду соціальних і економічних вимірів.

Мета статті полягає в обґрунтуванні державного управління ризиками епідеміологічних впливів на соціально-економічний розвиток та перспективи росту національного благополуччя.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спричинене епідеміями загальне скорочення виробництва призвело до сильного скорочення світового виробництва будматеріалів і металів, зумовило безпрецедентне зростання цін на відповідних галузевих ринках, що викликало активацію високих фінансових ризиків для будівельних компаній та металообробних підприємств [4]. Підвищення інфляції та вимушене збільшення ключової ставки із можливістю її подальшого зростання погіршує інвестиційний клімат, запускає ланцюжок макроекономічних та мікроекономічних ризиків, що гальмують розвиток економіки та посилюють соціальну напруженість у суспільстві.

Зростання ключової ставки підвищує курс національної валюти, що призводить до зростання вартості кредитних ресурсів, зниження доходів від експорту та тимчасового погіршення конкурентних позицій підприємств-експортерів. Негативний вплив епідеміологічних загроз на економічні процеси, галузеві ринки і соціальну сферу посилюється циклічним, хвиловим характером зміни епідеміологічної ситуації та появою нових більш небезпечних умов та загостренням епідемій. Характер пандемій породжує циклічність обмежень, що порушують господарські зв'язки і підвищують невизначеність підприємницької діяльності.

Укрупнена схема реалізації процесів дестабілізації економіки та негативного впливу епідемій на соціальну сферу завдає значного негативного впливу [5]. У галузях економіки, найбільш схильних до негативного впливу епідемій, різко знижуються ключові фактори конкурентоспроможності підприємств, до яких відповідно до результатів раніше проведених досліджень відносяться стратегічне позиціонування, операційна ефективність та інноваційний потенціал.

Вимушені обмеження, націлені на боротьбу з поширенням епідемій, водночас тимчасово знижують якість життя і посилюють соціальну напруженість у суспільстві. Крім того, що викликається хвилеподібним характером епідемій виникає зростання невизначеності на фінансових ринках підвищує не стабільність реального сектора економіки і, як наслідок, рівень підприємницьких ризиків. Підвищення рівня ризиків реального сектора економіки надає негативний вплив на інвестиційний клімат на фінансових ринках, що звертаються на цих ринках фінансових інструментів та підвищуючи ризики.

Очевидно що, зростання епідемій породжує множинні кільцеві структури ризиків із ланцюжками позитивних зворотних зв'язків, що дестабілізують економіку та негативно впливають на соціально-економічні процеси у суспільстві. Хвилястий характер впливу епідемій на економічні процеси, соціальну сферу в сукупності з нагальною необхідністю допомоги населенню викликає у періоди підйому епідемій – нові ризики. Активація перелічених ризиків вкрай небажана, що зумовлює особливу значимість заходів, націлених на недопущення періодичних спалахів нової епідемії, ревакцинації більшої частини населення, інвестування коштів у розробку лікарських препаратів, які сьогодні відсутні.

Вирішення проблем у галузі соціально економічного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки вимагає значних капітальних вкладень у розвиток інфраструктури та високих технологій [3]. В умовах відволікання державних фінансових ресурсів на боротьбу з епідемією особливо гострою бачиться завдання залучення додаткових коштів із використанням сучасних фінансових інструментів. У цьому доцільно розглянути можливість випуску спеціальних облігаційних позик із наданням потенційним інвесторам додаткових державних гарантій надійності. Зокрема, можна використати досвід, коли з метою

залучення широкого кола інвесторів надавали гарантії викупу цих облігацій за номіналом у разі падіння їх ринкової вартості нижче за номінальну.

Забезпечення виконання цих вимог неможливо без трансформації бізнес-моделей, застосування інноваційних цифрових сервісів та технологій. Важливість та необхідність інноваційного розвитку цифрових технологій відзначається у багатьох дослідженнях. З одного боку, соціально-економічна нестабільність, що породжується хвилеподібним характером епідемій викликає фінансові втрати у багатьох галузях економіки і тим самим гальмує реалізацію зазначених вимог. Проте з іншого боку епідемії дали поштовх розвитку дистанційних методів професійної комунікації, сприяючи цим ширшій цифровізації операційної діяльності підприємств та освітніх установ.

Епідеміологічні впливи виявили необхідність розробки та впровадження превентивних заходів, націлених на зниження негативного впливу глобальних ризиків на економічні процеси та галузеві ринки. До таких заходів належить, зокрема, розробка вакцин, здатних захистити від нових постійно мутують штамів, які можуть з'явитися у майбутньому [8]. Необхідно акцентувати увагу на економічних та управлінських аспектах зниження тяжкості наслідків реалізації глобальних важкопередбачуваних епідеміологічних ризиків.

Складність нейтралізації таких ризиків пов'язана з такими факторами: відсутністю інформації про випадковий момент їх реалізації, джерело виникнення та вражають властивості; психологічної та фізичної втомою медичного персоналу, що здійснюється протягом двох останніх років безперервну боротьбу з пандемією; наявністю мультиплікативного ефекту спільного впливу епідеміологічних та інших глобальних ризиків; низьким ступенем ефективності превентивних заходів управління ризиками для низки галузей, що несуть найбільшу шкоду від активізації епідеміологічних ризиків; відсутністю необхідної координації зусиль різних країн, розділених політичними та економічними.

До другої групи слід віднести фактори креативності державних службовців, власників та менеджменту бізнесу, що визначають їхню здатність працювати в нових умовах сучасного мінливого світу. Серед цих чинників такі: психологічна готовність до роботи в умовах невизначеності та швидких змін; креативність мислення; розуміння необхідності перебудовувати бізнес-моделі відповідно до викликів часу; розуміння та готовність постійного вдосконалення професійного рівня, освоєння нових технологій здійснення професійної діяльності та інструментів підвищення соціально-економічної безпеки та фінансової стійкості.

На підставі системного аналізу відомих методів та інструментів підвищення економічної безпеки та фінансової міцності доцільно виділити ряд ключових методів та інструментів державного управління ризиками, застосування яких необхідне для зниження негативного впливу глобальних ризиків [2]. До основних методів відносять: реструктуризацію витрат відповідно до тенденцій ринкової кон'юнктури; облік структури витрат, рівня економічної рентабельності та можливого погіршення ринкової кон'юнктури за прибутком до сплати відсотків та податків при визначенні допустимого обсягу, прийнятних умов залучення кредитних ресурсів; недопущення морального старіння бізнесу та своєчасна перебудова бізнес-моделей.

Важливим є застосування з урахуванням можливостей масштабу бізнесу сучасних інструментів аналізу даних при прийнятті управлінських, інвестиційних та фінансових рішень; використання сучасних економічних проблемно орієнтованих інструментів фінансування при прийнятті управлінських, інвестиційних та

фінансових рішень, що особливо надається актуальним для компаній, що реалізують соціальні проекти та проекти «зеленої» економіки; диверсифікація бізнесу, лімітування кредитних ризиків, валютних і кредитних ризиків.

Розглядаючи практичне застосування зазначених інструментів, не можна не враховувати, що можливості та ефективність їх використання суттєво залежать від виду бізнесу і для низки галузей, які значною мірою страждають від глобальних епідеміологічних ризиків [6]. Ключова роль у зниженні негативних наслідків глобальних епідеміологічних ризиків залишається за розривом кільцевих структур ризиків за допомогою масової вакцинації, що забезпечують оперативну реакцію на нові глобальні епідеміологічні ризики та викликані внаслідок їх активації інфекції.

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень в даному напрямку. Трансформація та несподіваність епідемій, поряд з посиленням впливу інших глобальних ризиків викликає необхідність, крім реалізації епідеміологічних заходів та періодичного введення різних обмежень, реалізовувати додаткові заходи, націлені на підвищення стійкості бізнесу, зниження негативного впливу глобальних ризиків на соціально-економічні процеси та розвиток економіки. Як такі заходи пропонуємо використання проблемно орієнтованих інструментів фінансування, якими стосовно фінансування заходів щодо боротьби з епідеміями, підтримкою бізнесу та громадян можуть стати спеціальні позики з наданням додаткових державних гарантій.

Залучення додаткових коштів дозволить знизити ризики недофінансування інфраструктурних проектів та уникнути пов'язаного з цим уповільнення темпів економічного розвитку, погіршення якості життя. Висока ймовірність переродження в сезонні епідемії зумовлює нові ризики, що вимагають попереджувальної реалізації економічних заходів їх нейтралізації. До цих заходів слід віднести своєчасну перебудову бізнес-моделей та диверсифікацію бізнесу, реструктуризацію, витрат відповідно до змін ринкової кон'юнктури, а також здійснення економічно обгрунтованої, адекватної змінним умовам зовнішньої середовища політики залучення та використання позикового капіталу. Однак ступінь впливу таких заходів для досягнення цілей сталого розвитку різна для підприємств різних галузей і вимагає певного індивідуального підходу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гойда Н.Г., Курділь Н.В., Вороненко В.В. Нормативно-правове забезпечення державно-приватного партнерства в охороні здоров'я України. *Запорізький медичний журнал*. 2013. № 5 (80). С. 104-108.
2. Григорович В.Р. Удосконалення управлінських механізмів державної підтримки системи охорони здоров'я в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=93> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні: навч.-наук. вид. / заг. ред. М.М. Білинської. Київ-Львів: НАДУ, 2012. 240 с.
4. Деякі питання електронної системи охорони здоров'я: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 р. № 411 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-elektronnoyi-sistemi-ohoronizdorovya> (дата звернення: 15.04.2024).
5. Лехан В.М., Слабкий Г.О., Шевченко М.В. Аналіз результатів реформування системи охорони здоров'я в пілотних регіонах: позитивні наслідки, проблеми та можливі шляхи їх вирішення. *Україна. Здоров'я нації*. 2015. № 3. С. 67-86.

6. Лобас В.М., Шутов М.М., Вовк С.М. Методологія реформування систем охорони здоров'я, за кластерними підходами. *Україна. Здоров'я нації*. 2013. № 2 (26). С. 84-88.

7. Мартякова О.В., Трикоз І.В. Перспективи модернізації охорони здоров'я. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 4 (32). С. 23-30.

8. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. № 2168-19 / Верховна Рада країни. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> (дата звернення: 03.04.2024).

REFERENCES:

1. Hojda N.H., Kurdil' N.V. and Voronenko V.V. (2013), "*Normatyvno-pravove zabezpechennia derzhavno-pryvatnoho partnerstva v okhoroni zdorov'ia Ukrainy*" ["Regulatory and legal support of public-private partnership in health care of Ukraine"], *Zaporiz'kyj medychnyj zhurnal* [Medical journal of Zaporozhye], vol. 5 (80), pp. 104-108 [Ukraine]

2. Hryhorovych V.R. (2010), "*Udoskonalennia upravlins'kykh mekhanizmiv derzhavnoi pidtrymky systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini*" ["Improving the management mechanisms of state support of the health care system in Ukraine"], *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* [Public administration: improvement and development], vol. 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=93> [Ukraine]

3. Edited by Bilyns'koi M.M. (2012), *Derzhavne upravlinnia reformuvanniam systemy okhorony zdorov'ia v Ukraini* [Public administration of health care reform in Ukraine], educational and scientific publication, Press NADU, Kyiv-L'viv, 240 p. [Ukraine]

4. KMU (2018), *Deiaki pytannia elektronnoi systemy okhorony zdorov'ia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy* [Some issues of the electronic health care system], the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 25, 2018 No 411. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-elektronnoyi-sistemy-okhoronizdorovya> [Ukraine]

5. Lekhan V.M., Slabkyj H.O. and Shevchenko M.V. (2015), "*Analiz rezul'tativ reformuvannia systemy okhorony zdorov'ia v pilotnykh rehionakh: pozytyvni naslidky, problemy ta mozhlyvi shliakhy ikh vyrishennia*" ["Analysis of the results of health care reform in the pilot regions: positive consequences, problems and possible solutions"], journal *Ukraina. Zdorov'ia natsii* [Ukraine. The health of the nation], No 3. pp. 67-86 [Ukraine]

6. Lobas V.M., Shutov M.M. and Vovk S.M. (2013), "*Metodolohiia reformuvannia system okhorony zdorov'ia, za klasternymy pidkhodamy*" ["Methodology of reforming health care systems, according to cluster approaches"], journal *Ukraina. Zdorov'ia natsii* [Ukraine. The health of the nation], No 2 (26), pp. 84-88 [Ukraine]

7. Martiakova O.V. and Trykoz I.V. (2015), "*Perspektyvy modernizatsii okhorony zdorov'ia*" ["Prospects for health care modernization"], *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of Berdyansk University of Management and Business], No 4 (32), pp. 23-30 [Ukraine]

8. VRU, Law of Ukraine (2017), *Pro derzhavni finansovi harantii medychnoho obsluhovuvannia naseleennia* [On state financial guarantees of medical care] dated October 19, 2017 No 2168-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> [Ukraine]

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2024.2.10>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Шевирталов В. С. – аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ORCID: 0009-0007-7979-3486

Встановлено, що триваюча військова агресія з боку Росії проти територіальної цілісності України призвела до серйозних процесів внутрішньої та зовнішньої міграції населення. Підкреслено, що проблематика здійснення дослідження механізмів публічного управління та адміністрування соціальною інтеграцією цієї категорії людей дуже актуальна. Метою статті визначено здійснення характеристики та соціальних гарантій правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні. Визначено, що за загальним правилом реалізація статусу внутрішньо переміщеної особи передбачає індивідуальний підхід до використання наданих соціальних гарантій, однак ряд гарантій надаються для членів сім'ї такої особи. З'ясовано, що правовий статус внутрішньо переміщених осіб встановлюється окремим спеціальним законодавчим актом. Так, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлюється здійснення обліку такої категорії громадян у формі функціонування єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб. Визначено, що порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб визначається Кабінетом Міністрів України. Відповідальною за здійснення та ведення єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб є Національна соціальна сервісна служба України, яка є центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну. Зроблено висновок, що підстави набуття правового статусу внутрішньо переміщеної особи визначаються у порядку ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», де закріплено положення, що прожизивання особи на території, де виникли такі обставини, як збройний конфлікт, тимчасова окупація, повсюдні прояви насильства, порушення прав людини, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру, є причиною для переміщення осіб, що відносяться до групи соціальних ризиків для людини та потребують додаткового піклування з боку держави.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, внутрішньо переміщені особи, міжгалузеве управління, соціальна адаптація, соціальна інтеграція.

Shevyrtalov V. S. Legal status of internally displaced persons in Ukraine

It was established that the ongoing military aggression by Russia against the territorial integrity of Ukraine led to serious processes of internal and external population migration. It is emphasized that the issue of researching the mechanisms of public management and administration of the social integration of this category of people is very relevant. The purpose of the article is to define the characteristics and social guarantees of the legal status of internally displaced persons in Ukraine. It was determined that, as a general rule, the realization of the status of an internally displaced person requires an individual approach to the use of provided social guarantees, however, a number of guarantees are provided for family members of such a person. It was found that the legal status of internally displaced persons is established by a separate special legislative act. Thus, in accordance with the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", the registration of this category of citizens in the form of the operation of a single information database on internally displaced persons is established. It was determined that the procedure for creating, maintaining and accessing information of the Unified Information Database on Internally Displaced Persons is determined by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The National Social Service Service of Ukraine is responsible for implementing and maintaining a single information database on internally displaced persons, which is the central body of the executive power for forming and ensuring the

implementation of state policy in the areas of social protection, social services for the population, volunteer activities, and family matters and children, rehabilitation and recreation of children, as well as protection of the rights of persons deported on the basis of nationality who returned to Ukraine. It was concluded that the grounds for acquiring the legal status of an internally displaced person are determined in accordance with Art. 4 of the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", which stipulates that a person's residence in the territory where such circumstances as armed conflict, temporary occupation, widespread manifestations of violence, human rights violations, natural or man-made emergency situations have arisen, is the reason for the transfer of persons belonging to the group of social risks for a person and requiring additional care from the state.

Key words: administrative and legal status, internally displaced persons, interdisciplinary management, social adaptation, social integration.

Постановка проблеми. Триваюча військова агресія з боку Росії проти територіальної цілісності України призвела до серйозних процесів внутрішньої та зовнішньої міграції населення. Понад 10 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО) станом на початок 2023 року - це надзвичайно велика кількість людей, які потребують уваги, підтримки та інтеграції у нові умови. Проблематика здійснення дослідження механізмів публічного управління та адміністрування соціальною інтеграцією цієї категорії людей дуже актуальна. Ось кілька аспектів, які можуть бути важливими для такого дослідження: зайнятість та економічна інтеграція; соціальна підтримка та житлове забезпечення; психологічна та психосоціальна підтримка; участь громадськості та громадянське суспільство. Дослідження цих питань може допомогти у розробці ефективних програм та стратегій для соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб у новому соціально-економічному середовищі.

Стан наукової розробки досліджень. Дослідження проблематики соціальної інтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану та у повоєнних умовах відбудови України здійснювалось у наукових працях таких вчених, як В. Андерсон, А. Артеменко, О. Брайчевська, Ю. Дегтярева, Ш. Шахвали, Я. Пилинський, В. Олефір, Т. Семигіна, Н. Гусак, С. Трухан, І. Карпова та ін..

Метою статті є визначення правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Виклад основного матеріалу. Внутрішньо переміщені особи відносяться до категорії осіб, що потребують підвищеного соціального захисту та забезпечення. Згідно із ст. 46 Конституції України встановлюється право громадян України на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Встановлення захисту для осіб, що потребують особливого піклування внаслідок втрати житла, роботи, втрати родинних зв'язків гарантується Конституцією України та регламентується у ряді нормативно-правових актах.

Звернемо дослідницьку увагу на ряд із них. Передусім визначити необхідно Закон України «Про зайнятість населення», де встановлено право особи на працю та реалізацію їх прав на соціальний захист від безробіття [2].

Питання соціального захисту громадян закріплюється також встановлюється Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [3], де закріплено, що державні соціальні гарантії, реалізація яких спрямована на забезпечення достатнього життєвого рівня для кожного громадянина. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні

соціальні гарантії» [3] визначено, що державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються з метою: визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України; визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери. На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги.

Нормативна регламентація державних соціальних стандартів і нормативів визначається на підзаконному рівні у таких нормативно-правових актах, як постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання» [4] та інших. Зокрема, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 31.03.2004 №422 умови формування фондів житла для тимчасового проживання громадян, які не мають або втратили житло внаслідок звернення стягнення на житлові приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечене іпотекою відповідного приміщення, а також біженців, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які вимушені залишити житлове приміщення внаслідок його аварійного стану, стихійного лиха або з інших підстав, які загрожують життю та здоров'ю особи або стану та безпеці відповідного житлового приміщення.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб встановлюється окремим спеціальним законодавчим актом. Так, відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлюється здійснення обліку такої категорії громадян у формі функціонування єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб [5]. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб визначається Кабінетом Міністрів України. Відповідальною за здійснення та ведення єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб є Національна соціальна сервісна служба України, яка є центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах соціального захисту, соціального обслуговування населення, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну [6]. Відомості про внутрішньо переміщених осіб з Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб безоплатно надаються центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, для використання у статистичних цілях.

Процедура набуття статусу внутрішньо переміщеної особи регулюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» № 509 від 01 жовтня 2014 року [7]. Процедура набуття статусу внутрішньо переміщеною особи відноситься до категорії заявних процедур, що може бути здійснено як у простій письмовій формі, так і шляхом подання заяви через електронний портал із використанням мобільного додатка Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі – Портал Дія) повнолітньою або

неповнолітньою внутрішньо переміщеною особою, якій присвоєно реєстраційний номер облікової картки платника податків. У разі наявності в такої особи дітей подання заяви про взяття їх на облік можливе лише за наявності відображення в електронному вигляді інформації, що міститься у свідоцтві про народження таких дітей, виготовленому на паперовому бланку (далі – е-свідоцтво про народження).

Під час формування заяви в мобільному додатку Порталу Дія (Дія) (за наявності технічної можливості) отримуються/підтверджуються такі відомості: із Єдиного державного демографічного реєстру через єдину інформаційну систему МВС (щодо осіб, які мають паспорт громадянина України у формі картки та/або паспорт громадянина України для виїзду за кордон, оформлені засобами Єдиного державного демографічного реєстру) – відомості про стать особи, дату та місце народження, серію та/або номер, дату видачі, найменування уповноваженого суб'єкта, що видав паспорт, строк дії (за наявності), адресу та дату поточного задекларованого/зареєстрованого місця проживання; із інформаційної системи Державної міграційної служби через єдину інформаційну систему МВС – відомості про адресу та дату поточного задекларованого/зареєстрованого місця проживання, відомості про особу (за наявності): стать, дата та місце народження, серія та номер, дата видачі паспорта громадянина України, найменування уповноваженого суб'єкта, що видав паспорт; із електронного пристрою, за допомогою якого особа подає заяву, – відомості про геолокацію особи на момент подання такої заяви; із е-свідоцтва про народження (за наявності) – відомості про серію та номер свідоцтва про народження дитини.

Відповідно до чинного законодавства України встановлюється, що відповідальність за достовірність відомостей, що містяться в заяві про взяття на облік, несе заявник.

Функціонування Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб спрощує отримання довідкових документів для такої соціальної категорії. Зокрема, через інформаційний ресурс може бути видана електронна довідка внутрішньо переміщеної особи, де відображається така інформація: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи або прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи; дата народження; місце народження; стать; серія (за наявності) та номер паспорта громадянина України або документа, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус; найменування органу, який видав паспорт громадянина України або документ, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, дата видачі паспорта або документів; відомості про зареєстроване та фактичне місце проживання; номер та дата видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; найменування органу, який видав довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Висновки. За загальним правилом реалізація статусу внутрішньо переміщеної особи передбачає індивідуальний підхід до використання наданих соціальних гарантій, однак ряд гарантій надаються для членів сім'ї такої особи. Зокрема, згідно із п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» витрати на забезпечення послуг із проживання надаються на сім'ю внутрішньо переміщеної особи [8].

Підстави набуття правового статусу внутрішньо переміщеної особи визначаються у порядку ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо

переміщених осіб», де закріплено положення, що проживання особи на території, де виникли такі обставини, як збройний конфлікт, тимчасова окупація, повсюдні прояви насильства, порушення прав людини, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру, є причиною для переміщення осіб, що відносяться до групи соціальних ризиків для людини та потребують додаткового піклування з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
2. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
3. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 року № 2017-III. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
4. Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2004 №422. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF>
5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
6. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-p#Text>
7. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p#Text>
8. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. №505. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF>

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian]
2. Pro zainiatist naselennia [On employment of the population]: Zakon Ukrainy vid 5 lypnia 2012 roku № 5067-VI . URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian]
3. Pro derzhavni sotsialni standarty ta derzhavni sotsialni harantii [On state social standards and state social guarantees]: Zakon Ukrainy vid 5 zhovtnia 2000 roku № 2017-III. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> [in Ukrainian]
4. Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia fondiv zhytla dlia tymchasovoho prozhyvannia ta Poriadku nadannia i korystuvannia zhytlovymy prymishchenniamy z fondiv zhytla dlia tymchasovoho prozhyvannia [On the approval of the Procedure for the formation of housing funds for temporary residence and the Procedure for the provision and use of residential premises from the housing funds for temporary residence]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31.03.2004 №422. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-%D0%BF> [in Ukrainian]
5. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons]: Zakon Ukrainy vid 20 zhovtnia 2014 roku № 1706-VII. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian]

6. Deiaki pytannia Natsionalnoi sotsialnoi servisnoi sluzhby Ukrainy [Some issues of the National Social Service of Ukraine]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 serpnia 2020 r. № 783. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-p#Text> [in Ukrainian]

7. Pro oblik vnutrishno peremishchenykh osib [On registration of internally displaced persons]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 zhovtnia 2014 r. № 509. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-p#Text> [in Ukrainian]

8. Pro nadannia shchomisiachnoi adresnoi dopomohy vnutrishno peremishchenym osobam dlia pokryttia vytrat na prozhyvannia, v tomu chysli na oplatu zhytlovo-komunalnykh posluh [On the provision of monthly targeted assistance to internally displaced persons to cover living expenses, including the payment of housing and communal services]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.10.2014 r. №505. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF> [in Ukrainian]

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Акула К. Ю.	3	Матусяк Г. І.	36
Бойко Л. М.	12	Правоторова О. М.	44
Бондарчук С. В.	19	Серьогіна Н. О.	51
Бондарчук Ю. П.	19	Скібіна Т. І.	58
Золотарьов В. Ф.	26	Харечко Д. О.	67
Куц Ю. О.	26	Шевирталов В. С.	73
Мазалов А. М.	51		

ЗМІСТ

Акула К. Ю. Партисипативне муніципальне управління: імплементация досвіду ФРН в Україні.....	3
Boiko L. M. Some aspects of teaching grammar in business English to master's degree students in public management and administration.....	12
Бондарчук Ю. П., Бондарчук С. В. Становлення інституту військового капеланства як управлінської взаємодії Держави – Армії – Церкви.....	19
Золотарьов В. Ф., Куц Ю. О. Організація підготовки публічних службовців для забезпечення сталого повоєнного регіонального розвитку в Україні.....	26
Matusiak H. I. Linguistic peculiarities of English language media content about the state of the hospitality industry.....	36
Pravotorova O. M. The paradigm of control and supervision in public administration.....	44
Серьогіна Н. О., Мазалов А. М. Шляхи зменшення корупційних ризиків у військових операціях з урахуванням міжнародного досвіду ведення бойових дій.....	51
Skibina T. I. Scientific and methodological approach to the formation of criteria for evaluating alternative political decisions in uncertain conditions.....	58
Харечко Д. О. Державне управління ризиками епідеміологічних впливів на соціально-економічний розвиток та перспективи росту національного благополуччя.....	67
Шевирталов В. С. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	73

CONTENTS

Akula K. Yu. Participative municipal governance: implementation of the experience of Germany in Ukraine.....	3
Boiko L. M. Some aspects of teaching grammar in business English to master's degree students in public management and administration.....	12
Bondarchuk Yu. P., Bondarchuk S. V. The establishment of the institute of military chaplaincy as an administrative interaction of the State – Army – Church....	19
Zolotarov V. F., Kuts Yu. O. Organizing public servant training to ensure sustainable post-war regional development in Ukraine.....	26
Matusiak H. I. Linguistic peculiarities of English language media content about the state of the hospitality industry.....	36
Pravotorova O. M. The paradigm of control and supervision in public administration.....	44
Serohina N. O., Mazalov A. M. Ways to reduce corruption risks in military operations taking into account the international experience of conducting hostilities.....	51
Skibina T. I. Scientific and methodological approach to the formation of criteria for evaluating alternative political decisions in uncertain conditions.....	58
Kharechko D. O. State risk management of epidemiological impacts on socio-economic development and prospects for the growth of well-being.....	67
Shevyrtalov V. S. Legal status of internally displaced persons in Ukraine.....	73

Таврійський науковий вісник

Випуск 2

Публічне управління та адміністрування

Комп'ютерна верстка Ковальчук Ю.В.

Підписано до друку 31.05.2024 р.

Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Замовлення № 0624/410. Умовн. друк. арк. 6,66.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.